

Выдаецца з 1932 г.
№ 12 (2538)
ПЯТНІЦА
19
сакавіка 1971 г.

Літаратурна-мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАУ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ВЯЛІКАЯ РАЗМОВА ПРА БЕЛАРУСКАЕ КІНО

У праідзюме III з'езда кінематаграфістаў Беларусі. Прывітанне ЦК КПБ з'езду вычытае сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін.

ТРЭЦЬМУ З'ЕЗДУ КІНЕМАТАГРАФІСТАУ БССР

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі гарача вітае трэці з'езд кінематаграфістаў БССР і жадае ўсім работнікам кінамастацтва рэспублікі новых поспехаў у іх вышароднай творчай дзейнасці, у стварэнні яркіх твораў, якія ўсталяваюць веліч і прыгажосць неўміручых подзвігаў і працоўнага гераізму савецкіх людзей.

Камуністычная партыя заўсёды надавала і надае вялікае значэнне кіно як магутнаму сродку ідэянага і эстэтычнага выхавання працоўных, як самаму масавому з мастацтваў, якое адыгрывае велізарную ролю ў духоўным жыцці народа, у фарміраванні яго камуністычнага светапогляду.

Дзейнасць беларускіх кінематаграфістаў апошніх гадоў азнаменавана ўзросшай колькасцю выпускаемых мастацкіх, навукова-папулярных і хранікальна-дакументальных фільмаў, выхадам на экраны раду твораў, якія атрымалі шырокае прызнанне глядача. У творчасці сцэнарыстаў і рэжысёраў, апэратараў і артыстаў вызначылася імкненне больш актыўна ўдзельнічаць у вырашэнні задач, што стаяць перад

партыяй і народам, няўхільна памнажаць свой уклад у камуністычнае выхаванне савецкіх людзей, у развіццё шматнацыянальнай савецкай культуры.

III з'езд кінематаграфістаў Беларусі праходзіць у знамянальны час, калі наша партыя, увесць савецкі народ рыхтуюцца да XXIV з'езда КПСС, які з'явіцца новай вяхой у будаўніцтве камунізма. Грандыёзныя перспектывы дзевятай пяцігодкі, маштабы будучых спраў і здзяйсненняў натхняюць савецкіх людзей на гераічную працу, смелыя парывы, наватарскі пошук. Тварыць для народа, які будзе камунізм, — вялікі гонар і вялікая адказнасць. Сёння нашы людзі, чый духоўны і эстэтычны ўзровень непамерна вырас, патрабуюць ад кінематаграфістаў усё больш глыбокіх па змесце і дасканалых па майстэрстве фільмаў, якія праўдзіва адлюстроўваюць жыццё ў яго рэвалюцыйным развіцці.

Выкарыстоўваючы багацейшы вопыт савецкай кінамастацтва Беларусі закліканы настойліва і ўсебакова распрацоўваць актуальныя тэмы сучаснасці. Галоўнае месца ў іх мастацкай творчасці павінны займаць велізарная стваральная і пераўтвараючая дзейнасць Камуністычнай партыі, рабочага класа, глыбокія змены ў жыцці калгаснага сялянства і савецкай інтэлігенцыі, паказ самаадданай працы, духоўнай вышароднасці, высокіх ідэалаў і імкненняў савецкіх людзей. Адною з важнейшых задач беларускага кіно з'яўляецца далейшая ўсебаковая распрацоўка героіка-патрыятычнай тэмы, высокамастацкае вырашэнне якой немагчыма без яркага паказу неўміручай велічы і гераізму савецкіх людзей, раскрыцця грандыёзных маштабаў барацьбы партыі і народа за ўмацаванне эканамічнай і палітычнай магутнасці нашай савецкай сацыялістычнай Радзімы.

Буйныя задачы закліканы вырашаць кінадакументалісты. Высокае майстэрства і апэратыўнасць, разуменне сутнасці праблем, што стаяць перад партыяй і народам, умненне бачыць у працоўных буднях рэспублікі усё сапраўды новае, прагрэсіўнае — гэтыя якасці неабходны сёння кожнаму работніку дакументальнага кіно, закліканага ствараць яркі летапіс гераічных здзяйсненняў нашай эпохі.

Галоўная задача Саюза кінематаграфістаў рэспублікі — усямерна садзейнічаць умацаванню сувязей кінамастацтва з жыццём народа, накіроўваць творчую работу дзеечоў кіно на далейшае павышэнне ідэяна-мастацкага ўзроўню ствараемых фільмаў, праўдзіва і па-высокамастацку паказваць багацце разнастайнасці нашай рэчаіснасці, цясней згуртаваць кінематаграфістаў на прынцыпах партыйнасці, народнасці і сацыялістычнага рэалізму, выходзяць у кожнага творчага работніка камуністычную перакананасць і прынцыповую патрабавальнасць да свай творчасці.

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі выказвае цвёрдую ўпэўненасць у тым, што сцэнарысты і рэжысёры, апэратары і акцёры, усё дзельчы кінамастацтва рэспублікі будуць і надалей ісці ў першых радах работнікаў ідэалагічнага фронту, прысвечыць свой талент і творчыя сілы стварэнню новых буйных па думцы і яркіх па форме твораў, якія ўсталявалі б вялікія ідэалы марксізма-ленінізма, ярка паказвалі б гераізм і натхнёную працу савецкага чалавека ў імя перамогі камунізма.

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ
КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ БЕЛАРУСІ.

У час перапынку паміж пасяджэннямі з'езда кінематаграфістаў. Народны артыст БССР С. Вірыла, народны артыст СССР А. Заркі і народны артыст СССР Ул. Корш-Саблін.

Апэратар студыі «Беларусьфільм» Г. Удавенкаў, рэжысёр-апэратар студыі «Беларусьфільм», заслужаны дзеяч мастацтваў БССР А. Вуліньскі і рэжысёр студыі імя Даўжэні С. Наўроцкі.

Фота Ул. КРУКА.

У гэтыя дні адбываюцца сустрэчы літаратараў і працаўнікоў мастацтваў з вайнамі-пагранічнікамі, прысвечаныя XXIV з'езду КПСС. На заставах Заходняй граніцы выступаюць літаратары Беларусі, Украіны, Малдавіі, Літвы, Расійскай Федэрацыі.

А. Авецін і В. Шымук на адной з застаў Заходняй граніцы. На здымку справа — украінскія літаратары П. Усенка, П. Гурышэнка і А. Кудзіш на адной з застаў назіраюць за адпраўкай нарада на ахову дзяржаўнай граніцы.

Фота В. ГЕРМАНА. (БЕЛТА).

III З'ЕЗД КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ БЕЛАРУСІ

У Мінску 16—17 сакавіка працаваў III з'езд Саюза кінематаграфістаў Беларусі. Кароткім уступным словам з'езд адкрыў сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР Л. У. Голуб.

У прэзідыуме з'езда — кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК КПБ П. М. Машэраў, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР С. О. Прытыцкі, сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцэлеў, старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па кінематаграфіі П. П. Бяляўскі, першы сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР У. У. Корш-Саблін, кінарэжысёр А. Г. Зархі, галоўны рэдактар сцэнарна-рэдакцыйнай калегіі студыі «Беларусьфільм» М. Лужанін, рэжысёр І. М. Дабралюбаў, сцэнарыст К. Л. Губарэвіч, кінааператар А. А. Булінскі, артысты кіно, прадстаўнікі партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый, творчых саюзаў рэспублікі.

З вялікім уздымам дэлегаты выбралі ганаровы прэзідыум з'езда ў саставе Палітбюро ЦК КПСС.

Пасля выбарнага рабочага органаў зацвярджаецца наступны парадак дня з'езда:

- справаздача праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР;
- справаздача рэвізійнай камісіі Саюза кінематаграфістаў БССР;
- выбары праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР;
- выбары рэвізійнай камісіі Саюза кінематаграфістаў БССР;
- выбары дэлегатаў на II з'езд кінематаграфістаў СССР.

Сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін пад бурныя апладысменты дэлегатаў зачытаў прывітанне ЦК КПБ III з'езду кінематаграфістаў БССР.

Справаздачны даклад праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР зачытаў член прэзідыума праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР І. М. Дабралюбаў.

Справаздачу рэвізійнай камісіі Саюза кінематаграфістаў БССР зрабіў яе старшыня Г. Я. Удавенкаў.

Пасля дакладаў адбыліся спрэчкі. З'езд выбраў новыя кіруючыя органы саюза і дэлегатаў на II з'езд кінематаграфістаў СССР.

З вялікім уздымам удзельнікі з'езда прынялі прывітанне Цэнтральнаму Камітэту КПСС.

Адбыўся арганізацыйны пленум праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР. Пленум выбраў першым сакратаром праўлення кінарэжысёра, народнага артыста СССР У. У. Корш-Сабліна. Сакратарамі выбраны А. Ф. Іваноў, І. М. Дабралюбаў і У. П. Цяслюк.

На пасяджэнні рэвізійнай камісіі Саюза кінематаграфістаў БССР старшыней камісіі выбран Е. П. Сакалоў.

Даклад праўлення Саюза кінематаграфістаў з'езду Арунцэца ў нашай газеце сніл. Справаздача аб спрэчках па дакладзе будзе змешчана ў наступным нумары.

У РЕДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выказваем сардэчную ўдзячнасць арганізацыям і асобам, якія раздзялілі з намі смутак з прычыны страты незабыўнага Івана Осіпавіча Ахрэмыча.

Сям'я і блізкія І. О. АХРЭМЧЫКА.

ЗДЫМАЮЦЬ МІНЧАНЕ

Фотаклубу «Мінск» — дзесяць гадоў. І прыемна, што фотааматары горада адзначаюць гэты юбілей вялікай, прадстаўнічай выстаўкай у Палацы культуры прафсаюзаў.

Экспазіцыя, у якой работы больш дваццаці аўтараў, вызначаецца тэматычнай цэласнасцю. Яе галоўны герой чалавек. Яму, яго жыццю, працы, святам прысвечаны амаль усе работы.

Вось «1 Мая» А. Ерзянова. Два дзявочыя твары, з ледзь прыкметнай усмешкай, святочныя. А побач партрэт «Рабочы чалавек». Жанчына ў гадах, у завязанай паясышска хустцы, з мудрым тварам, на яім і матчына даброта, і адвечная жаночая гатоўнасць прыйсці на дапамогу.

Партрэт Юрыя Васільева з серыі «Твары», зроблены Я. Котышчам, іншага плана. Гэта хутчэй, сімвалічны воб-

раз паглыбленага ў свой роздум маладога чалавека. І зноў новая грань, новая тэма «галерэі вобразаў» — здымак Р. Крылова «Размова»: поўныя жывой мімікі, экспрэсіі, лёгкага гумару, жаночыя твары.

Цікавыя па каларыце работы У. Няхайчыка. «Раніца» — тыпова беларускі пейзаж: дзве хаты, расісты дуг, сілуэт лесу, змякчаны добра перададзенай заслонай туману. У «Цішыні» У. Няхайчыка нібы чуваць ціхі плёскац ракі.

Своеасаблівыя работы Ю. Сапуна, А. Глінскага, М. Байцова, С. Левіха, В. Брадзіхіна, М. Моніча.

Ёсць у экспазіцыі і праліні. Калі гэта выстаўка сталічных фотааматараў, хацелася б убачыць на ёй работы, прысвечаныя Мінску, а іх, на жаль, амаль няма.

П. ЛЕАНІДАЎ.

«НЯДАУНА Я ГЛЯДЗЕУ У КУПАЛАЎЦАЎ «АМНІСТЫЮ» ПА П'ЕСЕ М. МАГУКОўСКАГА

Не буду гаварыць пра ўсе аспекты спектакля, але сцэна пасяджэння таварыскага суда, дзе нахабнік Салавейчына бяруць на паркуі, вельмі жыццёвая. І людзі, якія дзеля абароны мундзіра, гатовы накрыць злчынец, у нас таксама не вывеліся. Я маю на ўвазе персанаж, створаны ў спектаклі Зінаідай Іванаўнай Браверскай, якая зараз сядзіць у гэтай зале...»

Мы прывялі ўрываек з выступлення пракурора Мінска Леаніда Лявонцэвіча Дзяжкова на семінары «Органы міліцыі і пракуратуры на ахове сацыялістычнай законнасці і парадку». Семінар гэты быў арганізаваны Мінсім гаркомом партыі для творчых работнікаў сталіцы.

І пракурор, і начальнік Упраўлення ўнутраных спраў Мінгарвыканкома камісар міліцыі В. Пешкароў, якія расказалі пра работу сіл аховы грамадскага парадку, пра барацьбу са злчынасцю, падкрэслілі, што гэтая барацьба можа закончыцца поспехам толькі з дапамогай шырокай грамадскай працы, што вялікая роля ў гэтым належыць работнікам літаратуры і мастацтва, якія сваім творам фарміруюць грамадскую думку, выходзяць новага чалавека.

В. Пешкароў адзначыў, што за апошні час у міліцыі склаліся цесныя сувязі з Саюзам пісьменнікаў, з некаторымі іншымі творчымі саюзамі.

— І ўсё ж нам хацелася б — сказаў ён, — каб справа, якой мы займаем-

РАЗАМ У АДКАЗЕ

НАТАТНІ З СЕМІНАРА ТВОРЧЫХ РАБОТНІКАЎ СТАЛІЦЫ

ся, праблемы, якія мы вырашаем, знаходзілі больш поўнае адлюстраванне ў кнігах, спектаклях, у кіно, на мастацкіх палотнах. А што ў нас ёсць? З літаратурных твораў, пераважна прысвечаных барацьбе са злчынасцю, я магу назваць толькі апошні «Лёлька Гром» Паўла Кавалёва. «Злодзей» Ільі Кілаза, кнігу нарысаў пра міліцыю Аляксандра Міронава.

Нават з таго абмежаванага жорсткімі рамкамі часу агляду, які быў зроблены на семінары, было ясна, што па-за нашым зрокам часам застаецца пэўны пласт жыцця, дзе кожны дзень ідзе барацьба за чалавека, за яго годнасць, за яго лёс.

Так, у нас няма арганізаванай злчынасці, няма так званых злчынага свету. Але некаторыя формы злчынасці, на жаль, існуюць і часам зацяляюць пра сябе на поўны голас. Гэта хуліганства, раскраданне дзяржаўнай і прыватнай маёмасці, спекуляцыя, ашуканства.

Асабліва неспойной выклікае злчынасць сярод некаторай часткі падлеткаў, моладзі.

— 95 працэнтаў усіх хуліганскіх учынкаў адбываюцца на глебе п'янства, — адзначыў Л. Дзяжкова. — Мы апыталі 500 чалавек, якія трапілі ў выпярэзнік. Выявілася, што сярод матываў для выпіўкі, галоўны — «проста захацелася выпіць».

— Чаму ж наогул не забараніць продаж спірт-

ных напіткаў? — падаў рэпліку нехта з удзельнікаў семінара.

— «Сухі» закон, — адказаў пракурор, — не панаваць ад гэтай бяды. Усе ЧП на глебе п'янства — ад бескультурнасці, ад распусці, ад няўмення трымаць сябе ў рамках. Вінаватыя тут і сям'я, і школа, і грамадства і культурныя арганізацыі.

На семінары шмат гаварылася аб прычынах з'яўлення праблемы «цянліных» падлеткаў. Як правіла, такія падлеткі бываюць у няўдалых сям'ях, дзе п'юць, лаюцца, б'юцца.

— Да нас паступае шмат заяў ад жонак, якія скардзяцца на невыносную абстаноўку ў сям'ях, на мужоў, якія сістэматычна п'юць, б'юць сямейнікаў, гаворыць В. Пешкароў. — Усё гэта страшэнна агідна само па сабе, але часам мы забываем, што ўсё гэта адбываецца на вачах дзяцей, траўміруе іх. Ёсць сям'і, дзе дзеці адчуваюць сябе сіратамі пры жывых бацьках. Нядаўна ў Мінску адбыўся суд, дзе адных таіх бацькоў пазбавілі бацькоўскай праваў. На гэце судовае пасяджэнне мы запрасілі бацькоў, якія ў нас на замётцы і якія таксама з'яўляюцца кандыдатамі на пазбаўленне бацькоўскай праваў. Мне здаецца, што судовае разбіральніцтва зрабіла на іх уражанне.

...Кануць, што злчынец у няма сэнсу чытаць мараль. Натацы на яго не ўплываюць. Але ж злчыніцам не параджаюцца,

БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫКА — НА БЕРАГАХ ДАЎГАВЫ

Як старых сяброў сустралі беларускія музыкантаў меламамы Рыгі. Выканаўчае майстэрства беларусаў высока ацаніла грамадскасць і прыхільнікі сімфанічнай музыкі.

— Мы рады, што ў нас устанавіліся трывалыя творчыя кантакты з беларускімі выканаўцамі. Сумесныя выступленні Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР і Дзяржаўнага акадэмічнага хору Латвіі ператвараюцца ў свята дружбы і братэрства нашых народаў, — сказала мастацкай кіраўнік Латвійскай філармоніі Інга Янаўна Кэркліня. — Мы ўжо прывыклі да таго, што гастролі нашых гасцей пачынаюцца, як правіла, новым творам. І на гэты раз мы ўпершыню пачулі драматычную араторыю А. Анегера і П. Кладзля «Жанна д'Арк на вогнішчы». Работа заслужанага артыста БССР В. Катаева, як рэжысёра і дырыжора, а таксама выканаўцаў, заслугуе самай высокай ацэнкі.

— Цяжкую задачу паставіў перад сабой і выканаўцамі заслужаны артыст БССР В. Катаеў. Нягледзячы на тое, што сімфанічны аркестр,

Дзяржаўны акадэмічны хор Латвіі і дзіцячы хор Палаца піянераў «Рыга» працавалі паасобку і для сумесных сцэнічных петыцый было мала часу, дырыжор здолеў нахільніць артыстаў на выкананне цяжкай і складанай араторыі, — гэтыя словы прафесара Латвійскай кансерваторыі Л. Красінскай падтрымала і народная артыстка Латвійскай ССР Э. Пакуль.

— Прыезд беларускіх музыкантаў з'яўся ўносіце ажыўленне ў культурнае жыццё Рыгі. Яркая і эмацыянальнае выкананне, высокі прафесіяналізм калектыву дала яму магчымасць выконваць фундаментальныя мастацкія палотны. Ёсць яшчэ адна выдатная традыцыя аркестра і дырыжораў В. Катаева і Ю. Яфімава. У час гастролі ў Латвіі яны з'яўляюцца выканаўцамі творы беларускіх кампазітараў. Так, мы пазнаёміліся з творамі Г. Вагнера і Я. Глебава і іншых аўтараў, — сказаў пасля канцэрта народны артыст Латвійскай ССР, кампазітар А. Скултэ.

Пасля выступлення ў Латвіі Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР выступіў у Вільнюсе і Каўнасе.

Г. БАРЫСАЎ.

I.

III з'езд беларускіх кінематографістаў сабраўся ў знамянальны дні, калі наша партыя і народ рыхтуюцца да XXIV з'езда КПСС. Абнародаваны праект Дырэктывы XXIV з'езда КПСС па п'яцігадовым плане аднадушна ўспрыняты народам як велічная праграма, якая адкрывае шырокія перспектывы далейшага росквіту нашага грамадства. У кожным яго радку — мудрасць партыі, якая вядзе нас упэўненым ленінскім курсам да новых здзяйсненняў, да новых перамог у будаўніцтве камунізму.

«У мэтах больш поўнага задавальнення духоўных патрэб народа забяспечыць далейшае развіццё друку, тэлебачання, радыё, літаратуры і мастацтва, умацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы ўстаноў культуры». — гаворыцца ў праекце Дырэктывы. Непасрэдна па кінематографіе прадугледжваецца павелічэнне ў паўтара раза вытворчасці калярных фільмаў, пашырэнне выпуску шырокаэкранных і шырокафарматных карцін, павелічэнне выпуску мастацкіх стужак для тэлебачання, далейшае развіццё сеткі кінаапаратаў і кінаўстаноў, укараненне ў кінапрамысловасць навішага абсталявання і кінаплёнак. Зусім натуральна, што колькасць рост вытворчасці фільмаў прадвызначае рашучае павышэнне іх ідэйнай і мастацкай якасці. Партыя заклікае савецкіх кінематографістаў быць актыўнымі барацьбітамі за рэвалюцыйную перабудову свету, ва ўсёй прыгожасці паказаць ачагі нашай рэвалюцыі.

Чаццеры гады мінула з часу апошняга рэспубліканскага кінематографічнага з'езда. Гэты перыяд быў адзначаны такімі выдатнымі падзеямі, як 50-годдзе Вялікага Кастрычніка, 50-годдзе БССР і Кампартыі Беларусі і 100-годдзе з дня нараджэння У. І. Леніна. Да гэтых гістарычных дат беларускія кінематографісты падрыхтавалі некалькі значных па змесце і форме мастацкіх і дакументальных карцін.

XXVII з'езд Камуністычнай партыі Беларусі, які нядаўна адбыўся, адкрыў перад намі велічную папярэнюю стварэння і цудоўныя перспектывы развіцця нашай рэспублікі ў новай пяцігодцы. Гэта — крыніца натхнення для беларускіх кінематографістаў, пымслы, творчыя пошукі і планы якіх падначалены адзінай мэце — дапамагчы партыі ў яе барацьбе за шчасце народа.

II.

За гады, якія мінулі пасля апошняга з'езда кінематографістаў рэспублікі, былі зроблены захады па арганізацыйна-творчай перабудове нашай кінематографіі: адбылося аб'яднанне студыі, створана аб'яднанне тэлевізійных фільмаў, рэзка павялічылася кінавытворчасць, колькасна вырас калектыў студыі, пераадолена шэраг складаных вытворчых і творчых праблем. І калі мы здзіўсяліся безумоўна колькасцю сячог, мы яшчэ не вырашылі задачу па рэзкім павелічэнні якасці нашай работы, якая паўстала зараз ва ўсёй вастрэй.

Кінастудыя «Беларусьфільм» выпусціла на экран шэраг фільмаў, розных па жанравых і стылістычных адзнаках. Створаны гісторыка-рэвалюцыйныя карціны, творы, прысвечаныя падзеям Вялікай Айчыннай вайны, фільмы аб сучаснасці. Ішла работа над кінафільмамі для дзіцячага глядача. Экранізаваліся творы літаратуры.

З буйных твораў іна гісторыка-рэвалюцыйным матэрыяле перш за ўсё хочацца адзначыць пастаўлены старэйшым рэжысёрам У. Корш-Сабліным фільмы «Запомнім гэты дзень» (сцэнарый А. Куляшова і М. Луканіна) і «Крушэнне Імперыі» (сцэнарый М. Блеймана і Н. Каварскага па аднайменным рамане М. Казакова). У гэтых фільмах рэжысёр зноў звярнуўся да будыня рэвалюцыі, да героіні і романтична рэвалюцыйнага подзвігу, да расказу пра людзей — удзельнікаў і творцаў рэвалюцыі.

Прымемна адзначыць, што стваральнікі карціны «Крушэнне Імперыі» беражліва і дакладна перадалі атмасферу таго незабытнага часу. У дэталіх і натурных здымках, у касцюмах і ў дэталіх быў пераканаўча ўзброены Петраград лютага 1917 года. Пастаўлены і зняты фільм глыбока, трывала, пераканаўча. Вялікая заслуга пастаноўшчыка ў тым, што ён сабраў у карціне цікавы ансамбль актёраў. «Крушэнне Імперыі» — першая карціна нашага кіно, якая ўзнаўляе на экране падзеі Лютаўскай рэвалюцыі. Яе ідэйна-мастацкая каштоўнасць несумненна.

Трэба таксама вітаць зварот нашых кінематографістаў да гісторыка-біяграфічнага жанру, у прыватнасці, да стварэння кінаапаратаў на матэрыяле далёкай гісторыі. Такія карціны ўжо даўно не ставіліся на «Беларусьфільме», а калі гаварыць дакладней, падобных фільмаў у нас, па сутнасці, і не было, апроча «Кастуся Каліноўскага», які зняты даўно, у першыя гады існавання беларускага кіно.

У фільме «Я, Францыск Сярына» (сцэнарый М. Садковіча, рэжысёр Б. Сцяпануў) увасоблены вобраз вялікага сына беларускага народа, вучонага-гуманіста, асветніка. Беларускае кіно ўпершыню звярнулася да такой далёкай гісторыі свайго народа.

Стваральнікам фільма ў цэлым удалося дачапа да глядача ідэйны сэнс твора, хоць у ім відавочныя і сур'ёзныя недахопы драматургіі: ілюстрацыйнасць некаторых эпизодаў, задазвеннасць асобных вобразаў. Сюжэт фільма вырашаны ў традыцыйных гістарычных хроніках.

Героіна-патрыятычная тема на-ранейшаму прыцягвае ўвагу майстроў нашага кіно. Менавіта ў вырашэнні гэтай тэмы «Беларусьфільм», як вядома, мае найбольшыя поспехі.

Як і раней, у апошнія гады беларускія кінематографісты працягвалі распрацоўку тэмы Вялікай Айчыннай вайны. Рэжысёр В. Тураў завяршыў экранізацыю раманаў А. Адамовіча «Вайна пад страхамі» і «Сыны Ідуць у бой». Хоць стварэнне кінадыялогі і адбывалася ў складаных умовах,

звязаных з пераакцэнтаўнай літаратурнай пераасноўкай і ўдакладненнем кінематографічных рашэнняў у паказе маштабу партызанскай барацьбы, рэжысёр В. Тураў і ў гэтай рабоце застаўся верным свайму творчай манеры пільнай увагі да чалавека, да яго ўнутранага свету, праўдывай інтанацыі ў раскрыцці людскіх лёсаў і акалічнасцей вайны.

Партызанская тема чакае яшчэ свайго глыбокага маштабнага ўвасаблення на экране. Зусім заслужаны ў наш адрас напрок, выказаны на XXVII з'ездзе Кампартыі Беларусі П. М. Машэравым: «У апошні час студыя «Беларусьфільм» выпусціла некалькі карцін аб партызанскай барацьбе, але іх пастаноўшчыкі распрацоўвалі далёка не самыя важныя аспекты гэтай тэмы. Праўдываючы перажытае савецкім народам з тым, што з'яўляецца на экране, мы бачым, наколькі яшчэ далёкія нашы кінематографісты ад сапраўдных маштабаў падзей і вобразаў, герояў таго часу».

Мы абавязаны зрабіць глыбокія вывады з гэтай крытыкі і адказаць на яе стварэннем буй-

БЕЛАРУСКАЕ КІНАМАСТАЦТВА, СТАН І ЗАДАЧЫ

Справаздачны даклад праўлення

Саюза кінематографістаў БССР

ных твораў, вартых вялікага подзвігу беларускага народа ў гады Айчыннай вайны.

Да вяснянай тэматыкі звярнуліся і стваральнікі карціны «Годзен да нестрайной», вырашыўшы яе ў камедыйным ключы. Калі глядачы ў асноўным добра прынялі гэтую карціну, дык многа сур'ёзных нараканняў з іх боку выклікала карціна «Чакай мяне, Ганна».

Гэта, між іншым, адна з нешматлікіх карцін савецкага кіно, прысвечаная працаўнікам тылу. Нягледзячы на пераканаўчую літаратурную аснову сцэнарыя Ю. Нагібіна, фільм не дае правільнага ўяўлення аб сур'ёзных днях вайны. Прычына гэтага заключаецца перш за ўсё ў тым, што ў рэжысёрскай інтэрпрэтацыі адбылося пэўнае перааснаўчэнне матэрыялу, «пераацэнка каштоўнасцей». Тут яўна дала сябе адчуць таа тэндэнцыя творчасці рэжысёра В. Вінаградова, якая прыняла яго да сур'ёзных памылак у фільмах «Пісьмы да жывых» і, асабліва, «Усходні калідор». У фільме адчуваецца рудымента мінулых фармальных захапленняў рэжысёра, які праліляўся як у яго імкненні да знешняй прыгожасці, так і ў яго абвостранай увазе да натуралістычнага і алагічнага ў чалавеку. Усё гэта адбілася на трактоўцы вобраза галоўнай героіні і ідэйна-мастацкай канцэпцыі фільма ў цэлым.

Кінастудыя «Беларусьфільм» даўно і пастаянна працягвае добрую традыцыю, ствараючы карціны для дзяцей і юнацтва. Вялікі поспех выпаў на долю дзіцячай карціны «Іван Макаравіч». Фільм удастоены міжнароднай прэміі ў Венецыі і некалькіх прызюў і дыпламаў, а яго стваральнікі сталі лаўрэатамі прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

Плённа працягвае працаваць над дзіцячай тэматыкай старэйшы рэжысёр Л. Голуб. Яго карціна «Аночына дарога», створаная па сцэнарыі К. Губарэвіча і прысвечаная лёсу маленькай дзяўчынкі на фоне падзей рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, выклікала цікавасць у дзіцячай аўдыторыі і адзначана дыпламам ЦК ВЛКСМ. За вялікую плённую работу па стварэнні фільмаў для дзяцей і юнацтва рэжысёр Л. Голуб і пісьменнік К. Губарэвіч атрымалі прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

З цікавасцю чакаем новую дзіцячую карціну Л. Голуба «Паланез Агінскага», работа над якой блізка да завяршэння.

Сярод дзіцячых карцін, створаных на нашай студыі, мала задавальнення прынесла карціна «Мы з Вулканам», якую зрабіў рэжысёр-дэбютант В. Пяроў.

У сённяшнім размове аб творчым абліччы беларускага кінамастацтва асобную ўвагу хочацца аддаць самаму набалеламу і хвалючаму пытанню, якое звязана з распрацоўкай сучаснай тэматыкі. Галоўнай тэмай савецкага кінамастацтва была і застаецца наша рэвалюцыя, гераічныя традыцыі нашага савецкага жыцця. Многа ўвагі і сіл аддалі гэтай тэме і беларускія кінематографісты. На жаль — аб гэтым трэба сказаць прама і адкрыта — у нас не было кінаапаратаў аб сучаснасці, якія можна было б аднесці да бяспрэчных удач.

Як вядома, паняцце сучаснасці мастацтва перш за ўсё звязана з адкрыццём і ўвасабленнем новых рысаў у сённяшнім жыцці, новага характару і звязаных з ім сацыяльных праблем. Калі, зыходзячы з гэтых палажэнняў, паглядзець на нашы фільмы, прысвечаныя сучаснасці, то вывады будуць вельмі несучасналыя. Ні адна са створаных за справаздачны перыяд фільмаў — «Дзесятая частка шляху» (сцэнарый С. Кара, рэжысёр Ю. Дубровін), «Ствары бой» (сцэнарый Ю. Лакербая, рэжысёр М. Калішні), «І ніхто іншы» (сцэнарый С. Нагорнага, рэжысёр І. Шуль-

ман), «Шчаслівы чалавек» (сцэнарый Ф. Конева, рэжысёр І. Дабралюбаў), «Неспадзяванае каханне» (сцэнарый Г. Бенарэвіча, Ф. Конева, рэжысёр І. Шульман) — не прышлі творчай радасці іх аўтарам.

Канечне, названыя фільмы не раўназначныя па сваім ідэйна-мастацкім узроўні, але ў той жа час аб гэтых творах не скажам, што яны самабытныя, што яны паставілі новыя праблемы.

Вяда карціны «Дзесятая частка шляху» (а ў ёй у большай ступені, чым у якім-небудзь іншым нашым фільме аб сучаснасці, спантэнтарна вытываюць недахопы такога роду твораў) не столькі ў тым, што драматургія яе традыцыйная, а ў тым, што вельмі знаёмая, вельмі дугародныя яе героі і сітуацыі, у якія яны трапляюць.

Фільм «Дзесятая частка шляху» прысвечаны важнейшай тэме — тэме рабочага класа. У ім яўна адчуваецца прэтэнзія на грамадскую значнасць. Але ў фільме гэтай значнасці няма, таму што ў яго аснове ляжаць самыя павярхоўныя, самыя ходкія ўяўленні аб жыцці рабочага калектыву, аб праблемах, якія стаць сёння перад людзьмі, што заняты ў прамысловасці. Жывыя, чалавечыя адносіны падменены паньцалі валуцыйнай вакол станка.

Глыбокага даследавання характараў у фільме «Дзесятая частка шляху» не атрымалася, як не атрымалася такога ж даследавання і ў карціне «Ствары бой». У гэтым кінатворы, прысвечаным жыццю спартсменаў, характары асноўных герояў, як быццам на самай справе складаныя. На жаль, гэта ўскладненасць выглядае ў фільме штучнай, зададзенай з самага пачатку. Дэталёвы, глыбокі аналіз складаных чалавечых адносін, паказ дыялектычнага характараў, мастацкае даследаванне тонкасцей душэўных рухаў падменены ў фільме ілжывай шматзначнасцю. І хоць аўтары карціны «Ствары бой» зрабілі пакуль яшчэ рэдкаю ў нашым кінематографіе спробу пагаварыць аб спорце сур'ёзна, закрануць яго важныя маральныя праблемы, хоць фільм не адмовіў у прафесійна-рэвалюцыйнай культуры, — недахопы драматургіі перашкодзілі рэжысёру глыбока раскрыць тэму.

Ні ў адным кінатворы аб сучаснасці нашым кінематографістам не ўдалося стварыць па-сапраўднаму буйных яркіх вобразаў сучаснікаў. Няма такіх вобразаў і ў фільмах «І ніхто іншы», «Шчаслівы чалавек», «Неспадзяванае каханне».

Мы займаемся ў асноўным бытавымі гісторыямі, дробнымі, нязначнымі канфліктамі. А калі і спрабуем узнімаць сур'ёзныя тэмы, дык вырашам іх часам павярхоўна, неглыбока. Прыклад гэтаму — карціна «Тысяча вокнаў» (сцэнарый і рэжысёр А. Спешнеў), прысвечаная праблемам інтэрнацыяналізму, дружбе маладых людзей розных народаў. Карціна, нягледзячы на багацце атуражу, не змогла пераанаўчы раскрыць пакладзеныя ў яе аснову праблемы.

Да ўдалых твораў аб сучаснасці можна аднесці дубльчыстычную карціну А. Спешнева «Чорнае сонца», зробленую на зарубежным матэрыяле, — твор з ярка выяўленай палітычнай тэндэнцыяй. Жанр палітычнага фільма сёння, у перыяд вострай ідэалагічнай барацьбы, вельмі важны і неабходны для нашага кінематографа. Такай карцінай і з'яўляецца «Чорнае сонца», якая ўзнімае актуальную тэму барацьбы каланіяльных народаў за сваю свабоду і незалежнасць.

Цяжка, вельмі цяжка асвойваць сучасную тэму. Складанасці тут вельмі вялікія. Але яны не даюць права мастаку (калі ён сапраўдны мастак) адыходзіць ад праблем сённяшняга дня. Сучасная тэма павінна вызначаць генеральны накірунак у развіцці нашага кінамастацтва.

І вось тут асабліва непакоіць нас адна з самых нашых цяжкіх праблем — праблема кінадраматургіі.

III.

Сцэнарнае пытанне заўсёды было вострым у рабоце нашай студыі. Сістэматычна не хапала і цэлер пакуль не хапае патрэбнай колькасці маштабных, цікавых па свайму задуме і творчым вырашэнні сцэнарыяў.

Падрыхтоўка сцэнарыяў вялікага ідэйнага і мастацкага гучання стаць на парадку дня і на гэта накіраваны асноўны намаганні сцэнарнай рэдакцыйнай калегіі.

Як складаецца рэпертуар студыі ў 1971 годзе?

Па сцэнарыі Р. Шмырова рэжысёр В. Сцяпануў працуе над пастаноўкай карціны «Бацька», пратэтыпам галоўнага героя якой з'яўляецца пра-слаўлены партызан, Герой Савецкага Саюза Мінай Пліпавіч Шмыроў.

Пачата работа над каляровай шырокаэкраннай карцінай «Магіла льва» ў пастаноўцы маладога рэжысёра Валерыя Рубінчыка. Гэта будзе расказ аб правадыры сялянскага бунту Машэку. Асновай сцэнарыя з'яўляецца паэма Янін Купалы «Магіла льва», заснаваная на беларускай легендзе.

Ідуць здымкі яшчэ адной гістарычнай карціны «Рудабельская рэспубліка». Падзеі яе адбываюцца на пачатку Савецкай улады. Сяляне маленькай Рудабелі з радасцю прынялі Савецкую ўладу, адстаялі яе ў барацьбе з ворагамі. Гісторыя Рудабелі знамянальная тым, што яна заставаецца савецкай і ў гады грамадзянскай і ў гады Айчыннай вайны.

Сучаснай тэме прысвечана і карціна «Свой хлопец», работу над якой завяршае рэжысёр Юрый Дубровін.

Такая справа з рэпертуарам 1971 года.

Чаго ж чакаем мы ад 1972 года?

Студыя ўжо даўно жыве жаданнем стварыць вялікае палатно аб партызанскай барацьбе дзе асабліва праліўся гераізм беларускага народа. Хацелася б убачыць партызанскі рух больш шырока, маштабна. Студыя спрабуе запоўніць гэты прабел. Група аўтараў працуе над сцэнарыем даўхсерыйнай карціны «Польмы». Драматургія сцэнарыя заснавана на сапраўдных падзеях, якія мелі месца ў красавіку 1944 года.

(Працяг на 12-й стар.)

РАЗАМ З УСІМ НАРОДАМ

На партыйным сходзе ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Выступаючы на сходзе ў спрэчках, Павел Кавалёў расказаў пра нядаўнія дні беларускай літаратуры на Магілёўшчыне і ўспомніў вельмі цікавую размову з дырэктарам Магілёўскага завода штучнага валакна. Дырэктар прыгадаў, як у пачатку 30-х гадоў на шаўковую фабрыку (так да вайны называлася гэтае прадпрыемства) прызджала вялікая група беларускіх пісьменнікаў. Вынікам паездкі з'явілася кніга «Шоўк», якая ў тых гадах выклікала вялікі рэзанс. «Прызджайце зараз да нас, — запрасіў дырэктар, — напішыце пра наш рабочы калектыў. Ён варты таго. А мы вам створым усе ўмовы для плённай работы».

Гэты факт з выступлення П. Кавалёва нібы праілюстраваў прыведзенае ва ўступным слове сакратара партбюро Аляксея Кулакоўскага тое месца з даклада П. М. Машэрава на XXVII з'ездзе Камуністычнай партыі Беларусі, у якім гаворыцца, што духоўны рост працоўных значна апыраджвае дзясягненні літаратуры і мастацтва, што нашы пісьменнікі яшчэ не стварылі буйных яркіх твораў, у якіх праблемы заводскага калектыву і асобы рабочага атрымалі б глыбокае і ўсебаковае адлюстраванне.

Так, наша жыццё шпарка крочыць наперад. Агульнавядомыя глыбокія змены, што адбыліся літаральна ў апошнія гады ў сацыяльна-эканамічным абліччы Беларусі. Пра гэта яшчэ раз напамнілі лічбы і факты ў дакладзе, які зрабіў на сходзе намеснік старшыні Савета Міністраў БССР, Старшыня Дзяржаўнага рэспублікі Піліп Лаўрэцэвіч Коханаў.

За адно апошняе пяцігоддзе, да прамысловага патэнцыялу рэспублікі прыбавілася як бы амаль яшчэ адна індустрыяльная Беларусь. У восьмую пяцігодку атрымана прамысловай прадукцыі трыкладна столькі, колькі яе было атрымана ў рэспубліцы за дваццаць пасляваенных гадоў.

За гады пяцігодкі асвоена вытворчасць больш за пяцсот новых вырабаў. Многія з іх вядомы далёка за межамі Беларусі. Напрыклад, станкі рэспубліка экспартуе ў 86 краін свету. Сёння на долю Беларусі прыпадае 18 працэнтаў усіх трактараў, якія выпускаюцца ў краіне, 6 працэнтаў грузавых аўтамабіляў, прычым гэта аўтамабілі высокай грузападымальнасці, 10 працэнтаў тэлевізараў. А электронна-вылічальныя прыборы, поліэтылен, лаўсан, капралактам, азотныя і фосфарныя ўгнаенні...

Вялікіх зрухаў дасягнула сельская гаспадарка. За пяцігоддзе збор збожжа павялічыўся на 53 працэнты, бульбы на 43, мяса на 73 і малака на 60 працэнтаў.

Эканамічны ўздым рэспублікі суправаджаўся няўхільным павышэннем жыццёвага ўзроўню працоўных. Рэальныя даходы ў разліку на душу насельніцтва павялічыліся на 37 працэнтаў. Шырока вярнулася жыллёвае і культурна-бытавое будаўніцтва.

Гэта вышніа, — гаворыць П. Коханаў, — з якой адкрываюцца новыя далегія дзверы. Рубяжы, намечаныя Дырэктыўмі па пяцігадовым плане па кожнай галіне народнай гаспадаркі ўражваюць. Хто ўважліва чытаў Дырэктывы, той звярнуў увагу на адну асаблівасць. Упершыню аддаецца перавага не вытворчасці сродкаў вытворчасці, а вытворчасці прадметаў спажывання, якая ўзрасце на 44—48 працэнтаў.

Праектам Дырэктыў прадугледжваюцца высокія тэмпы развіцця прамысловасці Беларусі. Яе прадукцыя за пяцігоддзе павінна павялічыцца на 50—53 працэнты. Апераджальнае развіццё набудуць электронная, радыётэхнічная, электратэхнічная прамысловасць, прыборабудаванне і іншыя неметалаёмкія галіны. Такія прадпрыемствы не патрабуюць вялікай колькасці рабочай сілы і могуць быць узведзены ў невялікіх гарадах, што ў сваю чаргу будзе садзейнічаць эканамічнаму і культурнаму росквіту гэтых гарадоў.

І зноў жа хімія. Вялікая хімія. Аб'ём вытворчасці прадукцыі хімічнай і нафта-хімічнай прамысловасці ў 1975 годзе павялічыцца ў два з палавінай раза ў параўнанні з 1970 годам.

Мы часта паўтараем слова «хімія», не ўяўляючы сабе канкрэтна яго важкасці. Докладчык прывёў такі характэрны прыклад. Адна тона поліэтылену — яго выпускае Полацкі хімічны завод — пры вытворчасці труб замяняе 8 тон сталі.

На больш высокія рубяжы выходзіць і сельская гаспадарка рэспублікі. Да 1975 года валавы збор збожжа трэба будзе дасягнуць да 7 мільянаў тон пры сярэдняй ураджайнасці 27—28 цэнтнераў з гектара. Валавая вытворчасць мяса павялічыцца ў паўтара раза, малака ў 1,4 раза, яек у 1,8 раза.

Ставіцца задача забяспечыць новы істотны ўздым жыццёвага ўзроўню саевіцкіх людзей. Так, у прыватнасці, прадугледжваецца павялічыць сярэдняю зароботную плату рабочых і служачых на 24 працэнты, аплату працы калгаснікаў — на 40 працэнтаў.

Гэта велічныя задачы і паспяхова рашыць іх можна пры максімальным напружанні ўсіх сіл і сродкаў.

— Пры ўсіх поспехах, якіх мы дамагліся, — гаворыць дакладчык, — мы не можам закрываць вочы на недахопы. Не сакрэт, што 7—10 працэнтаў нашых прадпрыемстваў не выконваюць дэведзеных планаў. Есць хібы ў рабоце будаўнічых арганізацый, якія ў мінулай пяцігодцы не асвоілі каля 360 мільянаў рублёў. Прычына? Нашы будаўнікі не былі гатовы да ўзвядзення буйных прадпрыемстваў.

У нас маглі быць лепшыя вынікі ў сельскай гаспадарцы. Побач з калгасамі і саўгасамі, якія за апошнія гады ўзялі ўраджайнасць збожжавых да 25—35 цэнтнераў з гектара, ёсць і гаспадаркі, што атрымліваюць у два—тры разы менш.

— Абмеркаванне праекта Дырэктыў, — гаворыць ў спрэчках па дакладзе Ул. Мязьвіч, — прадугледжвае перш за ўсё дзелавы падыход да справы. Сёння я буду гаварыць пра тое, што нам перашкаджае. На маю думку, трэба ўзмацніць кантроль за дзейнасцю гаспадарчых арганізацый. Прывяду прыклады. Мінскія будаўнічыя трысты спісваюць у паўтара раза больш металу, чым дазваляюць нормы. Або вось яшчэ Рэспубліканская клінічная бальніца ў Баранулянах будуюцца ўжо сем гадоў, хаця па праекце яна павінна была быць пабудавана за два з палавінай гады. За гэты час сюды некалькі разоў завозілі абсталяванне. Завязуць партыю, яна пастаіць на складзе год — другі, маральна састарэе, тады вязуць новую. Ці падлічыць хто ў якую капеечку гэта абыходзіцца дзяржаве? Або возьмем ахову прыроды. Міністэрства лясной гаспадаркі штогод дае суцэльныя дадзеныя аб павелічэнні лясоў ў рэспубліцы. На самой справе, лес у многіх месцах, асабліва калгасны лес, вынішаецца.

Авар'ян Дзеружынскі таксама прывёў шматлікія факты гаспадарчай неашчаднасці.

— Тысячы рабочых, не шкадуючы сіл, здабываюць мінеральнае ўгнаенне, каб багаццела наша зямля, каб лепей радзіла. А заедзьце на любую чыгуначную станцыю, і вы ўбачыце, як пад адкрытым небам, пад дажджом і снегам ляжаць і псуюцца горы гэтага ўгнаення. Трэба абавязкова паўсюдна будаваць сховішчы для ўгнаенняў. Ды і не толькі для ўгнаенняў, для гародніны і садавіны таксама, бо палавіна іх гіне і мы завозім тых ж яблыкі ледзь не з заморскіх краін.

Мікола Ткачоў і Леанід Прокша адзначылі, што ў праекце Дырэктыў важнае месца надаецца паліпшэнню гандлю і бытавога абслугоўвання насельніцтва. Пакуль што ў гэтай сферы ёсць шмат недаробак.

М. Ткачоў спыніўся таксама на некаторых пытаннях гаспадарчай дзейнасці Саюза пісьменнікаў. У гэтым пяцігоддзе беларускіх пісьменнікаў чакае навааселле. Будзе ўзведзены Дом літаратара, дзе размесціцца Саюз пісьменнікаў і вялікі літаратурны музей. У Каралішчавічах рэканструецца Дом творчасці.

Слушныя прапановы былі выказаны ў выступленнях Еўдакіі Лось, Язэпа Семяжона і іншых.

П. Коханаў адказаў на шматлікія пытанні ўдзельнікаў сходу, а таксама на крытычныя заўвагі, выказаныя ў спрэчках.

Сход прыняў разгорнутую рэзалюцыю, якая гарача ўхваляе праект Дырэктыў XXIV з'езда КПСС.

АРХІТЕКТУРА ў сферы побыту і адпачынку блізка і зразумелая кожнаму. Часта людзі горада спрачаюцца аб архітэктуры жылога раёна, вуліцы, дома, кінатэатра і г. д. Тут яна лёгка ацэньваецца і адчуваецца кожным у адпаведнасці з яго патрэбамі.

Аднак рэдка пачуеш падобныя спрэчкі аб задачах і праблемах прамысловай архітэктуры. Мабыць, шырэйшымі коламі насельніцтва яшчэ недастаткова зразумелыя яе прырода і сутнасць. У выніку прамысловую архітэктуру часта зводзіць або да утылітарызму і голай тэхнікі, або да тэхнічнай эстэтыкі, г. зн. мастацкага канстрування саміх станкоў, прамысловай прадукцыі і г. д. Недаацёнка роля і няправільнае тлумачэнне сутнасці прамысловай архітэктуры нанесла ёй у мінулым, а іншы раз і цяпер прыкметныя страты.

Створана нямаля сумных, непрыябных заводскіх карпусоў і інжынерных пабудов. Так, у Гродне на адной з галоўных магістралей горада — вуліцы Горкага вырастае баваўняна-прадзільная фабрыка. Будынак — з сучасных матэрыялаў і эрагрэсіўных канструкцыйных элементаў. Але архітэктурна-мастацкаму абліччу фабрыкі не ўдзелена патрэбнай увагі. І як вынік — сумны, невыразны будынак, які пагаршае выгляд гарадской магістралі.

У недалёкім мінулым ствараліся прамысловыя будыні, у якіх унутраная прастора вырашалася без уліку яе мастацкага ўзроўню, без чоткай арганізацыі культурна-бытавога абслугоўвання рабочых. Кельская архітэктура ў заводскіх цэхах пагаршае ўмовы працы і — у выніку — зніжае прадукцыйнасць працы і якасць прадукцыі.

У апошні час увага да архітэктурных і эстэтычных праблем прамысловасці павысілася.

Праектуюцца і будуцца прамысловыя прадпрыемствы, якія будуць служыць чалавеку і пры камунізме. У архітэктурным асяроддзі, якое ствараецца сёння на прамысловых прадпрыемствах, будуць працаваць і ўжо працуюць людзі, для якіх, як сказана ў Праграме КПСС, прайгоўная дзейнасць перастае быць толькі сродкам да жыцця і ператвараецца ў сапраўдную творчасць, крыніцу радасці.

Прамысловая архітэктура заклікана ствараць на вытворчасці матэрыялаў і эстэтычна арганізаванае асяроддзе, неабходнае не толькі для тэхналагічнага працэсу, але і ў першую чаргу, для чалавека. Бо ён кіруе гэтай самай тэхналогіяй. Бо ён, ствараючы дабрабыт грамадства, праводзіць на вытворчасці значную частку жыцця. Вось у чым сутнасць прамысловай архітэктуры!.. Акрамя таго, прамысловая архітэктура пастаянна ўдзяе ініцыятыву на чалавека эмацыянальна. Яна яго, урэшце, выхоўвае.

Чалавек на вытворчасці пастаянна акружаны архітэктурай: і ў праходнай, і на заводскай тэрыторыі, і на сваім рабочым месцы. Архітэктура здольная не толькі ствараць добры настрой, зрабіць высокапрадукцыйнай працу, але і выхаваць у рабочым пачуццё горадскага за сваё прадпрыемства.

А якое значэнне прамысловай архітэктуры ў горадабудаўніцтве!.. Прамысловыя прадпрыемствы, як правіла, — горадаўтваральная аснова. Яны нярэдка займаюць 30—40 працэнтаў гарадской тэрыторыі. Архітэктура прамысловых прадпрыемстваў уплывае на бляк горада, яго плошчаў, вуліц, асобных раёнаў. Мінчанам і гасцям сталіцы рэспублікі добра вядома плошча імя Якуба Коласа. Архітэктурна-кампазіцыйным цэнтрам, які стварае вобраз гэтай плошчы, з'яўляецца комплекс прамысловых будынкаў паліграфічнага камбіната і заво-

да імя Арджаніідзе. Гэты комплекс з добра прадуманай архітэктурай — асноўная дамінанта плошчы.

Другі прыклад. Комплекс дыянавага камбіната і панчошнай фабрыкі ў Брэсце стварыў у раёне вуліцы Заводскай на стыку з мікрараёнам цікавую адміністрацыйна-вытворчую і культурна-бытавую зону.

У тым жа Брэсце, на асноўнай яго магістралі — вуліцы Маскоўскай, ствараецца комплекс шматпавярховых будынкаў адміністрацыйна-лабараторнага і культурна-бытавога прызначэння. У яго ўваходзяць інжынерны корпус завода вышынёй каля 50 метраў, карпусы бытавыя, грамадскага харчавання і грамадска-вядомасных прадпрыемстваў. Гэты комплекс разам з паркава-спартыўнай зонай, што па другі бок магістралі, арганізуе цэнтр усходняга раёна горада і ўнушальную забудову галоўнай магістралі. Тутэй-

І. БОЎТ,
архітэктар.

ЗАВОД. ГОРАД. ЧАЛАВЕК

«...расшырыць практыку будаўніцтва прамысловых прадпрыемстваў...»

З праекта Дырэктыў.

Іншыя службы разлічаны на абслугоўванне як тых, хто працуе на прадпрыемстве, так і жыццароў бліжэйшых раёнаў. Падобныя комплексы ствараюцца і ў іншых гарадах рэспублікі.

Праекцыйныя і будаўнічыя нашай рэспублікі паспяхова супрацоўнічаюць, ствараючы прамысловыя будыні і цэлыя комплексы, якія адпавядаюць сучасным патрабаванням. Спаліліся, напрыклад, на зборачны корпус Мінскага гадзіннікавага завода, дыянавага камбінат і панчошную фабрыку ў Брэсце.

На Брэсцкім дыянавым камбінате ўсе дапаможныя і асноўныя службы злітаваны ў адным будынку. Тут выразная архітэктура інтэр'ераў і экстэр'ераў. Асноўныя цэхі — у прасторных, па-сучаснаму аддзеланых залах, у якіх заўсёды пастаянная тэмпература і вільготнасць, максімальнае асвятленне, падвясная столь змяшчае шум. Для рабочых — зручны бытавыя памяшканні, медпункт, сталовая, спартыўная зала, зала сходаў.

Аб'яднанне некалькіх прадпрыемстваў у комплексы дазваляе кааперываць асноўныя і дапаможныя службы і службы інжынернага забеспячэння, што дае вялікі эканамічны эффект, і, гэта вельмі важна, дазваляе паспяхо-

НАСПЕЎ ЧАС

«Звярнуць асаблівую увагу на ўдасканаленне сістэмы культурнага абслугоўвання насельніцтва...»

З праекта Дырэктыў.

ЦУДОЎНЫЯ дні перажывае краіна. Ідзе падрыхтоўка да XXIV з'езда партыі. Бібліятэчныя работнікі Мінска рыхтуюцца да яго таксама. Надаждваюць кніжныя выстаўкі, праводзяць сустрэчы сваіх чытачоў з ватаарамі вытворчасці, ветэранамі вайны, дзеячамі літаратуры, сустрэ-

чы з пісьменнікамі сталі ў нашых бібліятэках даволі частымі з'явамі. Прыгадаем толькі апошні час: у рамесным вучылішчы № 38 выступалі беларускія пісьменнікі Мікола Хведаровіч, Аляксей Зарыцкі, Ляў Кляз, рабочыя Мінскага аўтобусага парка сустрэліся з паэтам Міколам Аўрамчыкам і кіндраматургам Алесем Кучарам, на Мінскім трактарным і аўтамабільным заводах бывалі Уладзімір Карпаў, Мікола Аўрамчык, Рыгор Барадулін, Іван Грамовіч, Алесь Ставер і іншыя паэты і празішкі. Многія масавыя бібліятэкі наведвалі ўжо сёлет Іван Мележ і Іван Шамякін. Такія сустрэчы — гэта школа выхавання нашых чытачоў, павышэння іх культурнага ўзроўню. Але каб падобных сустрэч было больш, каб яны вы-

Цікава стала быць на творчых вечарах, якія рэгулярна праводзяцца ў клубе Саюза пісьменнікаў БССР. На гэты раз яго арганізатарамі былі Інстытут літаратуры Акадэміі навук БССР і секцыя прозы СП БССР.

Ва ўступным слове кандыдат філалагічных навук Дзмітрый Бугаёў адзначыў, што раманы Лобана занялі прыкметнае месца ў беларускай літаратуры. «Гарадок Устрынь», на яго думку, раман больш дынамічны і востры ў пастаноўцы складаных сацыяльных праблем часу, чым раман «На парозе будучыні». Пісьменнік умее добра маляваць чалавечы характар, псіхалагічна пераканальна і праўдзіва. Гэта можна сказаць і пра галоўнага героя рамана Андрэя Шэмета і пра эпизадычныя вобразы — усе яны непаўторныя, самабытныя.

Пасля выступіў аўтар, які паскрыў «сакрэты» сваёй творчай лабараторыі. Першапачаткова задумаў яго была напісаць раман пра вайну, бо было што расказаць пра гэты цяжкі для народа, поўны гераізму час. Ён сам удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, шмат бачыў і перадумаў.

— Але вось адбыўся XX з'езд партыі, — расказвае Мікалай Паўлавіч, — які многае змяніў у маім уяўленні і творчых планах. Давялося навава ўсё перадумаць, перагледзець. Пачаў шукаць новы сюжэт, у якім хацелася паказаць лёс майго пакалення праз самыя драматычныя падзеі нашай гісторыі — Кастрычніцкай рэвалюцыі, грамадзянскай вайны, калектывізацыі, Вялікай Айчыннай вайны...

Сюжэт рамана даваўся панутліва, працаваў надзвычай доўга. Каб напісаць раман «Гарадок Устрынь», перачытаў газеты з 1915 па 1921 год, склаў картатэку важнейшых падзей таго часу. Есць у мяне і другая картатэка — геролу, у якой дакладна вядзецца іх біяграфія. І яшчэ адна памочніца ў рабоце — картатэка сюжэта. Збіраючы матэрыял для рамана, даваўся прапрацаваць і ў партархіве. У сваёй працы імкнуўся быць вельмі дакладным у дачыненні да факта, падзеі.

Міколу Лобану было зададзена многа пытанняў: як пісалася без рэальных прататыпаў, ці «слухаюцца» аўтара героі рамана, ці ўмесціцца назіраныя пісьменнікам матэрыялы ў трылогію і шмат іншых. На кожнае пытанне М. Лобан даў падрабязны адказ.

На вечары думкамі аб раманы «Гарадок Устрынь» падзяліліся Юльян Пшыркоў, Марына Барсток, Міхась Мушыскі.

У кожнага пісьменніка сваё творчае лабараторыя, — гаворыць Аляксей Кулакоўскі. — Як вучоны, Мікола Лобан ідзе шляхам вывучэння, аналізу, суацэлявання. І гэта, як мы ўсе пераканаліся, дае станоўчыя вынікі.

Іван Мелецкі сказаў:

— Калі чытаў першы варыянт рамана (не апублікаваны), мяне ўразаў багата фантычнай выкладкай. Сухія пратаколы, дакументы пісьменнік здолеў пераплаваць у мастацкі твор. Перажытае, убачанае — гэта вельмі багатае літаратура, якое ён не можа не падзяліцца. А жывы вопыт, як вядома, першааснова сапраўднай літаратуры.

Яна Скрыган і Аляксей Ставер спыніліся на арганізацыйных пытаннях. На творчых вечарах, якія цяпер часта наладжваюцца ў клубе Саюза пісьменнікаў, мала бывае прэзентаў. Варта пашырыць аўдыторыю гэтых патрэбных і цікавых сустрэч.

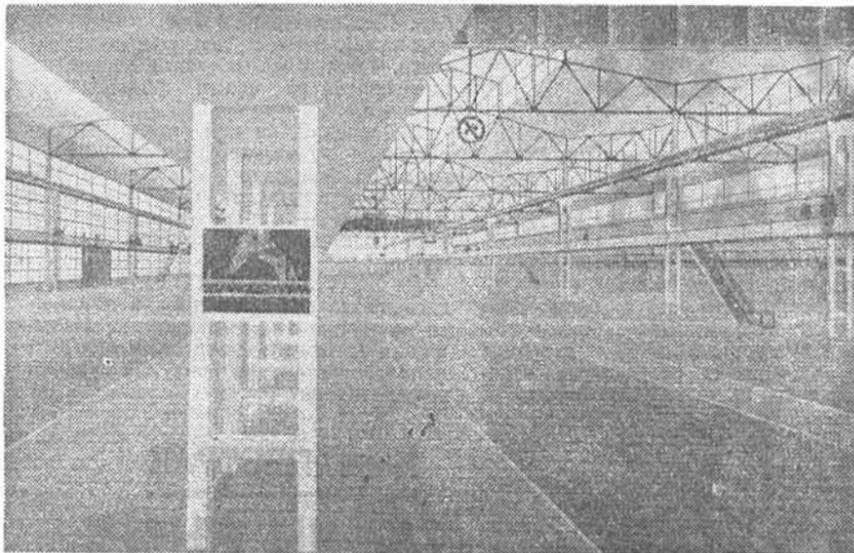
Выказвалася прапанова наступнага творчых вечарах пастраваць праблемы на прадпрыемстве ці на ўніверсітэце, у педагагічным інстытуце, у адной з бібліятэк Мінска.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

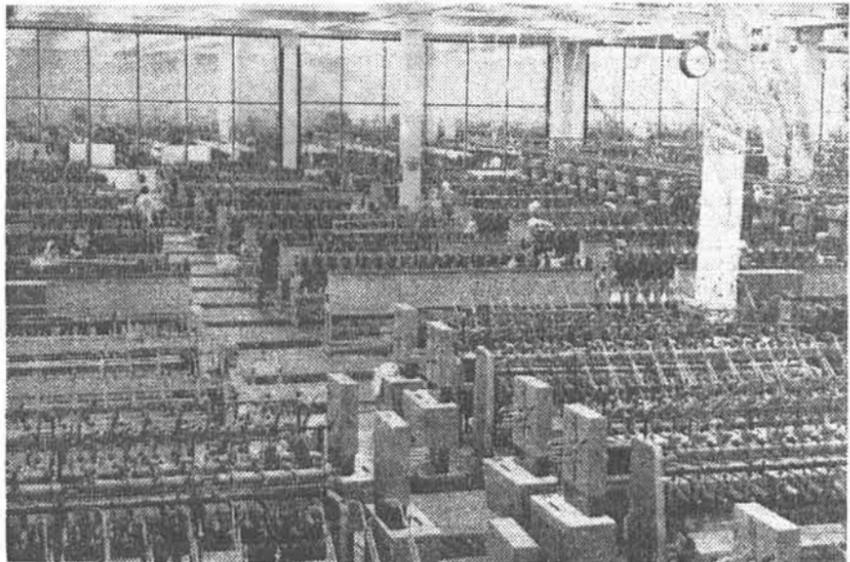

У Гомельскім абласным драматычным тэатры адбыўся прэм'ера спектакля па п'есе Анатоля Сафронава «Дзіўны доктор». Пастаноўку камедыі ажыццявіў галоўны рэжысёр тэатра народны артыст БССР І. Папоў, мастацкае афармленне спектакля А. Белазэрава. На здымку — сцена са спектакля. У ролі доктора — Н. Дубенка, Рыгора Васілевіча — Е. Дашноў.

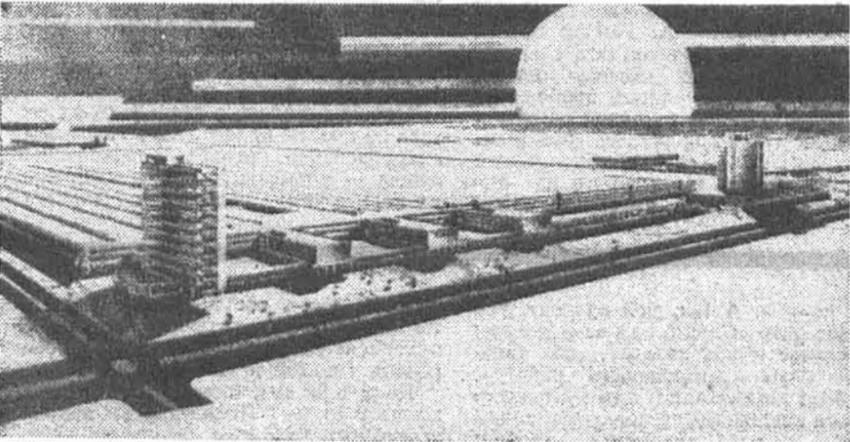
Фота У. ТКАЧЭНІ.

Праект інтэр'ера кавальскага цэха Жодзінскага завода цяжкіх кавальскіх штамповак.

Так выглядае ввазны цэх Брэсцкай панчошнай фабрыкі.

Комплекс заводаў галаўной часткі прамысловага вузла ў Брэсце.

ва вырашаць горадабудаўнічыя і архітэктурна-планіровачныя задачы. Гэта, канечне, патрабуе больш пільнай увагі праекціроўшчыкаў да архітэктурна-планіровачных, мастацкіх і інжынерных якасцяў забудовы, патрабуе ансамблевага яе вырашэння.

Добры ўзор аднаго з новых прамысловых вузлоў нашай рэспублікі — Брэсцкі-ўсходні. Генеральны план гэтага прамысловага вузла і праекты прадпрыемстваў, якія ўваходзяць у яго, распрацаваны калектывам праектнага інстытута Белпрампраект.

Брэсцкі-ўсходні ўзводзіцца на тэрыторыі былых фортаў. У яго ўвайшлі некалькі прадпрыемстваў, але энергетычная, складская, транспартная гаспадарка і інжынерныя камунікацыі ў іх агульныя. Дзякуючы ўдаламу спалучэнню аднапавярховых карпусоў са шматпавярховымі інжынерна-лабараторнымі будынкамі і будынкамі бытавой абслугі, удалося стварыць выразны архітэктурны ансамбль. Яны арганізуюць на значнай адлегласці важныя гарадскія магістралі — вуліцы Маскоўскую, Заводскую і Пяперскую. Галоўная частка прамысловага вузла — комплекс шматпавярховых будынкаў культурна-бытавога і інжынерна-лабараторнага прызначэння. Яны разам з грамадска-гандлёвым цэнтрам будуць абслугоўваць як рабочых, што працуюць тут, так і жыхароў бліжэйшых раёнаў.

Будынкі, у якіх размешчаны дыяновы камбінат і панчошная фабрыка тансма маюць усе характэрныя рысы будоўляў новага тыпу: дакладную форму плана, буйную сетку калон, добра прадуманую арганізацыю ўнутранай прасторы. Усе асноўныя, дапаможныя і адміністрацыйна-бытавыя

неабходных. А між тым, кніжны фонд у бібліятэках увесь час расце. Не менш важнае пытанне — правільнае размяшчэнне сеткі масавых бібліятэк. Наш Мінск за апошнія гады разросся, а многія яго вуліцы, нават цэлыя мікрараёны — Чыжоўка, Усход-1, Усход-2 і іншыя засталіся без бібліятэк. Як гэта здараецца? Чаму пры планаванні цэлага гарадскога раёна не ўлічваецца будаўніцтва бібліятэк?..

Есць яшчэ адна праблема: цэнтралізацыя бібліятэк. Шматгадовы вопыт бібліятэчнай справы паказвае, што кожны раён горада мае патрэбу ў цэнтральнай бібліятэцы, а каб астатнія бібліятэкі раёна былі ёй падначалены. Гэта было б вельмі зручна для чы-

службы і службы інжынернага забеспячэння зблукіраваны і маюць прадуманае заніраванне. Унутраная прастора — буйныя вытворчыя залы, аддзеленыя адна ад адной шклянымі перагародкамі з буйным ашкленнем, складаюць адзіную кампазіцыю.

У гэтых корпусах вы не ўбачыце вентыляцыйных карабаў і іншых тэхналагічных разводаў. Сантэхнічныя, энергетычныя і іншыя камунікацыі размешчаны ў міжфермавай прасторы і пад падлогай. Падвесная столь з люмінесцэнтнымі лямпамі, каляровая падлога ў спалучэнні з добра афарбаваным тэхналагічным абсталяваннем надаюць інтэр'еру ўтульнасць, святлонасць і паглынаюць шум. Штучнае святло забяспечвае раўнамернае асвятленне, а кандыцыянаванае паветра — пастаянны тэмпературна-вільготны рэжым у любы час года.

Цікавыя аб'ёмна-планіровачныя рашэнні і архітэктурна будынкаў комплексу прадпрыемстваў аўтамабільнай прамысловасці, які ствараецца ў Жодзіне. Асноўныя прадпрыемствы гэтага комплексу — Беларускі аўтазавод, які рэканструецца, і завод цяжкіх кавальскіх штампаў.

Рэканструкцыя завода прадугледжвае значнае павелічэнне вытворчых плошчаў, новую арганізацыю тэхналагічнага працэсу і культурна-бытавой абслугі працуючых. Асноўны аб'ект новага будаўніцтва БелАЗа — блок вытворчых цэхаў № 2, у якім — усе асноўныя службы па вытворчасці вялікагрузных аўтамабіляў. Гэта сучасны прамысловы будынак з новымі аб'ёмна-планіровачнымі і канструкцыйнымі рашэннямі. Будынак у плане мае ўншалыныя памеры. Узбудыная сетка калон дазваляе рацыянальна арганізаваць тэхналагічны працэс. У цэхах — натуральнае святло і кандыцыянаванае паветра, прадуманая схема ўнутраных транспартных магістралей. Для змяніння шуму вентыляцыйныя ўстаноўкі вынесены ў спецыяльныя галерэі на дах будынка.

Тут будуць працаваць тысячы чалавек. Культурна-бытавое забеспячэнне такой колькасці людзей — задача не простая. Архітэктары прапанавалі занадтную схему культурна-бытавой абслугі, якая дазволіла наблізіць гэтыя службы да рабочых месц і палепшыць бытавую абслугу. Вытоўкі размешчаны ў 4-павярховых карпусах, выцягнутых па ўсёй даўжыні вытворчага корпуса, з боку яго галоўнага фасада. Яны звязаны паміж сабой пераходнай антрэсоляй. Члянне даволі працяглай гарызантальнай плоскасці вытворчага корпуса 4-павярховымі бакавымі прыбудовамі дазволіла стварыць цікавую кампазіцыю галоўнага фасада. Цікава вырашаны інтэр'еры вытворчых цэхаў і бытавых памяшканняў, у якіх ужыты сучасныя аддзелачныя матэрыялы.

Не забыліся архітэктары і на добраўпарадкаванне і азеляненне заводскіх тэрыторый. Некаторыя нашы прадпрыемствы сталі заводамі-садамі. Гэта па душы рабочым. Вопыт паказвае, што на заводах з добраўпарадкаванай і азелянёнай тэрыторыяй пасля работы людзі не спяшаюцца дадому, а застаюцца некаторы час, адпачываюць у сваім калектыве.

Зразумела, у невялікім артыкуле немагчыма расказаць пра ўсе праблемы прамысловай архітэктуры, пра тое, як вырашаюцца яны беларускімі дойлідзямі. Тым больш, што стварэнне сучасных прамысловых прадпрыемстваў — справа цяжкая, надзвычай адказная і ганаровая і поспех залежыць не толькі ад праекціроўшчыкаў, але і ад будаўнікоў, эксплуатацыйнікаў і іншых.

хоўвалі чытача і пісьменніка, трэба вырашыць многія праблемы нашай бібліятэчнай работы. Гаворка аб іх напрошваецца якраз цяпер, калі народ абмяркоўвае праект Дырэктыў XXIV з'езда КПСС на дзевятым пяцігадовым плане.

Наспеў час весці гаворку аб будаўніцтве масавых бібліятэк па тыпавых праектах. Будуецца тыпавыя магазіны, склады і г. д. і ў той жа час у Мінску няма ніводнага тыпавага будынка бібліятэкі. Памяшканні, у якіх яны размяшчаюцца, у свой час будаваліся пад магазіны, кватэры, і бібліятэкамі зрабіліся міжволі. Вядома, у такіх прыстасаваных памяшканнях няма кнігасховішчаў, добрых чытальных і іншых зручнасцяў, часам вельмі

тача і разам з тым прадухліла б распыленне сродкаў. Можна было б пазбегнуць таго становішча, калі адну кнігу чытач не можа знайсці ніяк, бегаючы па бібліятэках, а другая ляжыць, не чытаецца ва ўсіх бібліятэках. Так пакуль што бывае даволі часта.

Безумоўна, праблем у бібліятэчнай справе значна больш, але калі мы возьмемся за вырашэнне хоць найбольш кардынальных, бібліятэкі зробіць значны крок наперад ў паліпшэнні работы з чытачом, у абслугоўванні яго кнігай.

Л. ФРЫД,
загадчык бібліятэкі № 11 г. Мінска.

Д Э В І З:

УПОРАВЕНЬ З ЧАСАМ

Юрка ГАЎРУК

ПАГАВАРЫМ ПРА ЯКАСЦЬ

Міне вельмі цікавіць паэзія маладых. Разгарнуўшы свежы нумар часопіса ці газеты, альбо першую кніжку вершаў невядомага мне аўтара, заўсёды шукаеш у гэтай пераклічцы галасоў нешта такое, што жывіць думку, крапае за сэрца і абуджае радасную надзею. І, трыба адзначыць, я не так ужо рэдка знаходжу тое, што шукаю: многае мне падабаецца.

Ёсць чытачы, якія не любяць вершаў, не ўспрымаюць спецыфікі паэтычнага мыслення, а ёсць настолькі перагружаныя ўсякай інфармацыяй, у тым ліку і паэтычнай, што праходзяць міма вартых увагі з'яў. Не будзем крыўдзіцца на чытачоў, чытачы бываюць розныя і ў іх ёсць свае правы.

Бурны рост культуры ў нашай краіне вымагае ўсё новых і новых пошукаў, патрабуе павышэння якасці як матэрыяльнай прадукцыі, так і творчасці духоўнай. Колькасны рост паэзіі ў нас бяспрэчны. Часам нават можна пачуць параканне, што вершаў пішуць занадта многа, у часопісах чарга, насюваецца пагроза чарговыці накітаваць інфляцыю. Мне думаецца, страх гэты зусім дарэмны, але трэба тут унесці некаторую якасць.

Інфляцыя паэзіі не можа быць, як не можа быць інфляцыя харчавання, добра і іншых высокіх праў чалавечага духу. А колькасны рост сведчыць аб

тым, што не адзіны, а ўвесь народ выйшаў на прасторы жыцця, што здзейсніліся заветныя мары Купалы і Коласа: людзі становяцца людзьмі і талент сёння пазбаўлены горнага лёсу Сымона-музыкі.

Гэта добра, што пішуць многа, пяхай сабе пішуць на здароўе, вольны друнаваць трэба з адборам, аддзяляючы сапраўдную паэзію ад рамесніцкага вырабу.

Мне думаецца, з кожным годам будзе ўзмацняцца роля рэдактуры ў нашых часопісах і выдавецтвах. І не толькі ў тым сэнсе, што рэдактура будзе займацца больш жорсткім прасейваннем, выбарам, — яна павінна стаць як бы школай, тым асяродкім, дзе рытмічна б'ецца творчы пульс. Важнае значэнне маюць таксама літкансультацыі пры Саюзе пісьменнікаў, праца секцый, творчыя вечары і аўтарскія справаздачы.

Строгая і прычыновал крытыка, таварыская патрабавальнасць і добра-зычлівасць — вялікія сілы ў барацьбе за творчы рост нашай паэтычнай моладзі. Якім бы здольным ні быў той альбо іншы паэт, ён можа вывіцца як след не сам па сабе, а на людзях.

У 20-х гадах «маладняковец» Валерый Маракоў пісаў: «Толькі дайце гармонік на сто галасоў і прастор для размаху не цяжкі!» У наш час такі «гармонік» даецца многім, і не сама-тужна, а з дапамогай кваліфікаваных настаўнікаў моладзь вучыцца іграць на ім. Тэхнічнае майстэрства цяперашніх маладых паэтаў даволі высокае. Радуючыся ад душы іхнім удачам, я ўсё ж хачу выказаць і некаторыя свае трывогі.

Заўважаюцца часам залішня па-спешнасць. Сырое, толькі з-пад пяра ці, дакладней, з пад машынікі, а ўжо нясуць у друк. Пра паэта Пушкін сказаў: «Ты сам свой высшні суд». Адсутнасць самакрытыкі, самаўпэўненасць, перацэнка ўласнага таленту — вялікая небяспека для развіцця і ўдасканалення творчасці. Так можна адцівіць, не расціўшы, ператварыцца ў жалочы чартапалок.

У ніжэ Б. Крамнёва пра Шуберта

ёсць такія словы: «Майстэрства пачынаецца там, дзе канчаецца нястрымнасць (необузданнасць) і блэр свае правы самаабмежаванне». Часам лёгкасць і хуткасць, з якой напісаны верш альбо паэма, прымаюцца аўтарам за доказ іх мастацкай вартасці. А між тым дайці да перамогі рэдка ўдаецца шляхам найменшага супраціўлення.

Эксперыменты, пошуні, практыкаванні не варта выпускаць на публіку. Толькі вынашанае, усебакова прыверанае, мастацкі дапрацаванае і дарагое паэту можа атрымаць належны водгук у грамадстве.

Вельмі шпюдзіць ранняя прафесіяналізацыя. Увёўшы слабе паэтам, чалавек працавіты і настойлівы прымушае сябе штодзённа пісаць вершы, хоць вельмі часта яму няма чаго сказаць. Вось тут і пачынаюцца шэрацы, банальнасць, нуднае гладкісанне альбо танныя хітрыкі, на якія не лавіцца чулы чытач.

«Паэзія — сзда в незнаемое», — сцвярджаў Маякоўскі. Развіваючы гэтую думку, Л. Касіль гаварыў студэнтам-літаратарам: «Пісаць можна ў двух выпадках: калі ты хочаш сказаць чытачу нешта новае, яму невядомае, альбо калі ты можаш па-новаму расказаць аб ужо вядомым». На мой погляд, парада вельмі слушная.

Барацьба за якасць паэзіі звязана перш за ўсё з аўтарскім сумленнем, з самакантролем. Калі сумленне спіць, крытычныя барабаны яго не разбудзіць. «Поэтам надо помогать, бездарности пробуются сами», — як з'ездзіва заўважаў Л. Озеру.

Яшчэ хацелася б падкрэсліць такую важную асаблівасць сапраўднага мастацтва: з бруднай душой і бруднымі рукамі да яго няма чаго лезці. У рамане «Цыклон» А. Ганчар прыводзіць словы аднаго славутага спевана, народнага артыста: «Бываю нядобрым, бываю нават злым, дробязным, але перад выходам на сцэну стараюся ачысціць душу ад усякай брыдоты, разбудзіць у сабе самае лепшае, самае чыстае... Толькі тады дойдзе да людзей мой спеў, гэта правярана на са-

ючы працай. А Вы, мой апанент, усё гавяце, што «Случці аддзел культуры не прымае ніякіх захадаў, каб дапамагчы клубам арганізаваць работу», каб былі кінамеханікі, што і дырэктар саўгаса павінен бы гаспадаркім вокам зірнуць як след на клубы... Адным словам, «калі б яны», «калі б ён» — толькі не мы.

Вось так і ўсталяваецца ў моладзі спахывецкая адносін да доброт жыцця. Нехта ўсё павінен прыгатаваць і паднесці на сподачку. Але ж і сярэд-

бе». Гэта правільна і для музыкі, і для паэзіі. Верш не лес, у ім не скаваешся. І калі ў паэта душа брудная, не патрэбен ён са сваімі фальшывымі вершамі.

Небяспэкай, на мой погляд, з'яўляецца і адрыў ад народных крыніц, пагарда да фальклору, празмерная кніжнасць, але гэтыя блуканні ў баку ад рэальнасці — хутчэй даніна мадэрным плыням, чым арганічная патрэбнасць.

Да XXIV з'езда КПСС і пісьменніцкага з'езда мы прыходзім з немалымі паэтычнымі дасягненнямі. Павышэнне ідэйнай і мастацкай якасці і надалей застаецца асноўнай задачай нашай літаратуры.

Піліп ПЕСТРАК

ТАК МЫ ЖЫВЁМ

Мы жывём у падзвычайнай інтэнсіўную эпоху — эпоху навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. Гэтая рэвалюцыя можа быць і напэўна будзе ключом для разгляду ўсялякіх пытанняў, праблем грамадства — сацыяльнага, палітычна-псіхалагічнага характару.

Вышка, як бачна, высокая, і нам, літаратарам, трэба дасягаць гэтай вышкі. Пытанне ўпіраецца ў светопогляд пісьменніка, мастака, публіцыста, даследчыка і г. д. Перадачы светопогляду і ёсць тая найвышэйшая вышка, з якой далёка віды гарызонты жыцця. Наш светопогляд — марксізм-ленінізм.

Калі вась з такімі меркамі паддзем да сённяшняга дня нашай рэспублікі, то ўбачым, што поступ яе за гады рэвалюцыйнай перабудовы вызначыўся, як індустрыяльны. Узмужнеў і паступова папайняецца рабочы клас. Гэта і ёсць тая якасна-гістарычная з'ява, якая карэнным чынам пераўтварыла жыццё краіны, дала ёй іншы рытм, іншую перспектыву.

Пераход людзей з вёскі ў горад — гэта не проста працэс. Ён у галоўным сваім аспекце звязаны з псіхалагіяй асобы — з набытымі навыкамі працы на полі, з усім укладам сялянскага

СПРАЧАЦА пра густы — зятак малаплённы. Маё вока некалі дельна тое, як гаспадыня, беручыся пячы хлеб, надзявала белы фартук, навязвала на галаву белую хустку і чаравала над дзякой. Майму апаненту Віктару Дайлідзе яшчэ сёння «прыемна глядзець, як валакуць мужчыны шырокіх, асмаленых жоўтых венурукоў у хаты свежаваць...» Мне чамусьці прыгадваецца жніво, калі «хлеб дыхае жарам, звінціць у прасторы» і «гул малацілак на таках». А вась В. Дайліда любіць тую пару, «калі на дварах, влічачь венуру і гудуць паяльняныя лямпы». Каму сніцца хлеб, а каму сала. Зноў кажу — пра густы не спрачаюцца.

Але пра што ж тады спрачаецца В. Дайліда, узяўшы ў апаненты не аднаго мяне? Ды, уласна кажучы, ён і не спрачаецца. Аўтар артыкула «Вось так мы і жывём...» («Літаратура і мастацтва», 15 і 22 студзеня 1971 г.) відае папрокі некаторым пісьменнікам у няведанні жыцця сучаснай вёскі.

Не будзем высвятляць, хто лепш ведае вёску з яе вялікімі і малымі сённяшнімі турботамі. Бо ўрэшце і сам В. Дайліда не проста так заўважае: «Усё залежыць не ад месца жыцця, а ў першую чаргу ад таленту пісьменніка, ад таго, што і як яго ўхваляла, чым ён жыве». Не будзем сныняцца на тых супярэчлівых разважаннях, якіх шмат у аўтара артыкула. Пагаворым лепш пра ўспрыманне напісанага і спрэчак.

Не прымаючы катэгарычна маю рэцэнзію («Літаратура і мастацтва», 18.IX.70) на прысь Яні Сіпакова «Аніб, расчыненае ў зіму», В. Дайліда выстаўляе мяне гэтакім рэтраградам, гальванізатарам каменцага малаціка і першабытнай дубіны. Ды і самаго Я. Сіпакова папракае за чыстыя пачуцці да роднай яму вёскі Зубрэвічы, калі відае гэтак бестактоўна: «І чаго на тых Зубрэвічах зачуханых сумаваць?» (падкрэслена мною, — У. Ю.).

Кожны, хто ўважліва чытаў мой ар-

тыкул «Хаўрус з зямлі» («Літаратура і мастацтва», 31.8.70), мабыць памятае мае развагі пра тое, каб сцэраючы грані між горадам і вёскай, не сцэраць і некаторыя перавагі сельскага побыту, каб з прыходам горада на вёску засталася ўсё ж пэўная спецыфіка вёскі. Я так і пісаў, што «задумачка над тым, каб распрацаваць электрычныя ці газавыя пліты ў варыянтах, зручныя для вёскі, мабыць, трэба, бо гэта будучыня яе. Будучыня павінна абанірацца на традыцыі вяско-

Уладзімір ЮРЭВІЧ

ЧАЛАВЕК З ПРАЦЫ ПАЧЫНАЕЦЦА

АДКАЗ МАЙМУ АПАНЕНТУ

вага ўкладу і варта было б знайсці магчымасці для сельна мець у вёсках невялікую (можна, газавую ці электрычную) пякарню, каб лупаў у наваколлі водар свежага хлеба... А вась В. Дайліда гэтыя мае развагі абмінае. Уханіўшыся адно за дзяку, носіць яе па ўсім артыкуле.

Не пра дзяку, шануюны мой Віктар Браніслававіч, быў мой клопат, як не пра хлелуцкі турбаваўся А. Кулакоўскі ў сваім артыкуле. Пра нешта большае. Пра тое, каб усцерагчы людзей, асабліва маладых, ад спахывецкіх адносін да зямлі і вярнуць спрадвечную пашану да яе. Зрабіць гэта ў новых умовах, калі моладзь захапляецца тэхнікай, куды цяжэй і не так проста, як вам думаецца — варта толькі ўзняць агульную культуру сяда. А ці яна, агульная культура, не ўключае і любові да працы, пашану да хлеба?

Лад жыцця чалавека з працы пачынаецца. Нават падвышэнне культуры на вёсцы нельга здзейсніць, пагарджа-

ючы працай. А Вы, мой апанент, усё гавяце, што «Случці аддзел культуры не прымае ніякіх захадаў, каб дапамагчы клубам арганізаваць работу», каб былі кінамеханікі, што і дырэктар саўгаса павінен бы гаспадаркім вокам зірнуць як след на клубы... Адным словам, «калі б яны», «калі б ён» — толькі не мы.

Вось так і ўсталяваецца ў моладзі спахывецкая адносін да доброт жыцця. Нехта ўсё павінен прыгатаваць і паднесці на сподачку. Але ж і сярэд-

ня школа, дырэктарам якой Вы, Віктар Браніслававіч, не першы год, ой як шмат магла б зрабіць, каб у клубах саўгаса «Танецькі» было цёпла, светла, утульна, каб былі там і кіна-механікі...

А калі я следам за Янкам Сіпаковым паўтараю, што варта пакляпацца «і закіптай некуды на гарышчы сяўні», і цэпу, і ступе, і жорнам, і дзяжы... дык не дзеля адраджэння іх як прыладаў працы. Не. Пакляпацца дзеля таго, каб з малых год не адно пеціць нашых дзяцей, але і прывучаць іх рабіць самую прымітывую працу.

Вось Вы, Віктар Браніслававіч, пішаце, што «хлалучка аднавіць чаргу не знойдзеш і днём з агнём». Яно сапраўды так. Нядаўна сустраў я знаёмую цётку з матх родных мясцін. Купіла на Камароўскім рынку бярозавы венік, каб везці за сорок кіламетраў з горада. Няма чым снег размесці. Пытаюся, што здарылася, бо ведаю —

адзін яе сын у васьмі, другі ў дзесяты клас ходзіць. «А хіба іх дзвер дапросішся? Ды і не ўмеюць. Венік выразаць у школе ж не вучаць».

Ці ж і не мы, пісьменнікі, крыху вішны ў гэтым? Прапагандуем найвышэйшыя, найноўшыя дасягненні сённяшняга і заўтрашняга працэсу, а забываемся на іх першааснову, на той самы каменны малаток ды першабытную дубіну, якія зрабілі чалавека чалавекам. Памятаеце, як Энгельс разглядае працу ў якасці адной з самых характэрных адзнак самога чалавека. Сённяшні даследчыкі космасу, магуючы пра тое, які сродак транспарту найлепшы для перасоўвання па Месцы, вярнуліся да класічнай каласкі — першаасновы самых сучасных аўтамабіляў. Вядома, каласка тая выканана на іх першааснову і тэхніку.

У аснове самага найдасканалата механізму ляжыць, як правіла, звычайная, прастая рэч — колца, трубка, гайка, якія трэба ўмень зрабіць. Хай сабе яе робяць аўтаматы, але ж швяднае машынабудуўнічае прадпрыемства не абыходзіцца сёння і без залатых рук слесара-інструментальчыка, зборшчыка, наладчыка. Як будоўля — без муляра або цеслі. Як хлебазавод-аўтамат без даякі, вядома, у яе сучасным выкананні.

Не выкладаем мы яшчэ на сметнік ні зубіла, ні малатка, ні кельмы, ні сякеры, хоць маем на ўзбраенні электрычныя прылады. І калі б мы з малых год выхоўвалі пашану да самых простых прылад працы, вучылі дзяцей самаму прымітыву абавазку, а не спыняліся ашчаджаць іх ад працоўнага высілаку, маральны стан грамадства быў бы куды вышэйшы. Спячы сабе, калі не бохан хлеба, дык хоць бы аладку, змайстраваць, калі не лодку, дык хоць бы звычайную шпакоўню — не рэтраградства, не заклік да патрыярхальчыны, да «музыкавання», а адзіна правільны шлях прагрэсу чалавека і гэты найроўнак выхавання не ўстапае ў дысгармонію з рэальнымі крокамі і самымі дэярзкімі імкненнямі нашага сучасніка.

Калі ж гаварыць пра тое, што падганяе «міграцыю» сельскай моладзі, дык не варта скідаць з рахунку і недахопы ў нашым планаванні. Планую-

ЗАЛАТОЕ ДНО ПАЭЗІІ

Аляксею ЗАРЫЦКАМУ — 60 ГАДОУ

Вядомаму беларускаму паэту Аляксею Зарыцкаму споўнілася шэсцьдзесят гадоў. У сувязі з гэтым праўленне СП БССР накірвала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Аляксей Аляксандравіч! Горача ад усяго сэрца вітаем Вас і шлем свае шэраўскія віншаванні ў дзень Вяшага шэсцідзесяцігоддзя!

Больш як сорак гадоў мінула з таго часу, калі былі надрукаваны Вашы першыя вершы. На Вашым творчым рахунку — зборнікі вершаў, кніга апавяданняў, нарысы, арытмы. Пасляхова прапрацуе Вы ў галіне паэтычнага перакладу: дзякуючы Вам беларуская літаратура папоўнілася перакладамі з рускай, польскай, нямецкай, серба-дужыцкай і іншых моваў. Шмат Вамі зроблена. Але Ваш шматгранны талент не старэе, а застаецца па-ранейшаму маладым і актыўным.

Жадаем Вам, дарагі Аляксей Аляксандравіч, даўніх гадоў жыцця, бадзёрага настрою, новых творчых здзяйсненняў.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага шчырага віншавання і ў сваю чаргу жадае юбіляру добрага здароўя і творчага натхнення.

Радзі паэта аб чароўнай даме, Сатаняні з юнацкіх дум і слоў.

У гэты час у друку з'яўляюцца вершы Зарыцкага, адзначаныя ў пэўнай ступені романтичнымі настроямі. Зарыцкі захапляецца Багрычкім, Асеевым, за што і выклікае непатрэбную «падазранасць» з боку некаторых кіраўнікоў БелАПП. У «Польскім рэвалюцый» адзін з іх піша: «Па-мойму, Зарыцкі якраз не характэрны, як тыповы рабочы паэт. Зарыцкі з дробна-буржуазнай інтэлігентскай сям'і... У гэтым сэнсе Зарыцкага і нельга высоўваць, як тыповага рабочага паэта».

Так пачыналася паэтычнае маладосць сённяшняга юбіляра. Перад ім паўстала зусім неабходная задача авалодання культурай літаратурнага майстэрства, вялікай спадчынай сусветнай класікі. У 1932 годзе Зарыцкі паступіў на вучобу ў Маскоўскі інстытут замежных моў, каб чытаць у арыгінале класіку сусветнай паэзіі — Шылера, Гейне, Гётэ. Гэта быў перыяд пошукаў свайго ўласнага слова, сваёй адзінай паэтычнай мовы, такой мовы, якая вылучала б яго сярод маладой плеяды паэтаў. Пасля сканчэння інстытута паэт зноў звяртаецца да любімай паэзіі. У адным са сваіх вершаў таго часу ён кажа:

Хіцеў бы я на гэтай кручы стаць Кастром, што вахне дымам і смалою. Каб над райкой то палымем шугаць, То іскрай уаліцца малаю.

Але падзеі і жыццё перайначалі яго намеры. З 1938 па 1946 год Зарыцкі — у радах Савецкай Арміі. Усю Аінчыную вайну ён служыць у разведдзеле адной авіяцыйнай частцы. Сваімі вачыма паэт бачыў жахі вайны, сустрэў шмат цікавых людзей, якія ўзбагацілі яго памяць незвычайнымі і незабыўнымі ўражаннямі. Радзі вершаў з паходнага бланота Зарыцкага з'яўляюцца сведкамі вялікага сардэчнага ўзрушэння і любові да сваё Радзімы. У адным з запісаў у бланкоце ёсць такія радкі:

З тым краем, дзе я гадаваўся, З маёй Дзвіной, З маім Дняпром Я ў сорак першы раз вяртаўся

Пад ярасны гарматыным гукам... Шумі, шумі, злелы гаю. Хоць трохі сэрца сушагой, Вывай, бывай, бывай наш праю. Яшчэ мы страпемся з табой.

Пасляваенныя гады з'явіліся для паэта Зарыцкага найбольш плённымі. Амаль усё найлепшае, найбольш працуае ў яго паэзіі, прыпадае на гады мірнага будаўніцтва. Характэрная адзнака яго творчасці гэтага часу — зварот да значных грамадскіх з'яўленняў жыцця, да героў, чыя вобразы фармаваліся пад уплывам вялікіх грамадскіх пераўтварэнняў сацыялістычнай яве. Усхваляваны радкі з вершаў Аляксея Зарыцкага сведчаць, што без сучаснасці не існуе сапраўднай паэзіі. Яна зачула з ініжак «Размова з сэрцам», «Світанскія сны», «Вяртацца на зямлю», зачула па-свойму, узнісла і романтична. У паэтычнай свая ідэя, сваё вымаўленне слова, свая кантрастнасць вобраза. Ён умее бачыць прыгажосць роднай прыроды, але найбольш ляму ўдаецца глыбока філасофска, разважлівы верш. Чытаеш яго і адчуваеш, як лёгка і непадробна ляжыць у паэтычным радон яго слова. Смеласць і дакладнасць думкі яго верша сведчаць аб шырокім дыяпазоне мыслення, аб умелі стварэння паэмы і вершы, глыбокім па думцы шырокім па ахове паэзіі.

Шэсцьдзесят гадоў. Але гэта так мала, калі ведаеш, які зарад натхнення і энтузіязму хавае яшчэ ў сэрцы паэт. Чуйна прыслухоўваецца ён да працоўнага рытму сваё Радзімы. Сапраўдная паэтычная сталасць прыйшла да Зарыцкага з гадамі, калі строгі жыццёвы вопыт перакрасіў не адзін паэтычны радон, які здаваўся ў маладосці значнай знаходкай.

У адным са сваіх вершаў Зарыцкі разважае пра вялікую адназначнасць мастака за сваю творчую працу перад грамадствам:

Помні ты словы старых мудрацоў залатыя — Ведоць людзі цібе лепей, чым ты іх: Двума вачыма ты глядзіш на людзей, Ну, а ліна на іхце — Тысячу тысяч вачей.

Безумоўна, у гэтым паэце не памыляецца.

Мікола ХВЕДАРОВІЧ.

нобыту, «сялянскім» думаннем. Недарма ў апавяданнях некаторых нашых маладых пісьменнікаў гэты «пераходнік», апынуўшыся на заводзе, яшчэ прагучы «касіць сена хоць бы на асфальце». Гэта зусім зразумела. І гэты пераходны працэс, працэс логічнай псіхалогіі будзе працягвацца да таго часу, пакуль навукова-тэхнічнае аснашчэнне сельскай гаспадаркі не стане ўпоравень з гаспадаркай на фабрыках і заводах. І таму тема рабочага класа ў нашай мастацкай літаратуры пачынае моцна стукання ў дзверы. Як вядома, першыя парасткі ўжо ёсць. Будзем спадзявацца, што яны дадуць у будучым добры плён. Пры гэтым трэба мець на ўвазе, што выразнае рабочай тэмы ў мастацкай літаратуры не з'яўляецца працэсам эканаспелым. Праці божа ад такога эканаспелым! Пранэс павінен быць і будзе працэсам шырока-глыбінным, арганічна звязаным з мінулым краіны, з гісторыяй народа.

Пра гэта — вялікая турбота нашай савецкай літаратуры і мастацтва ва ўсіх яго формах.

Антон БЯЛЕВІЧ

ВЫКРАСАЦЬ З КРЭМЕНЯ ПЕСНЮ

І ў беластвольным, вясёлым бярэзніку, і ў цёмнай яловай пушчы травы, краскі, дрэвы цягнуцца да святла і цяпла, да яснага сонца. А для нас, людзей — новага грамадства, такім святлом, такім сонцам стала наша новая ява, наша ясная доля пад небам Бацькаўшчыны.

Дзяржаўнай сілаю, натхненнем і розумам савецкіх людзей пракладзеныя вялікі, начэсны шлях ад прыступак Зімяга палана да высокіх, далёкіх зорак Сусвету. Сіла розуму, акрыленай, натхнёнай праца далі таі высокі ўзлёт чалавеку. У свеце добра і характава чалавек цяплее душою, харашае, яснае сэрцам. А такі чалавек можа стыхію паставіць на калені, можа з крэменя выкрасаць песню! Ён мо-

чы той ці іншы новы горад, не надта ж пакуль задумваецца над праблемай узнаўлення рабочых рук. Вёска, кажуць, выратуе. І вёска выратуае. Але ж і вёска, насычаная тэхнікай, патрабуе ўжо сёння самага сур'ёзнага клопату пра ўзнаўленне працоўных рэсурсаў. І мусіць жа сям'я, школа павіны былі б пра гэта задумацца найперш.

Сапраўды, ніхто не стане сёння аспрэчваць таго, што наступіла пара паспеласці (паскоранага развіцця) нашых дзяцей. Але як ні дзіўна, а пара грамадзянскага ўзмушчэння, сацыяльнай сталасці юнакоў і дзяўчат намі ж (бацькам і выхавальцам) адсоўваецца на як мага пазнейшы час. Мы неясна ведаем, што размова і фізічна нашы дзеці сталюць рана, і ўвесь цяжар турбот пра іх бяром на свае плечы, абградаючы і ўласны, і грамадскі-нарысны час. Барані божа, каб пасляць васьмігадовага школьніка папасіць гусей ці свіней, вынесці вядро да смеццявоза. Шаснаццацігадовага вусатага дзецюка, які ўвінша тузае электрагітару, не падвясішы прыбыць у дзвярах ручку, якую дарчы ён сам і абарваў (сілы ж як у дарослага!).

Так што, мой шанюны апанент, адным сузіраннем таго як «магутныя самозвалы не паспяваюць адозіць пшаніцу ў засеі», аднымі паклонамі «гэтым цудоўным машынам» справы выхавання любові да працы, пашаны да зямлі, да хлеба, да бацькоў, да старэйшых не вырашыш. Любоў гэта і пашана будучь трывалы толькі тады, калі народзіцца глыбока ў душы кожнага, калі будучь вынашаны з маленства, як неабходнасць суіснавання асобы ў грамадстве.

І яшчэ, не падазравайце мяне ў тэарэтычнай беспадстаўнасці свяджэння працы, што ў аснове калектыўнасці працы, у аснове грамадскага характара ўзаемаадносін паміж людзьмі, ляжаць усё тыя ж падвалы, якія Вам (ды і мне) сёння не па-натуре, калі іх успрымаць у непасрэдным значэнні (прасны, цэп, жорны, дзяка). Толькі ж, збіраючыся тлаць, малюць, пачы хлеб, чалавек уключаў у гэтую працу сям'ю, суседзяў, і за сумесным запаткам прыходзіў да высновы, што разам працаваць лягчэй. Гэта, дарэчы, пры-

жа рабіць добра для ўсіх добрых людзей на белым свеце. І яго Вялікасць — савецкі чалавек — гэта рабіць. Стаўшы на ўдарную ланіскую вахту, рабочыя, калгаснікі, творчыя інтэлігентныя рэспублікі сваёй герайчнай працай завяршылі, здзейснілі грандыёзныя планы, вызначаныя XXIII з'ездам Камуністычнай партыі. Дэвоснымі здабыткамі і накіткімі парадаваў нас леташні год. Ён у спаробіцу нашай літаратуры пакінуў новыя раманы і паэмы, апавяданні і п'есы, вершы і нарысы.

Сонечная, вясновал хваля праходзіць праз нашу стваральную справу, праз шчырыя і шчодрыя сэрцы людзей цяпер, калі краіна ідзе пасустрэч XXIV з'езду КПСС, калі мы, пісьменнікі, рытуемца да свайго з'езду літаратураў. Кожны рабочы і калгаснік, кожны слухач і літаратар намагаецца ўнесці, пакласці плён сваёй працы ў жывы і дэвосны вянок нашай імклівай сучаснасці.

Натхненне сваёй душы, цяпло майго сэрца, плён маеі творчай працы стараўся і я ўкласці ў гэты вянок падзей і надзей. Не так даўно ў выдавецтве «Беларусь» выйшла мая дакументальная аповесць «Мінай Шмыроў».

У вайну, на працягу многіх гадоў пасля вайны я пісаў літаратурныя партрэты вядомых пісьменнікаў, мастакоў. Так складалася кніга «Чарадзеі», якія летась выйшла ў выдавецтве «Беларусь». Я намагаўся словамі намаляваць жывыя партрэты вялікіх песняроў беларускага народа Янкі Купалы і Якуба Коласа. У гэтай кнізе расказваецца пра жыццё і творчасць нашых таленавітых празаікаў, драматургаў, паэтаў.

У выдавецтве «Беларусь» нядаўна надрукавана мая дакументальная аповесць «Хатынь: боль і гнеў». Вельмі цяжка, балюча было пісаць пра гэту горкую, крываўную трагедыю.

Напісаў і здаў у выдавецтва я і свой новы паэтычны зборнік «Любоў мая».

Пішу новыя вершы, нарысы, дакументальную аповесць пра хлебарабаў-чарадзеяў новай калгаснай вёскі.

Ранім-рана за стол мой рабочы І натхненне салдзіца, і я. Не стуюча, зусім не грукоча, А працуе майстэрня мал. ...Трэба мне — дык жываю крывіцай іскрыцца — Песня льецца ў майё старане... Покі ў сэрцы жыўніка іскрыцца — Не дагоніць — магу пахваліцца — Барадатая старасць мяне!

зналец і Вы («жанчыны ткалі зрб'е, а надлеткі сукалі цэўні»).

Даруйце, але я павінен прыгадаць тут Вам Карла Маркса, які пісаў: «Прадукцыйныя сілы — гэта вышні практычнай энергіі людзей, але сама гэта энергія вызначана тымі ўмовамі, у якіх людзі знаходзяцца, прадукцыйнымі сіламі, ужо набытымі рабей, грамадскай формай, што існавала да іх, якую стварылі не гэтыя людзі, а папярэднія пакаленні». Ніба ў сённяшняй калектыўнай працы так ужо нічога і не засталася ад таі? Значыць, толькі праз практычную энергію людзей можна памяняць набыты спосаб вытворчасці, ранейшыя сродкі вытворчасці. Зноў паўтараю, што чалавек працай пачынаўся, працай вызначаецца ступень яго чалавечасці і сёння.

І не захапляцца тым, што вясковыя кабеты ўжо і пазабываліся, як хлеб пачы, а падумаць, як гэта, каб праца на зямлі, глыбокая пашана да яе, заставаліся і сёння немалаважнымі сродкамі выхавання ў нашай змены пацуды грамадзянскага абавязку, уздыму культуры сяла. Не варты, як гэта Вы, мой калега, рабіце, змагацца за нейкую «экспартаваную», прывозную культуру. Культура ж вышэйшая і трывалейшая, калі ўзнікае з самых глыбінных тых новых вытворчых і грамадскіх адносін, што ўсталяваюцца сёння на вёсцы ў выніку навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, калі нараджаецца на моцным грунце самабытнасці, на скарыстанні прарэсіўных традыцый і перадавога вопыту сацыялістычнай супольнасці пацый.

Вось тады, калі выхаванне працай у сям'і, у школе зойме адно з пачэсных месцаў, тады Вам, як дырэктару, не даведзецца скардзіцца, што «вучні працуюць на бульбе, зрываючы заняці, а вясковыя жанчыны сядзяць на сваіх сотках па два тыдні» (гэтым жа жанчынам стануць памагачы іх дзеці і на соткі хопіць вольнага ад работы ў саўгасе часу), тады і колькасць працаўнікоў на вёсцы ад 16 да 30 гадоў стабілізуецца, каб задавальняць найпершыя патрэбы грамадскай вытворчасці калгасаў і саўгасаў, тады знікне неабходнасць штучных «ін'екцый» для уздыму культуры вёскі і яна стане ўпоравень з горадам ва ўсіх адносінах.

КАЖУЦЬ

што заўзятая шукальнікі надзвычайна з гадавога захоўваюць дужэўную маладосць. І гэта, мабыць, праўда, бо нейтаймаванасць пошуну вядзе іх па жыцці і надае сілы перамагаць усялякія жыццёвыя цяжкасці. Паэту Аляксею Зарыцкаму шэсцьдзесят гадоў, а для мяне ён застаўся такім жа нлурым-слівым і энергійным юнаком, як і сорак гадоў назад. Шэсцьдзесят гадоў — гэта падрахунак творчых пошукаў і здзяйсненняў паэта. Аляксею Зарыцкаму, як відаць, не сорамна перад сваім чытатком. Працаўнік, ён ніколі не быў пасіўным суаральнікам. Яго шматлікія зборнікі вершаў і паэм, апавяданняў і гумарыстычных вершаў — рэальнае сведчанне вялікай і напружанай працы на ніве беларускай літаратуры.

Першыя вершы паэта былі надрукаваны ў газеце ў 1927 годзе. У пачатку трыццаціх гадоў ён уступіў у бабруйскае літаратурнае аб'яднанне БелАПП, друкаваўся ў літаратурным дадатку да бабруйскай газеты «Камуніст». Першы зборнік вершаў паэта выйшаў у 1932 годзе пад назвай «Эпічныя фрагменты». Пазней выдавецтва выдале яго зборнікі «Дняпроўскае рэха», «Арлянд крывіца», «Світанскія сны», «Наш сям'я» і многія іншыя.

Літаратурны даследчыкі і крытыкі не раз сцвярджалі, што Зарыцкі заўсёды шунаў старага гучанья, вяртаўся да радка, а якім была б закладзена адменная пацудзёвасць і глыбіня думкі.

Так было ад самага пачатку. Пераехаўшы на сталае жыццё ў Мінск, Зарыцкі падружыўся з ісцісласкай «тройкай» (так называлі ў той час Куляшоў, Асташуна і Таўбіна). Ён сустраў романтикаў, такіх жа неспалнаючых, як і ён, шукальнікаў паэтычнага слова. Аб гэтым кажа сам паэт у вершы «Сонца сіроў лісцэ», у якім успамінае пра тыя свае юнацкія гады:

Напінуўшы манцёрную тужурку — Пад пахай Влока зачытаны том, — Заходзіў я на доўгіх іх дзюжурку, Калі нікога не было, і гуды ціха паўтаралі самі, Напоўнішыся музыкаю слоў,

«ПАЗАРАСТАЛІ СЦЕЖКІ-ДАРОЖКІ»

Пад такім загаловам у «Літаратуры і мастацтва» 15 студзеня г. г. змешчана пісьмо ў рэдакцыю. У ім гаварылася, што нядаўна створаны Лёзненскі краязнаўчы музей закрыты і ўжо доўгі час не працуе. Сакратар Лёзненскага РК КПБ тав. Зінкевіч паведамаў рэдакцыі, што музей пераведзены ў добраўпарад-

каванае памішканне і гэта дало магчымасць зноў адкрыць яго. Цяпер музей працуе.

ВЫШЛА ў свет кніга С. Ешына «Развіццё культуры ў БССР за гады Савецкай улады». Выданні такога характару — з'ява не частая, і таму можна адразу сказаць, што аўтар і выдавецтва «Вышэйшая школа» зрабілі добрую справу.

У прадмове С. Ешын адзначае, што ён не ставіў перад сабой задачу шырокага асяцця пытанняў культуры, а толькі імкнуўся паказаць ход змяненняў у жыцці і духоўным абліччы народа — як вынік і сутнасць культурнай рэвалюцыі. Не будзем сцяравацца, што С. Ешыну удалося пераадолець цяжкасці і напісаць даследа-

тычны і эканамічны фактары. Тамі зыходны тэзіс другой часткі кнігі. У ёй на шматлікіх прыкладах паказана, што азначала культурная рэвалюцыя для Беларусі. Пасля вайны рэспубліка хутка аднавіла народную гаспадарку і пачала далейшае мірнае будаўніцтва. Аўтар узаўважвае важнейшыя моманты гэтага складанага працэсу, падкрэслівае важнасць канкрэтных мерапрыемстваў партыі і ўрада ў галіне культуры, дапамогу братніх рэспублік. За кароткі час былі створаны ўмовы для новага росквіту навукі, усіх галін

жыцця грамадства. У чым жа яго сіла? Чаму так па-рознаму скарыстоўваюць гэтае магутнае мастацтва капіталістычнае і сацыялістычнае грамадствы? Аўтар і не спрабуе адказаць на гэтыя пытанні. А што даюць чытачу тры напрыклад, радкі: «У галіне тэматыкі ў нас адкрыта самая шырокая дарога актуальным тэмам — сучаснасці. Таму і ўсё больш паяўляецца фільмаў, якія па сваім ідэйным і мастацкім гучанні адпавядаюць попыту нават самага патрабавальнага глядача?» Хіба можна ў прэзюідуючай на сур'езнасць працы так недакладна гаварыць пра галоўную праблему савецкага кіно? Сённяшняе кіно далёка не вырашана, а ў беларускім кіно тым больш. Даволі выпадковымі назвамі ілюструюцца пэўныя этапы развіцця беларускага кіно. Сярод лепшых фільмаў 30-х гадоў не знойдзем такіх, як «Першы ўзвод» і «Двойны народжаны». Вядома, што першы прыкметны поспех беларускіх кінематографістаў у пасляваенны перыяд звязаны з фільмам «Канстанцін Заслонаў». А ён нават і не ўпамінаецца ў агульным спісе здабыткаў беларускага кіно. У ігравыя стужкі ўключаны чамусьці дакументальны нарыс «Ёсць такая зямля». А з дакументальных фільмаў у якасці лепшых названы зусім не лепшыя: «Беларусь — рэспубліка мая», «Цаліна — вуліца Мінская», «У дыме экстазу». Відаць, некай трапілі яны пад руку аўтару, вось і ўставіў ён іх у радок, а там разбіраецца...

Незаслужана мала старонак адведзена радзіме і тэлебачанню. Аўтар абмяжоўваецца некаторымі лічбамі і «агульным вывадам», мала гаворыць аб перспектывах тэлебачання. А ўздым жа яго — адна з умоў завяршэння культурнай рэвалюцыі ў нашай краіне.

Трэцяя частка кнігі больш глыбокая ў тэарэтычных адносінах. Аўтар вызначае тут задачы, шляхі і прызначы культуры будаўніцтва краіны і рэспублікі на новым этапе. Вывады грунтуюцца на адвадзеных палажэннях марксісцка-ленінскага вучэння аб культуры пры камунізме, расніжы партыі. Тут жа ўдакладняюцца задачы і сутнасць культурнай рэвалюцыі. Мне здаецца, што зрабіць гэта трэба было ў першай частцы кнігі — перад гаворкай аб канкрэтных з'явах культурнага будаўніцтва. Тады «асаўнае часткі» культурнай рэвалюцыі ўспрымаўся б як своеасабліва вышэйшы, з якога разглядаюцца практычныя меры і крокі. Да пачатку кнігі больш стасуюцца і старонкі аб асабліва сучаснай рэвалюцыі ў БССР. А заключны раздзел мог бы змясціць у сабе больш грунтоўнае тлумачэнне некаторых складаных і спрэчных пытанняў, напрыклад, шляхоў збліжэння нацыянальнай культуры ў будучым, спалучэння нацыянальнага і інтэрнацыянальнага і г. д.

Шмат слухных заўваг, вывадаў, сцвярджэнняў змяшчаюць заключныя раздзелы кнігі. Яны скіроўваюць нашу ўвагу на важнейшыя моманты і ўмовы, пры якіх будуць дасягнуты новыя поспехі ва ўсіх галінах культуры. Дзеіцца аўтар залішне дэкларатывна, дапускае паўторы, адстойвае агульнавядомыя ісціны. І ўсё ж закрываеш кнігу з удзячнасцю за багатую фактамі, патрэбную многім працу.

Е. БОНДАРАВА,
кандыдат філасофскіх навук.

ВІТАЛЬ ВОЛЬСКІ займае віднае і адметнае месца ў сучаснай нашай дзіцячай літаратуры. Яго цікавыя прыродазнаўчыя кнігі «У лясах над Бярозай», «На бабровых азёрах», «Па лясных сцежках», «Месяц за месяцам», «Чайкі над Нараччу» і «Родны край» прынеслі пісьменніку шырокую вядомасць і папулярнасць.

У 1968 годзе выйшла ў свет кніга В. Вольскага «Падарожжа па краіне беларусаў», якая вызначыла сабой нібыта нейкі новы этап у творчасці пісьменніка. І не толькі сваім шырокім, калі можна так сказаць, тэрытарыяльным ахопам — раейшыя яго кнігі былі прысвечаны, як правіла, пэўным кутком роднай зямлі, а галоўнае, тым, што аўтар тут выступае не проста гідам-апаведальнікам, бязмежна ўлюбёным у прыроду роднага краю, але і яго дасведчаным гісторыкам, географам, этнографам, тапанімістам, зацікаўленым вучоным-эканамістам і г. д. Чытачы кнігі разам з аўтарам пабывалі ў захапляючай вандруцы — у часе і прасторы — па шляхах і дарогах Беларусі, наведалі яе старажытныя і новыя гарады, пазнаёміліся з гісторыяй і сённяшняй явай роднага краю, з вялікімі пераўтварэннямі, якія адбыліся на нашай зямлі за гады Савецкай улады.

І вось — новае запрашэнне да падарожжа. На гэты раз у край дзівоўных легенд і песень — Палессе.

В. Вольскі сваю новую кнігу, якая толькі што выйшла ў выдавецтва «Беларусь», так і назваў — «Палессе». Магчыма, назву можна было б пашукаць і больш удалую, бо кніга гэтая — не гісторыка-эканамічны нарыс пра Палессе, хоць гісторыі і эканоміцы ў ёй адведзена ня мала месца. Ды, зрэшты, справа не ў назве.

«Палессе», як і ўсе ранейшыя кнігі пісьменніка, адрасавана дзецям — канкрэтней, дзецям так званых сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту. Але, мусіць, вартасці дзіцячай кнігі вызначаюцца не толькі тым, як яна ўспрымаецца самімі дзецьмі, але і дарослымі. Таму адразу ж хочацца адзначыць, што новую кнігу В. Вольскага з цікавасцю праچытаюць і дарослыя. Што ж датычыцца дзяцей, дык, несумненна, яна прынясе ім вялікую асалоду і карысць, намнога пашырыць іх веды аб прыродзе і геаграфічных асаблівасцях Палесся, пра звароў і птушак, пра людзей і гарады, пра тое новае, што прыйшло і несупынна ідзе ў жыццё раней заняпалага і адсталатага краю.

Кніга «Палессе» вылучаецца сярод іншых твораў пісьменніка. Яе нельга параўнаць нават і з «Падарожжам па краіне беларусаў». У апошняй сваёй кнізе В. Вольскі адмовіўся ад элементаў белетрызацыі, якія давалі сябе адчуваць у ранейшых яго кнігах, ад спроб ствараць ці прадумваць нейкі сюжэт апаведання. «Палессе» — гэта звычайны дарожны дзёнік, паслядоўны запіс убачанага і пачутага за час падарожжа. А поруч з гэтым — роздум над тым, што даўлося пабачыць і пачуць. І ад гэтага «спрашчэння» кніга толькі выйграе — ты, чытач, заўсёды побач з аўтарам, побач з зусім пэўным, канкрэтным чалавекам. Гар-

Віталь Вольскі. «Палессе». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1971.

ДА НОВЫХ СУСТРЭЧ, ПАЛЕССЕ!

таючы старонкі кнігі, ты не ўяўна падарожнічаеш па Палессі (такое адчуванне ўяўнасці не не, ды і паўляюцца, напрыклад, у часе «Падарожжа па краіне беларусаў»), а плывеш у чоўне па Піне і Гарыні, прабіраешся разам з аўтарам праз чарацянныя гушчары па пінскіх балотах, слухаеш спеў балотных птушак, назіраеш за лебедзямі-шыпунамі на запаведным Выганушкім возеры, бачыш лася, што скаваўся па вушы ў вадзе ад надакучлівай заездзі, ходзіш ціхімі вуліцамі старажытнага Давыд-Гарадка і Казан-Гарадка, знаёмішся са сталіцай «беларускага поўдня» Мазыром...

Гэтае падарожжа ад Пінска да Мазыра па-сапраўднаму цікавае і захапляючае. А цікавае яно таму, паўторым, што побач з табой неадлучна цікава і дасведчаны суб'ядзнік — аўтар. І хоць у пачатку кнігі ён прызнаецца, што да гэтага часу Палессе і палешукоў ён ведаў мала, вершыць гэтым неяк не хочацца. Бо варта толькі паслухаць яго расказы пра Пінск, пра гісторыю асушэння пінскіх балот, пра зямных і вадзяных насельнікаў Палескага краю, пра Лунінец і сяло Дастоева, Лахву і Ястрабень, пра Замкавую гару ў Давыд-Гарадку, базарную плошчу ў Мазыры, Пхоўскі порт і завод меліярацыйных машын, пра будучыню горада на Прыпяці, — варта паслухаць, каб пераканацца, як глыбока ведае ён гэты куток роднай зямлі, каб падзівіцца багатай эрудыцыі аўтара.

Да лепшых старонак кніжкі належыць і старонкі пра людзей новага Палесся, з якімі сустракаўся аўтар у час падарожжа. Дастаткова тут прыгадаць хоць бы старога пінчука дзядзьку Зыгмуса — працавітага, спакойна-разважлівага, мудрага, улюбёнага ў родную зямлю чалавека. Вось адно разважанне старога палешука: «Без патрэбы, мой пане, нічога няма на свеце. Кожная рэч мае сваё прызначэнне, як у добрага гаспадарцы. Усё ў прыродзе на сваім месцы. Усё звязана адно з адным у моцны вузел. Усяго адмерана і вызначана колькі трэба. Крані адно, а яно зачэпіць другое, а другое яшчэ і трэцяе нешта за сабой пацягне. Асушка балот, скажу я вам, добрая справа, патрэбная, ніхто не адмовіць. Паглядзіце, якія новыя калгасныя ды саўгасныя сядзібы з'явіліся там, дзе была нядаўна яшчэ дрыгва, якія нівы закаласіліся на асушаных участках, але ж ці варта праводзіць асушку ўсюды, суцэльна? І ці варта ўжо так спячаць? Ці не лепш, як кажуць, сем разоў адмераць, перш чым адрэзаць?»

І ўслед за ім аўтар таксама гаворыць нам: «Стары Зыгмус, відаць, мае рацыю. Сапраўды, у прыродзе ўсё знаходзіцца ва ўзаемадзеянні, у безупынным і непарыўнай узаемазвязі. Настолькі часам складаная гэтая сувязь, настолькі шматбакая, што мы не заўсёды яе заўважаем, не заўсёды разумеем. Асушэнне балот выклікае вялікія змены і ў клімаце, і ў глебе, і ў характары мясцовасці, і ў жывёльным і раслінным свеце. Змены часам непрадбачаныя і нават непажаданыя... І пра гэта, сапраўды, як кажа Зыгмус, трэба добра і добра падумаць».

З такім заклапочаным роздумам аўтара страчаешся ў кнізе даволі часта.

В. Вольскі канчае кнігу аб'яцаннем напісаць у хуткім часе новы твор пра гэты абноўлены савецкай явай край. Што ж, скажам разам з аўтарам:

— Да новых сустрэч, Палессе!

М. ГІЛЬ.

НА ЭТАПАХ КУЛЬТУРНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ

ванне, якое пераконвае, як кажуць, па ўсіх пунктах. І ўсё ж многае ён даследаваў даволі грунтоўна.

Перш чым павесці чытача па этапах культурнай рэвалюцыі ў БССР, аўтар спыняецца на агульных пытаннях культуры: яе вызначэнні, асаблівасцях і стане пры розных грамадскіх фармацыях, перш за ўсё пры сацыялістычнай. Вялікую Кастрычніцкую сацыялістычную рэвалюцыю аўтар разглядае як зыходны момант росквіту новай — сацыялістычнай па змесце і нацыянальнай па форме культуры.

Вядома, што і эканоміка і культура дакастрычніцкай Беларусі знаходзіліся на больш нізкім узроўні ў параўнанні нават з адсталай царскай Расіяй. Беларусь пазней іншых рэспублік была ачышчана ад Інтэрвентаў. Усё гэта стварала дадатковыя цяжкасці эканамічнага і культурнага пераўтварэння. Аўтар даволі наглядна паказвае, як пераадоўваючы цяжкасці, разам з усёй Савецкай краінай Савецкая Беларусь узнімалася з цемры і невядства. Да 1932 года па ўсёй рэспубліцы было пабудавана з непрыменнасцю, у гэты ж год было ўведзена абавязковае навучанне для малалітвенных ва ўзросце ад 16 да 50 гадоў.

У іншых раздзелах першай часткі кнігі на канкрэтных фактах і лічбах паказваецца, як ішло ў рэспубліцы развіццё агульнай і спецыяльнай адукацыі, як узніклі і пачыналі дзейнічаць шматлікія культурна-асветныя і мастацкія ўстановы, газеты і часопісы, выдавецтвы, радыёстанцыі. Адна факты аўтар толькі ўпамінае, падкрэсліваючы іх значэнне, на другіх спыняецца больш падрабозна. Пераканаўчасць розных старонак даследавання з гэтай прычыны не аднолькавая. Паглыбленне ў асобныя факты спрыяла б і большай навуковасці кнігі і адначасова большай яе запамінальнасці.

Поспехі краіны ў сацыялістычным будаўніцтве абумовілі магутны культурны ўздым народа. У аснове культурнай рэвалюцыі, якая адбылася ў БССР у 30-я гады, ляжыць грамадска-палі-

мастацтва, народнай творчасці.

З большай цікавасцю чытаюцца тыя старонкі, дзе С. Ешын разглядае асобныя галіны культуры. Як не парадавацца і не здзівіцца, чытаючы, скажам, пра тое, што «Беларуская ССР, як і СССР у цэлым, па насычанасці бібліятэкамі і велічыні інікнага фонду ў іх стаіць наперадзе усіх краін свету»? У нашай рэспубліцы, удакладняецца далей, 7,3 тыс. масавых бібліятэк з інікным фондам каля 50 млн. экзэмпляраў (адна бібліятэка на 1100 чалавек, у той час, як у ШВА — на 22 тысячы жыхароў, а ў Англіі — на 72 тыс.). Гэтыя і многія іншыя звесткі — не новыя, але ў пэўным кантэксце яны набываюць як бы першаходную выразнасць. Даволі падрабозна гаворыцца ў даследаванні пра ілспыны рост і новыя формы работы культурна-асветных устаноў, якія прызначаны несіць культуру ў самыя шырокія масы. Не абдыдзены даследчыкам усё асноўныя віды самадзейнага мастацтва.

Узровень культуры народа, сіду яе ўплыву на духоўны рост народа ў значнай ступені вызначае прафесіянальнае мастацтва. У кнізе мастацтва разглядаецца як дзейны сродак камуністычнага выхавання. Партыя і Савецкі ўрад стварылі ўсе ўмовы для росквіту ў рэспубліцы багатага жанрамі і талентамі мастацтва. Многія назвы, факты і лічбы прыводзіць аўтар у пацвярджэнне гэтага. Разам з гэтым хачецца б, каб былі больш дакладна вызначаны і агульныя прыпынцы дзейнасці тэатральных калектываў і тое адметнае, што розніць іх адзін ад другога. Зрабіць такое падкрэсліванне варта было за лік скарачэння зноў-такі «голых» назваў, якія мала чым характарызуюць агульны стан тэатральнага мастацтва. Перанасычэнне «малаігральнымі» фактамі адчунаецца і на старонках, дзе гаворка ідзе аб выяўленчым і музычным мастацтве. Недахоп гэты датычыць усіх трох частак кнігі.

Не змог С. Ешын пераканаўча вызначыць асаблівасці развіцця такога складанага і важнага віду мастацтва, як кіно. Яму адведзена ўсяго некалькі старонак. І, на жаль, не самых пераканаўчых. Гэта адчуваецца з першага ж тэзісу, дзе гаворыцца аб ролі і значэнні кіно ў

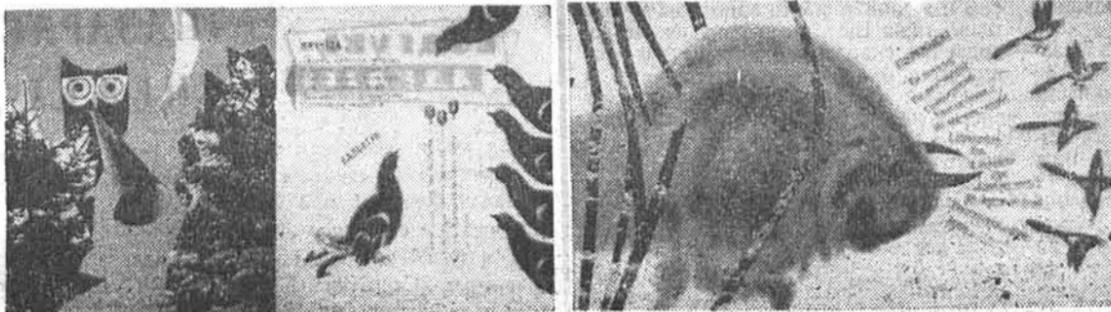
НАВІНКИ КНИЖАМ

Малюнкi мастака Я. Куліна да кнігі «Сонечны клубочак» В. Зубіка, якая рыхтуецца выдавецтвам «Беларусь».

Фота Ул. КРУКА,

4 М

8 19. III. 1971

У МАЙСТЭРНІ мастака Яўгена Ждана мне кінулася ў вочы адна работа—нацюрморт. На плоскасці стала — часопісы, манэграфіі: «Творчество», «Курьер ЮНЕСКО», «Картинная галерея», «Андрей Рублёв». Спачатку работа мяне насцярожыла, вельмі ж лабавым здавалася рашэнне. Але чым больш мы гутарылі, тым больш я пераконавалася — для Яўгена гэтая карціна не выпадае звычайна. Кожны элемент яе павольна расказвае пра мастака, пра яго ўнутраны свет. «Творчество» — гэта сувязь з сучасным мастацтвам, «Курьер ЮНЕСКО» — пашырэнне кругагляду, жаданне не адрывацца ад надзённых сусветных праблем, «Андрей Рублёв» — сувязь з мінулым, з адвечнымі прынцыпамі рускага мастацтва.

Сабраўшы гэтыя часопісы для нацюрморта, Я. Ждан расказаў аб разнастайнасці ўнутранага свету сучаснага чалавека, шырынi яго кругагляду. Мастак выказаў сваё стаўленне да пазнання свету, імкнўся знайсці нейкую інтымную ноту ў агульнай тэме. У гэтай рабоце Яўген паказаў сваё ўменне скампанавана і згарманізаваць у адзінае цэлае розныя па рытме і коле-

ры дэкарэтыўныя моманты. Па прафесіі Яўген — мастак — дэкаратар. Ён закончыў Беларуска-тэатральна-мастацкі інстытут і адразу трапіў у буйны тэатр — Беларуска-тэатр оперы і балета. Выбар быў не выпадковым. Ужо ў інстытуце Яўген зрабіў эскізы да спектакляў «Аіда», «Князь Ігар», якія сталі яго дыпломнай работай. Дарэчы, эскізы да «Аіды», вельмі цікава вырашаныя вобразна, у сваёй манеры, ужо тады выступаў на Усеаўскай выстаўцы тэатральнага мастацтва ў Маскве. У эскізах праявілася здольнасць маладога мастака даваць цікавае канструктыўнае вы-

У лепшых узорах вялікага рускага мастацтва.

І, нарэшце, доўгачаканы свой спектакль — балет на музыку кампазітара Г. Вагнера «Пасля балю». Работа над спектаклем яшчэ не завершана, але мне хочацца адзначыць цікавае рашэнне мастаком некаторых сцэн. У прыватнасці, першай сцэны, калі герой знаходзіцца ў стане трызнення. Сцэна вырашана з вялікай экспрэсіяй, паказаны ўрушаны

свет героя. З густым стылізаваным і касцюмы да гэтага спектакля.

Усё новае і новае работы паказвае мастак. Побач з плакатам тэатральным — агітплакат, вырашаны зусім у іншай манеры, іншымі сродкамі, Гэта маці з дзіцем, якія стаяць на зямным шары. У рабоце цікава спалучаюцца фатаграфія з малюнкам — увескі зямны шар выкананы з фотаздымкаў розных дэманстрацый, забастовак. І людзі на фатаграфіях як бы падтрымліваюць на сваіх плячах маці з дзіцем. Вобраз маці аб'ягульнена — манументальны, сімвалічны.

Яўгена вабяць маштабныя характары, вобразы-сімвалы. У гэтым яго прынцып — пастаянна быць у коле сусветных падзей, не замыкацца ў сваім свеце, памятаць аб тым, што сваёй творчасцю ты адказны перад людзьмі.

У той жа сімвалічнай манеры вырашана і станковая карціна «Чырвоныя рыцары». Ці вольная работа, выкананая да юбілею камсамолу рэспублікі — тры беларускія дзяўчыны ў полі. Работа светлая, чыстая па колеры.

І яшчэ адна карціна вельмі запомнілася. Яна называецца «Гутарка». Сярэдніх гадоў мужчына

і стары, белы, як пунь. Яны сядзяць пад яблыняй, якая толькі-толькі пачынае цвісці, і паціху гутараць аб нечым важным, галоўным для іх. Мне спадабалася мудрая сузіральнасць старога і спакойная ўпэўненасць мужчыны. Гэта работа вельмі чалавечная, глыбокая. У ёй прыкметнае жаданне мастака максімальна выказаць сябе, свае адносіны да свету, да людзей свайго часу.

Спрабуе сябе Яўген і ў пейзажы. Не заўсёды удала. Але адна работа мне запомнілася. Гэта зімовы пейзаж. Ён вельмі прыгожы па настроі, у ім адчуваецца і звонкі мароз, які нараджае бадзеврасць, і пранізлівае далеч цудоўнага зімовага дня.

Працуе Яўген і над манументальным роспісам. Удавіх з графікам І. Немчагам яны выканалі манументальны роспіс у кафэ політэхнічнага інстытута. Гэта яркі, радасны роспіс па беларускіх матывах.

Малады мастак спрабуе выказаць сваё светаўспрыманне ўсімi даступнымі яму сродкамі, заўсёды застаючыся самім сабой, імкнучыся да вялікіх сацыяльных абагульненняў.

Л. ТАРАСАВА.
рэжысёр тэатра юнага гледача.

НА ПАЧАТКУ

рашэнне спектакля, ствараючы пры гэтым адзіны эмацыянальны вобраз.

Працягвалася работа і над «Князем Ігарам». Спектакль быў ужо аформлены галоўным мастаком тэатра Я. Чамадуравым. Таму Яўген выканаў плакат да спектакля. Плакат перадае магутнасць рускага народа, вельмі цікава, пано-ваму скампанаваны.

Яшчэ адзін плакат зрабіў мастак у тэатры — да оперы Мусаргскага «Хаваншчына». Плакат драматычна насычаны — лобнае месца на фоне царкоўных купалаў. У абедзвюх работах зусім выразна праступаюць прынцыпы мастака, аб якіх я гаварыла ў пачатку. Ён чэрпае натхненне

Пазычыная паверка

Віктар РАКАЎ

Хай жа хоць зязюлька адкукуе
Пасля смерці над яе труной...

Зношаны даўно кашуля, шапка.
Зыбаецца кладка у вадзе...
І я зноўку бачу: ціха бабка
Мяне ў лес па ягады вядзе...

Яму — руку на развітанне,
А свой агністы позірк — мне.
Саромелася мо мяне,
Што свой агністы позірк—мне,
Яму — руку на развітанне.

Панёс я беражна, тужліва,
Крадком той кінуты пагляд.
Няхай мільёны раз падрад
Ён вернецца ў мой лістапад,
Куды іду я так тужліва.

І ўсё лаўлю твае далоні,
Каб да ўсяго — і поціск рук.
Праз вёсны звоніць хай жаўрук,
Што я шукаю тваіх рук,
Лаўлю, лаўлю твае далоні...

Галубы на карнізе тваім,
Шызы дым у вачах маіх
Ці не рана яшчэ нам дваім
Успамінаць, як былі маладымі?

Пра бяду мне сваю не кажы,
Нам аб ёй нашумяць баравіны.
Пабяжым, пабяжым, пабяжым
За вясною сваёй жураўлінай.

Будзе кветка, над ёю пчала,
Будзе пах збажыны і лілей.
Ручайка свой бег пачала,
Ды і наша з табой не мялее...

Галубы на карнізе тваім,
Штось пра нашае ціха вуркочуць,
...Растае, растае шызы дым,
Б'ецца птушкаю вечнасць у вочы.

Вялы цень мой у вадзе
няшустрай,
Кладка гойдаецца і трава.
Нада мной і пада мной, бы ў лустры,
Зыбка, крутая сінява.

Нейка пакутлівая скруха
Да зямлі ніжэй мяне гняце,
Нейкую няўцешнасць ловіць
вуха —
Усё роўна на якой вярсце.

Не кувай, зязюля,
ў свет відушчы
Не звядзе мяне тваё «ку-ку»,
Не згадаць табе, жыхарка
пушчы,
Колькі жыць мне на сваім вяку.

Ты ж маніла, — колькім,
не палічыш—
Усім тым пра доўгія гады,
Чые ледзьве ўлоўныя абліччы
Сёння ў абліччах маладых.

Позна пазнаю я гора бабкі,
Што змірыцца з весткай
не магла:
Сынавы кашулю, шалік, шапку
Аж да скону ў кубле берагла.

Не хацела паміраць бабуля
Ні зімой, ні летам,
а тады,
Калі ў лесе шэрая зязюля
Лічыць па вясне чыесь гады.

Ведала: адна-адной звякуе,
І журыцца некаму па ёй, —

ХТО НЕ БАЧЫў на прылаўках нашых магазінаў цыгарэты «Сталічныя», адкалон «Чырвоны мак» ці пральны парашок «Сумгайт» у прыгожых стракатых каробках? Яны ўжо, мабыць, прымілваліся, як старыя знаёмыя. Але айтыміны на сваім месце, гэтыя тавары — ішаземцы па вонкавым афармленні. Ужо німаг гадоў упакавальныя каробкі для іх (і для многіх іншых тавараў) выпускаюць фінскія фабрыкі, якія апрацоўваюць паперу і кардон. Пра гэта мы даведасяем, калі паглядзіце «Выстаўку фінскай упакоўкі-71», размяшчаную ў залах Беларускага аддзялення Усеаўскай гандлёвай палаты.

Трапіўшы сюды, вы крыху губляецеся ад ферверка фарбаў ўсіх колераў вясёлкі.

Арганізаваная Аб'яднаннем фінскай упакоўкі выстаўка прадстаўляе прадукцыю шаснаццаці буйнейшых фірм, якія пастаўляюць і экспарт разнастайныя віды ўпакоўкі. Ад цукерачных паперак да кардонных кантэйнераў для аддзення, неабходных на выпадак, калі вы захочаце, скажам, перавезці свой гардэроб, не пакаменчышы яго. Акрамя вырабаў з традыцыйных матэрыялаў, такіх, як шкло, папера, кардон, тут прадстаўлена ўпакоўка з алюмініевай фольгі, цэлюлознага ацэтату і разнастайных відаў пластыку: поліэтылену, поліпрапілену і іншых. Фінская папераапрацоўвача прамысловасць выпускае розныя віды ламіраванай (шматслойнай) паперы, для якой выкарыстоўваецца бітум, воск, клей, лак, парафін.

Асабліва шмат вырабаў з пластыку. Сумкі з пластыку, мяшкі з пластыку, бутэлькі і скрынкі з пластыку. Адзін з рэкламных праспектаў нават запэўняе: «Мы будзем гатаваць ежу, піць і есці ў пластыкавым посудзе. Мы будзем жыць у век пластыку».

Другая фірма прапонуе нам усё: з паперы: шклянкі, талеркі, бутэль-

ЭКСПАНУЕЦА ВЯСЁЛКА

НА ВЫСТАЎЦЫ ФІНСКАЙ УПАКОЎКІ

У адной з залаў выстаўкі «Фінская ўпакоўка-71».

кі для віна, посуд для мёду, сірону, прастакаваны для аднарадовага ўжывання. Такі посуд вельмі зручны там, дзе трэба абслугоўваць шмат людзей — на спартыўных спаборніцтвах, кірмашах, выстаўках. А вольныя мяшчак з паперы, якая ламіравана фольгой — мара гаспадыні. Купіўшы ў ім кураня, можна абмыцца нават без патэльні, варта толькі разам з упакоўкай пасадаць яго ў духоўку.

Вас напэўна зацікавіць і стэнд з бляшаным посудам. Вёдры, слоікі, банкі для фарбаў, алею, кансерваў. Лёгка, са зручнымі накрывкамі, яны вабяць вока чатырохколеснымі фарбамі трывалага афэстнага друку. І вельмі выгадна адрозніваюцца ад сумных шэрых бляшанак, што запаўняюць прылаўкі нашых гаспадарчых магазінаў.

На пытанне, колькі ўсяго экспанатаў дэманструецца на гэтай выстаўцы, адзін з працаўнікоў фірмы адказаў: «Мільён». Паспрабуйце падлічыць, калі не лянуецеся...

І яшчэ варта сказаць

пра тое, што кожная рэч нясе на сабе адбітак творчай думкі мастака-дизайнера, які абавязкова прымае ўдзел у канструванні кожнага новага віду упакоўкі. Яна і ў форме, і ў каларытым вырашэнні. Правільны выбар колеры для ўпакоўкі — зарука таго, што тавар абавязкова захочацца купіць.

Упакавальная прамысловасць — адна з тых галін, якія ў апошні час развіваюцца надзвычай хутка. І стымулам да гэтага з'яўляецца не толькі павелічэнне тавараў, але і новыя формы гандлю, такія, скажам, як самаабслугоўванне. А таксама ўзросшыя запатрабаванні людзей да гігіены, зручнасці і прыгажосці.

Хацелася б спадзявацца, што фінская выстаўка будзе ўспрынята не толькі як малаўвучае відовішча, і што людзі, якія маюць дачыненне да выпуску разнастайнай прадукцыі ў нас на Беларусі, зробіць для сябе практычныя выпадкі. Бо тут ёсць чаму павучыцца.

Р. БАКУНОВІЧ.

СТАГОДДЗЕ ПАРЫЖСКОЙ КАМУНЫ

«Справа Камуны—гэта справа сацыяльнай рэвалюцыі, справа поўнага палітычнага і эканамічнага вызвалення працоўных, гэта справа ўсясветнага пралетарыяту. І ў гэтым сэнсе яна бяссмяротная».

Ул. І. ЛЕНИН.

ПАЭЗІЯ ПАКУТ І ПАЎСТАННЯЎ ПРАЛЕТАРЫЯТУ...

У Парыжскай камуне былі не толькі свае дзеянні-рэвалюцыянеры, свае палітыкі і палкаводцы. У яе былі і свае песняры.

Рэвалюцыянерам, барыкадным байцом, непрымірым ворагам капіталізму і трыбунам будучага камуністычнага грамадства да апошніх сваіх дзён быў паэт-песеннік Эжэн Пацье. Гэта ён, уцяляючы ад расправы рэакцыі ў майскі «крывавы тыдзень» і знаходзячыся ў падполлі, у чэрвені 1871 года стварыў гімн рэвалюцыянараў рабочага класа «Інтэрнацыянал». Жорсткі пісаў у 1887 годзе ў некрологу, прысвечаным памяці свайго напалеона па барацьбе: «Ён быў адным з самых таленавітых паэтаў, якія праславілі Парыжскую камуну, непарайнальным песняром пакут і паўстанняў пралетарыяту».

Побач з выдатнымі французскімі паэтамі-камунармі — Клеманам, Шатленам, Рэбю і іншымі, нашаму чытачу найменш вядома імя Лешамбадзі. А між тым П'ер Лешамбадзі (1806—1872) таксама папулярны паэт французскай рэвалюцыі 1848 года. Сваімі сатырычнымі байкамі ён актыўна змагаўся з ворагамі дэмакратыі, з буржуазнымі нормаў і галіне палітыкі, культуры і маралі. Пасля манархічнага перавароту 2 снежня 1851 года Лешамбадзі падвяргаўся ганенню, а яго байкі забаронены. Належычы на рэпрэсіі, ён адкрыта гаварыў і пісаў аб сваіх камуністычных перакананнях. У 1871 годзе, ужо будучы старым і хворым чалавекам, П'ер Лешамбадзі ў апошніх сваіх творах вітаў перамогу Парыжскай камуны. Прапаганду і гэты чытаючы некалькі вершай абадаў паэтаў у сваіх перакладах з французскай мовы.

Язэп СЕМЯЖОН.

ЭЖЭН ПАЦЬЕ ДОН-КІХОТ

Праз стэп насустрач Дон-Кіхоту
Нявольных гналі на работу.
Высакродны рыцар з ходу
Пусціўся ў наступ, каб свабоду
Вярнуць рабам. Разбіў ахову
І ўжо з нявольнікаў аковы
Здымае. А саратнік Санча—
У крык: «Ох, рыцар мой з Ламанча,
Здымаць аковы! Гэта ж жахі!
Пакіньце іх у кайданых!»

Як разлуецца Дон-Кіхот:
«Ты, мілы мой, дурны, як бот,
Па-твоему вольны гэты раб,
Што ў ланцугах паўзе, як рак,
Ты сацыяльна небяспечны!
Лухта! З яго бесчалавечна
Ліхая прагнаць капітала
І кроў, і сілу сасмактала.
А той — сваё: «Ах, рыцар, ах!
Пакіньце вязня ў кайданых!»

«Мы вызвалім, і без прынкуі,
Вунь і таго раба навукі,
Што ўвесь свой век, як дрэваед,
У кнігах точыцца, а бед
Людскіх не ведае, пустэльня,
Бо галава ж яго — патэльня,
І схаластычны ў ёй гарох.
А Санча зноў і «ах» і «ох»:
«Што ж вы надумаліся! Жахі..
Пакіньце вязня ў кайданых!»

«Гэй, раб казармы, ты — свабодны!
Няхай жа ні мяшок паходны,
Ні твой мушкет, ні ківер твой.
Не служаць болей галавой
Табе, сляпой прыладзе войнаў,
У нашым свеце неспакойным.
Ты будзь, салдацік алавяны,
Слугой адданым Марыяны».*
А Санча зноў канючыць: «Ах!
Пакіньце вязня ў кайданых!»

«Ты, раб царквы і цемрашалаў,
Кінь манастыр! Ці ж цемры мала!
Зрачыся сана і без страху
Пашлі да д'ябла ўсіх манахаў.

* Марыяна — сімвал Францыі.

Перад народам урачыста
Стань ваяўнічым атэістам,
Даводзь, што царквы і сіноды
Прыдумалі для сваёй выгоды
Пан Капітал». А Санча: «Ах!
Пакіньце вязня ў кайданых!»

«Для Дульцінеі ж чорнакосай,
Што трапіла на волі лёсу
Да веліканаў-душагубаў,
Я патрабую волі шлюбу.
Чароўны вобраз дамы сэрца
У рашучы час і ў паняверцы
Я зберагаў цнатліва, строга».
А Санча зноў з перасцярогай:
«Ах, мой сеньёр! Не трэба, ах!
Пакіньце даму ў кайданых!»

Вялікі праўдалюб з Ламанча,
Не слухай баязліўца Санча!
Калі, сячы іх, басурманаў,
Злых чарадзеяў-веліканаў.
Сваёю бласлаўленай шпагай
І з доблеснай сваёй адвагай
Ратуі з няволі Дульцінею
І гэтым скончыш эпапею.
А Санча будзе енчыць: «Ах,
Пакіньце волю ў кайданых!»

ДА ГАДАВІНЫ 18 САКАВІКА 1871

На зло бядзе—ўсе на пагулянкі!
Таварышы, сягоння мы павінны
З'яднацца марай сэрцаў, песняй,
шклянкай —
У гэты дзень вялікай гадавіны.

Рыхтуючы паўстанне, на зары
Парыж раскрыў, што вораг у засадах.
І па трывозе брук і літары —
Усё пад лом, усё — на барыкадах.
Хто ацалеў, той і дасюль збярог
У памяці ўсю радасць і трывогі—
Якім ён быў той дзень і той Пралог
Нязнанай у гісторыі эпохі.

На зло бядзе—ўсе на пагулянкі!
Таварышы, сягоння мы павінны
З'яднацца марай сэрцаў, песняй,
шклянкай —
У гэты дзень вялікай гадавіны.

ЧАЛАВЕК нараджаецца двойчы: першы раз—фізічна, другі раз духоўна. Другі раз яго нараджае час. «Эпоха мае патрэбу ў волатах, эпоха нараджае іх...».

Той волат, пра якога пойдзе гутарка, быў народжаны сваёй эпохай. І калі прырода дала яму магутнае атлетычнае здароўе, калі фізічна ён быў, як сведчаць сучаснікі, складзены, як Апалон, то эпоха, са свайго боку, не пашкадавала для яго магутнага духу. Адно адпавядала другому. Эпоха знала, на каго рабіць стаўку, і яна не памылілася: выбранаік аказаўся дастойным яе. Ён ніколі не траціў прысутнасці духу. А ён быў не з тых, хто стаіць убаку ад вялікага жыцця, ад барацьбы, хто пазбягае выпрабаванняў і небяспек. У такім разе лёгка не траціць прысутнасці духу. Не, ён быў «чалавекам дзеяння». Так яго назваў Маркс. І ў сваёй «споведзі», у сваіх адказах на анкету дачок Маркса, сказаў, што вышэй за ўсе вартасці цывілізацыі ў мужчыне актыўнасць, што ўяўляе пачасце як палымнае пекла і што любімы занятак для яго — ісці супраць ветру. Гэта было сказана ў 1872 годзе. А раней, у 1863 годзе, ён сказаў сваім таварышам на паўстанні: «Узяўшы ў рукі зброю, мы павінны перамагчы, а калі хто-небудзь прымусяць нас яе скласці, то толькі разам з жыццём».

Нязменная прысутнасць духу, вялікая сіла волі — яго вызначальная якасць.

Другая яго характэрная рыса — гарманічнасць, шматграннасць. Ён быў не проста актыўным, дзейным чалавекам, але і чалавекам яснага практычнага розуму, чалавекам, які ведае, што ён робіць, ведае сваю справу. Ён быў не толькі рашучым, але і быў, па словах жонкі Маркса, «геніяльнай галавой і сумленнейшым чалавекам». Ён быў не толькі храбрым, але і быў чалавекам, які, па словах аднаго камунара, «выконвае свой абавязак». Ён быў мудрым у маладосці і маладым у старасці. Ён правіў як бліжэйшы палітык Каліноўскага ў сваё дванаццаць сем гадоў цуды — мудрасці, распарадкасці і рэвалюцыяна-наснай дэлавітасці. Ён разумеў, што незьга прынягнучы сялян на бок паўстання, не надзялючы іх зямлёй і не гаворачы з імі на іх мове, зарэкаментаваў сябе адразу як тонкі палітык. І ён у той жа час умеў смела павесці ў атаку касцюраў (г. зн. паўстанцаў, узброеных косамі), а ў адступленні разгарнуць са сваімі конікамі выдатную тыральерскую лінію. А ў старым узросце ён заставаўся рамантыкам і паэтам і марыў пра тое, «як ён, выздараваўшы, сядзе на кані і, праязджаючы праз Германію, дакажа цудоўным нямецкім грэтхен, што можа атрымаць перамогі не толькі над ворагам».

Дэмакрат — як ён гаварыў сам пра сябе, — па перакананні, па духу і па крыві, па сваім мінулым, па сваёй дзейнасці, ён разумеў мову беларускага мужыка і французскага пралетарыя, і ў той жа час ён знаходзіў агульную мову са сваімі вялікімі су-

часнікамі — з Дзюлазам і Гюго, з Марксам і Энгельсам, з Лаўровым і Судзілоўскім, з Гершыньскім і Жалі-бавым. Ён любіў жыццё, але яшчэ больш ён любіў людзей, яшчэ больш любіў праўду і свабоду. І ён быў другам усіх сяброў народа і чалавецтва, і быў ворагам усіх ворагаў роду чалавецтва.

Ён мог жыць у нястачы, аскетычна адмаўляючы сабе ў самым неабходным, і ў той жа час, калі ў яго з'я-

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

ВОЛЬНАСЦЬ І БРАЦТВА, ГЕНЕРАЛ!..

ляліся сродкі, ён мог быць надзвычай шчодрым, жыццярадасным і мог гэцінна заставаць сваіх сяброў, жартуючы: «Трэба ўсё самае лепшае з'есці і выпіць, каб нічога буржуям не засталася».

Ён меў, па словах Энгельса, «унты і хваравіта горды характар», быў суровым рыцарыстам, і ў той жа час, асабліва ў адносінах са сваімі таварышамі-аднадумцамі, праяўляў незвычайную чуласць, сардэчнасць і да-лікатнасць.

Яго двойчы прыгаворвалі да пакарання смерцю. Першы раз гэта зрабіў Мураўёў-вешацель, другі раз — версальскі суд. У студзені 1864 года ён быў няжка паранены ў сутычцы з царскімі казакамі, і застаўся жыць толькі таму, што карніі палічылі яго мёртвым. У 1865 годзе ён стаў у Парыжы ахвярай эпідэміі воспы, якая тады папала ў Еўропе, і выжыў дзякуючы толькі той жа стойкасці духу (ён адмовіўся легчы ў перапоўненую бальніцу, дзе паіралі, як мухі, і змагаўся з хваробай дома ў ложку, харчуючыся адным цёплым чаем). Калі ён жыў у эміграцыі, на яго быў арганізаваны бандыцкі налет. Але ён вынес і гэтак выпрабаванне. І ён намер тады, калі прышоў яго смяротны час, ва ўзросце 72 гадоў. Ён заўсёды пакадаў апошнім полем бою, прыкрываючы баявых таварышаў. І жыццё ён пакадаў, як поле бою, адным з самых апошніх, выканаўшы да канца свой салдацкі і грамадзянскі абавязак.

Так, ён двойчы цяпеў паражэнне, у 1863—64 і ў 1871 гадах, дакладней, паўстанні, у якіх ён прымаў удзел, цяпеў паражэнне. Але пераможаным ён сябе не лічыў і такім са-

І ён паўстаў,
І стаў каля гармат,
Каб бой пачаць не з голымі рукамі.
Урад уцёк з Парыжа ў паласу
Надвор'я, дзе не прыпала жарам,
І абвясціў вайну. Мы —
«трыццаць су» —
Прынялі бой, гатовыя а хвалярам.

На зло бядзе—ўсе на пагулянкі!
Таварышы, сягоння мы павінны
З'яднацца марай сэрцаў, песняй,
шклянкай —
У гэты дзень вялікай гадавіны.

Са ўсіх саслоўяў блузных і плямён
Спяшаўся к нам народ, худы, убогі—
Дыктатары ў рыззі, чых імён
Не чулі мы да нашай перамогі.
Але адзначым — тут не без «але»,
Што пралетары на Сходзе гэтым —
Парламенце, стаялі на чале,
Кіруючы Цэнтральным Камітэтам.

На зло бядзе—ўсе на пагулянкі!
Таварышы, сягоння мы павінны
З'яднацца марай сэрцаў, песняй,
шклянкай —
У гэты дзень вялікай гадавіны.

З прылівам радаснага пацуюцца
Парыж — у Ратушу, заняў трыбуну,
Вясёлы, неўгамонны, як дзіця,
Ён там пад песні абвясціў Камуну.
Світала, і салют апавясціў:
Буржуям крах! Разбілі іх апору.
На плошчах — гоман, гумар травесці.
Паэзія і Перамога — поруч!

На зло бядзе—ўсе на пагулянкі!

Таварышы, сягоння мы павінны
З'яднацца марай сэрцаў,
песняй, шклянкай—
У гэты дзень вялікай гадавіны.

Шчаслівы дзень! З-за непагадзі хмар
Ён зыркні сонцам і сваім гарніем
Надзею нёс, і азаруўся твар
Шахцёраў па глыбокім сутарэнні.
Свой першы завет Парыж

здзяйсняў,
І сцяг, крылом абняўшы ўсю
планету, —
Чырвоны сцяг Камуны асяняў
Шлях перамогі ўсім народам свету.

На зло бядзе—ўсе на пагулянкі!
Таварышы, мы сёння ўсе павінны
З'яднацца марай сэрцаў, песняй,
шклянкай —
У гэты дзень вялікай гадавіны.
Парыж, 18 сакавіка 1887.

П'ер ЛЕШАМБАДЗІ

НАЧНІЦЫ І СОНЦА

(Байка)

У радавым сваім гняздзе-палацы
Кароль Пугач, не меўшы іншай
працы,

Збіраў пад раницу каля дулла
Савет начніц. А ўсё ж яны святла,
Баяцца, як чорт ладану.

На сход
Зляцоўся ў момант з лесу і з балот,
Бы чорныя начныя здані,
Увесь злавесны клір яго ўладанняў:
Бяльматая Сава, сівы Бугай,

праўды не быў. Ён мог паўтарыць словы свайго саратніка на парыжскіх барыкадах, камунара Дэлеклоза, які сказаў: «Паражэньне ў сто разоў лепш, чым біздзейнасць; нават пакуты лепш за пошлы дабрабыт, бескарыснае іспаваньне».

ХТО ЁН таі — гэты волат з племя братоў Атланта і Праметэя? Няякіка здагадацца, што тутарка ідзе аб нашым слаўным земляку Валерыі Урублеўскім, генерале Парыжскай камуны, 100-годдзе якой мы адзначаем.

Гра Урублеўскага ўжо шмат напісана. На жаль, мы, беларусы, не ўнеслі ў гэтую справу належную лепту. І тут уважліва як гісторыкі, так і літаратары. Я асабіста, прынамсі, адчуваю такую «запазычанасць» і ўвасабленне вобраза Урублеўскага разглядаю як адну з сваіх важнейшых творчых задач. Не ведаю, у якой форме выльецца тэма, як яе ўдасца вырашыць. Але яна мяне захапіла. І я працягну над ёю, збіраю матэрыял. У дэзным жа выпадку я проста хачу нагадаць пра дзейнасць Валерыя Урублеўскага ў дні Парыжскай камуны.

Сто гадоў назад, 29 сакавіка 1871 года, «Афіцыйная газета» Парыжскай камуны пісала: «Усяні палітычны рух, які не пастыў у сабе самім новай плённай і творчай ідэі, або, валодаючы такой ідэяй, не вылучае тут жа людзей, здольных праводзіць і адстойваць яе, асуджаны на вартую жалю няўдачу, хаця б ён і пачаўся з біткічага трыумфу і дэманстрацыйнага сьлёзу».

Людзі глыбокай думкі і рашучых уявіняў аказаліся гатовымі ў першыя дні 1789 года. У стыхійны, бізладны рух яны ўдзінулі жыццё, эндымасць і думку. Яны зрабілі гэты рух чалавечым, асэнсаваным, так сказаць, філасофскім, і за некалькі месяцаў натоўп, які кіраваўся інстынктам, ператварыўся ў вялікі свядомы народ, народ рэвалюцыянараў.

Якраз так жа і рэвалюцыя 18 сакавіка не мае недахопу ў Сакратах, успрымальных ідэй».

УТОП СВЕТЛАІ плеядзе «людзей глыбокай думкі і рашучых дзеянняў» займае дастойнае месца і наш земляк, адзін з лепшых вясных кіраўнікоў Парыжскай камуны Валерыі Урублеўскі.

Удзел Урублеўскага ў падзеях вялікай рэвалюцыі быў, як мы бачылі, невыпадковым. Рыцар ідэі, «дэмакрат на перакананні, па духу і па крыві», ужо вопытны паўстанцкі камандзір, В. Урублеўскі рашуча становіцца ў рады камунараў. Ведаючы яго мінулае, і яго погляды, кіраўнікі Камуны давяраюць яму важныя ваенныя пасты. Спачатку яго прызначаюць генералам і начальнікам кавалерыі на левым беразе Сены, а потым — камандуючым левым флангам. На пасяджэнні Камуны ад 1 мая адзін з яе членаў заяўляе: «Генерал Урублеўскі знайшоў усе фарты пакінутымі на волю лёсу; зараз яны могуць абараняцца». Праз

Аляксей ЗАРЫЦКІ

КАЛЯ СЦЯНЫ КАМУНАРАЎ

Вясна ўладарыла ў Парыжы. Неба Над ім сінела гэтак свежа, як Нясмелая наіўная пралеска. Яно сваім вясеннім характам, Здавалася, хацела ўшанаваць Дзень памяці герояў-камунараў, Што ў бітвах палі з мараі аб Крылатай сонечнай вясне

Сваіх сыноў вялікіх не забыў Вялікі горад. Да мясцін Рабочы люд ішоў, ішоў, ішоў...

Там быў і Ленін. Доўга ён стаў З сябрамі прад Сцяною Камунараў, На расстреляных камянях якой Змаганцаў цені выступалі. Ленін Стаў задуманы. З пакутай ён Успамінаў далёкую Расію, Дзе першай рэвалюцыі грамы Грымелі так нядаўна. Ён сваіх Саратнікаў успамінаў, што ўчора Загінулі на барыкадах Прэсні.

Лодзі, Палеглі ў Краснаярску, у Чыце.

Як музыка жалобная гучалі Імёны іх у памяці, але Як музыка жалобная, ў якой З глыбіняў невымерных смутку раптам На волю прарываецца Жыцця І Перамогі неадольны голас. Спачатку ціхі, ён з хвілінай кожнай Становіцца ўсё больш і больш уладным І пасвятлелі вочы ў Ільіча: Наступных пераможных рэвалюцыянараў

Ён музыку магутную пачуў... А люд рабочы ўсё ішоў, ішоў, І постаці бяссмертных камунараў На расстреляных камянях Сцяны Ужо зусім выразна выступалі.

А. І. 1971

два дні, 3 мая, камандуючы левым флангам, Урублеўскі паведамаў вясенняму дэлегату ў сваім дакладзе аб становішчы на паўднёвым фронце: «Грамадзянін міністр! Настойваючы на атрыманні падмацаванняў як артылерыяй, так і пяхотай і кавалерыяй, я меў намер не толькі працягнуць абарону, каб захаваць свае пазіцыі, але і перайсці ва ўдалы момант у наступленне».

Я з радасцю канстатую, што ўсеюды пачынае аднаўляцца парадак, што спынілася п'янітва, і ў рады нацыянальных гвардыяў наступова ўкараінецца дысцыпліна. Словам, чым больш я разбіраюся ў гэтым, тым больш прыходжу да пераканання, што ўсё зло і дэзарганізацыя ў радах грамадзянскай міліцыі мелі сваёй прычынай п'яздатынасць начальнікаў, падаваемыя ім дрэнныя прыклады і прыродка іх дробныя інтрыгі».

Камуна ліквідавала армію як адвечны сродак надаўлення і дэспатызму. Армія была заменена нацыянальнай гвардыяй, якую складаюць усе грамадзяне, здольныя насіць зброю. І якая грунтуецца на свядомай дысцыпліне і дэмакратычнай роўнасці. Урублеўскі гэта бачыць і разумее, яму іммануе тая салдата. І ён у сваю чаргу іммануе ім, яны пранімаюцца да яго павагай і доверам. Яны ведаюць, што ён адмовіўся ад генеральскага жалавання і згадзіўся ўзяць толькі каня, што ён не пажадаў сядзець у прадастаўленым яму Елісейскім палацы, адказаўшы, што «месца генерала — толькі сярод салдат».

Такім чынам, як невыпадковым быў прыход Урублеўскага ў рады камунараў, так і невыпадковым была тая вялікая роля, якую ён адыгрывае ў абароне Парыжа. Ён ведае, за што ён змагаецца, яго вера і мужнасць перадаюцца федэратам. І ён ведае, як трэба змагацца. Удзельнікі Камуны і

потым яе гісторыкі Дзюбрэіль і Лісагарэ даюць самую высокую ацэнку палкаводчай дзейнасці Урублеўскага. «Новыя камандзіры, — піша Дзюбрэіль, маючы на ўвазе Дамброўскага і Урублеўскага, — умеюць прадабчыць небяспеку, камбінуюць, манеўруюць, самі вядуць у наступленне...»

«Адзіны поспех, — расказвае Лісагарэ, — абарона мела на Бют-О-Кай. Тут, дзякуючы энергіі Урублеўскага, абарона перайшла ў наступленне...»

І далей: «Версальцы не асмелваліся праследаваць Урублеўскага».

Як вядома, апошні ваенны дэлегат Камуны Дэлеклоз прапанаваў Урублеўскаму за некалькі гадзін да трагічнай развязкі ўзяць на сябе галоўнае камандаванне. І той з уласцівай яму яснасцю погляду і цвёрдасцю духу спытаўся: «Ці ёсць у вас хоць некалькі тысяч рашучых чалавек?» «Самае большае — некалькі сотняў», — адказаў Дэлеклоз. Пры такіх умовах Урублеўскі не мог прыняць на сябе адназначнае камандаванне і працягнуў змагацца як прасты салдат. І змагаўся да апошняй магчымасці...

ІДУЦЬ ПАЛОМНІКІ да парыжскіх могілак Пер-Лашэз, да той сцяны, дзе версальскія капы расстрэльвалі камунараў і пад якой спачывае прах нашага слаўнага земляка. І я таксама раблю сваё паломніцтва, выходжу з аўтобуса ў Жалудок, дзе прайшло дзяцінства Урублеўскага. Аўтобус спыняецца якраз на той самай плошчы, якую ўспамінае біёграф знакамітага генерала. Ва ўсе бані ад плошчы разбегаліцца месцічковае вуліцы, і на адной з іх я чытаю: «Імя Урублеўскага». Праходжу туды і назад па гэтай вуліцы, перасякаю плошчу, выходжу на супрацьлеглую вуліцу. Па правы бок ад яе віднеецца школа, насустрэч мне ідзе хлопчык ў вялікай, не па роце, цёмна-сіняй шапцы. На шапцы — эмбле-

ма лесніка... Можна, і ляснічы Антоній Урублеўскі пасіў падобную шапку і даваў пахадзіць у ёй свайму малодшаму, свайму Валерыю? Ах, яе паслядоўна працягваецца жыццё — і ў сваёй галоўнай сутнасці, і ў сваіх знешніх праявах!

Заходжу ў школу. Дырэктар, Аляксей Аляксеевіч Дрык, вядзе мяне ў школьны музей. Тут ёсць і куток, прысвечаны Валерыю Урублеўскаму. Фотопартрэт 1864 года, дзе Урублеўскі зняты ў форме паўстанцкага палкоўніка. Пад партрэтам — фотакопія афішы, якая аб'яўляе парыжанам аб тым, што пад кіраўніцтвам генерала Урублеўскага ствараецца кавалерыя, і запрашае добраахвотнікаў запісвацца...

На той жа вуліцы, крыху далей, знаходзіцца касцёл. У касцельным архіве знаходжу, з дапамогай самога пана пробашча, кнігу-спіс насельніцтва Жалудоцкай парафіі за 1843 год. На адной з яе старонак каліграфічным почыркам касцельнага пісара выведзена:

Двор Жалудок
Антоній Урублеўскі, скарбнік, 48 год,
жонка Рэзілія (з Юраўскіх), 31 год,
дачка Аляксандра, 8 год,
сын Станіслаў, 7 год,
сын Валерыян, 5 год.

Значыць, так яно і ёсць. Што напісана прамом... Цяпер я не толькі пераканваюся яшчэ раз у тым, што было вядома з прагнанага. Цяпер я яшчэ ведаю, кім працаваў у апошнія гады свайго жыцця старэйшы Урублеўскі (працу ляснічага ён чамусьці змяніў на пасаду скарбніка. Магчыма, гэта было павышэнне, а, магчыма, ён не мог больш працаваць ляснічы на стане здароўя, бо неўзабаве ж памёр). І цяпер я ведаю, дзе жыў з [Заканчэнне на 15-й стар.]

Абскубены Ляляк і з сутарэння Чакан—усе бяссонныя стварэнні, Гэты будзьяць скогатам і лес, і гай. Адперхаўшы макроту ў гарляку, Знямоглы ад падагры і ангіны, Пугач усёўся на сухім суку І прахрыпеў:

«Я вас не без прычыны Сабраў. Вунь Новая Зара ўзышла. І што ні дзень, то Час для нас не лепшы

Між тым, і ад ранейшага святла І я, і вы сядзім зусім аслепшы. А чалавек смялее нам на зло. Цяпер і ў гучшчы старога лесу То Сонца, то электрыкі святло — Мы ўсё, усё загінем ад Прагрэсу! Дык што ж — чакаць канца і галасіць!

О не! Ніхто з нас гібелі не хоча. Каб нам услодыч жыць у змроку ночы, Нам трэба Сонца пагасіць!»

І толькі сончыў, як з ялін, і з дуба, З вершалін хвой улёт, што мелі сілы, Разняўшы кіпцюры, раскрыўшы дзюбы,

Пачыны шуганулі на Свяціла, Сонца каб змаргнула: Як свяціла, Так свеціць.

І начыці ўжо з гары Ляцяць асмаленыя ўсе, без крылаў — І вобзем цемры ўладары.

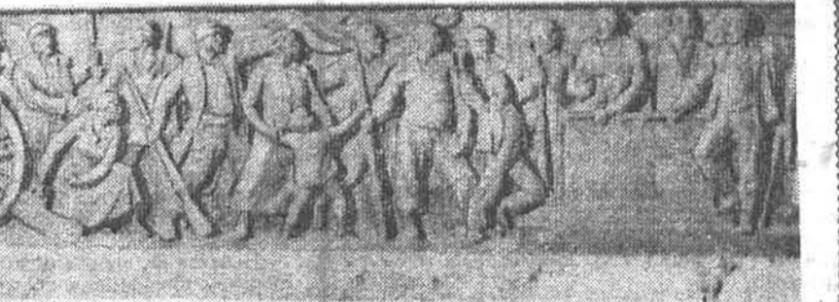
Усікі раз, Калі на нас Агіда Збіраецца ў паход крыжовы, Мне хочацца спытаць у Пугачоў і Сосаў: А вы ці заказалі ж паніхіду!

ГЭТЫ БАРЕЛЬЕФ для кулуараў Дома ўрада ў Мінску, прысвечаны Парыжскай камуне, мы зрабілі разам са скульптарам В. Рытарам у 1932 г. А задумалі яго, калі я быў яшчэ студэнтам Ленінградскага мастацкага інстытута, у 1931 годзе. Тады якраз святкаваўся 60-гадовы юбілей гэтай вялікай падзеі ў гісторыі барацьбы пралетарыята.

І калі нам была прапанавана для рэльефу тэма барацьбы парыжскіх камунараў, мы вельмі ўзрадаваліся — здзяйснялася студэнцкая мара.

Кампазіцыю даўжыней каля васьмі метраў мы падзялілі на тры часткі — гэтага патрабаваў архітэктурны лад інтэр'ера. У першай частцы расказалі пра паўстанне парыжскага пралетарыята і захоп улады Цэнтральным Камітэтам Нацыянальнай Гвардыі, у другой — пра аб'явіцэнне Парыжскай камуны, у трэцяй — пра цяжкую барацьбу пралетарыята Парыжа і апошнія, майскія дні Камуны.

Кампазіцыя мае некалькі партрэтных фігур, у якіх пазнаюцца адзін з правадыроў Камуны, дэлегат па ваенных справах Шарль Дэлеклоз і генерал Дамброўскі.

ВЕЧНАСЦЬ ВЯЛІКАЙ ТЭМЫ

Калі сёння, у дні святкавання 100-годдзя Парыжскай камуны, я ўглядаюся ў свой твор, зроблены сорак гадоў назад, то, зразумела, знаходжу і недахопы, і памылкі. І калі б мне давалося зноў зяртацца да тэмы Парыжскай камуны, то я б вырашыў яе, відаць, інакш. І, канечне ж, аб-

вязкова звязаў бы яе з тэмай перамогі Вялікага Кастрычніка, бо абедзве гэтыя рэвалюцыі — званні аднаго ланцуга...

Між іншым, тэма велічы подзвігу парыжскіх камунараў, іх кроўнага адзінства з камунарамі расійскімі, яшчэ не знайшла адпаведнага ўвасаблення ў манументаль-

ным мастацтве. «Найбольш велічны прыклад найбольш велічнага пралетарскага руху XIX стагоддзя, як назваў Камуну У. І. Ленін, яшчэ чакае мастака, які ўвасобіў бы яго ў бронзе і камені.

Хочацца спадзявацца, што недзе ўжо нараджаецца ідэя велічнага помніка парыжскім камунарам...
А. БЕМБЕЛЬ,
народны мастак БССР.

НА ЗДЫМКУ — ФРАГМЕНТ ВАРЭЛЬЕФА, ПРА ЯКІ РАСКАЗВАЕ А. БЕМБЕЛЬ.

У плане 1972 года стайць фільм сумеснай вытворчасці са славацкімі кінематаграфістамі — «Каштан Валеліка», які расказа пра слаўнага сына славацкага народа, Героя Савецкага Саюза Яна Палемку, што ў цяжкіх умовах устаінаўлівае кантакт з беларускімі партызанамі, супрацоўнічае з імі, а пазней пераходзіць на іх бок.

Ленінскую тэму распрацоўвае пісьменнік Іван Шамякін у сцэнарыі «36 вагонаў».

Аўтар Мікалай Фігуроўскі і рэжысёр Мікалай Калінін зноў вернуцца да гісторыі Рудабелкі. Толькі цяпер яны ўжо закрануць падзеі Вялікай Айчыннай вайны.

Сучасная тэма прадстаўлена двума сцэнарыямі: «Залаты ганак» С. Палікова і «Хроніка ночы» А. Спешнева. Герой першага — сучасны малады людзі Мінска, рабочыя, вучоныя, учаранія студэнты. Другі сцэнарыі расказвае аб выпадку, які адбыўся ў самалёце. Тут сутыкаюцца людзі розных пераконанняў. Перад намі прадстае свет гвалту, войнаў і грабязі. У цэнтры апавядання — наш савецкі ўрач.

Так, прыкладна, выглядае план 1972 года. Прыкладна таму, што ў рабоце — яшчэ цэлы рад сцэнарыяў, і калі сярод іх своечасова з'явіцца больш значны і цікавы, не выключана магчымасць нейкай частковай замены. У перспектывным плане стаяць экранізацыі твораў Якуба Коласа, Бядулі і інш. Піша сцэнарыі Андрэй Макаёнак. Заказаны два сцэнарыі пра будаўніцкую новых гарадоў і буйнейшых заводаў Беларусі. Вядзецца работа над сцэнарыямі «Змена майстра Клімава», «Зямныя браты», «Вобласць», «Млечны шлях». Іх пішуць маладыя драматургі Галаванав, Касцюкоўскі, Лабкоў, Тулушаў.

Усе названыя сцэнарыі прысвечаны справам сучаснікаў.

На першы погляд, пералічаныя назвы сцэнарыяў і карцін могуць стварыць уражанне нібы ўсё добра. Але на самай справе гэта далёка не так.

Калі ў мінулым годзе ў сцэнарным партфелі да гэтага часу былі гатовы і зацверджаны ўсе сцэнарыі будучага года, дык цяпер пакуль зацверджаны толькі адзін сцэнарыі, і то ён мае патрэбу ў дапрацоўцы. Такім чынам, зноў і зноў даводзіцца канстатаваць, што студыя не мае неабходных сцэнарных рэзерваў, а гэта стварае пагрозу рытмічнаму запуску фільмаў у вытворчасць. Апрача таго, мы не маем магчымасці для выбару і таму ў вытворчасць можа пайсці сцэнарыі, з якім у іншых умовах можна было б і пакачаць.

І, нарэшце, наша хранічная хвароба: мы запускаем у рэжысёрскую распрацоўку сцэнарыі, да канца непрацаваныя і не цалкам завершаныя, і таму на наступных этапах даводзіцца займацца бясплодным унясеннем паправак, што ў выніку несумненна адбіваецца на якасці фільма. З гэтым звязаны ўсё яшчэ не ліквідаваныя недахопы ў тэматычным планаванні. Асноўнай бяда ў тым, што план студыі нараджаецца не ў выніку прадуманага, мэтанакіраванага пачатку і цеснага яднання ў гэтай справе сцэнарнай рэдакцыйнай калегіі, рэжысёраў і аўтараў.

Часта сцэнарыі заказваецца без уліку таго, які рэжысёр будзе яго ставіць, і таму ў тэматычным плане ўзнікаюць «белыя плямы»: у яго ўключваюцца залуці і сцэнарыі, не падмацаваныя канкрэтнымі кандыдатурамі рэжысёраў.

Узнікае пастойлівая неабходнасць рашучага паліпнення работы сцэнарнай рэдакцыйнай калегіі ў справе падрыхтоўкі сцэнарыяў.

Гаворка ідзе аб павелічэнні сцэнарных заказаў, пра больш шырокае прыцягненне беларускіх пісьменнікаў у кінадраматургію.

Многія нашы аўтары маюць патрэбу ў прафесійнай дапамозе. З гэтай мэтай была створана сцэнарная майстэрня, але з-за хваробы аднаго з кіраўнікоў майстэрня перастала функцыянаваць. У бліжэйшы час яна зноў пачне працаваць.

Падрыхтоўка аўтарскіх кадраў — гэта клопат не толькі студыі, але і Саюза кінематаграфістаў, Саюза пісьменнікаў, Камітэта па кінематаграфіі. Зараз рыхтуецца на студыі цэлая група маладых людзей для наступлення ва Усесаюзнае інстытут кінематаграфіі. Неабходна абавязкова пасылаць іх на вучобу і на Вышэйшыя сцэнарныя курсы. Мы не выкарыстоўваем прадстаўленых для рэспублікі месцы.

IV.

За мінулыя чатыры гады на экраны рэспублікі і краіны выйшла 236 кінафільмаў, створаных ў творчым аб'яднанні «Летаніс». Гэта вельмі розныя фільмы і па тэмах, і па жанрах, і па мастацкіх вартасцях.

Мы не параным супраць ісціны, калі ў ліку лепшых работ нашых дакументалістаў назавем такія фільмы апошніх гадоў, як «Генерал Пушча», «Пакараны смерцю ў 41-м», «Першыя ноты», «Паліванне са старым сабакам», «Штрыхі да партрэта», «Бронзавы салдат», «У агні жыцця», «Больш мой Хатынь», «Ставіцца ў абавязак», «Цару ўезд забаронены» і многа іншых карцін, якія яшчэ і яшчэ раз пераконваюць нас у тым, што дакументальнае кіно — мастацтва высокае і складанае, мастацтва, якое патрабуе ад мастана глыбокага асэнсавання матэрыялу, пошуку пэўных выразных сродкаў для дасягнення арганічнага зліцця дакументальнай і мастацкай асноў. І толькі тады, калі мастак-дакументаліст знаходзіць тое непаўторнае, галоўнае, што адрознівае сапраўднае мастацтва ад падрабін, да яго прыходзіць поспех.

У 1968 годзе стваральнікам фільма «Генерал Пушча» (аўтар сцэнарыя А. Вялюгін, рэжысёр Г. Вейняровіч) была прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР, дыпламамі і прызамі кінафестывалю адзначаны дакументальныя фільмы: «Пакараны смерцю ў 41-м», «Першыя ноты», «Больш мой Хатынь», «Штрыхі да партрэта», «У агні жыцця».

навукова-папулярныя і вучэбныя фільмы «Здаўленне», «Хірургія на ферме», «Трантары «Беларусь», «Сапрапель».

За апошнія чатыры гады аб'яднанне выпусціла на экраны серыю кінапартрэтаў нашых сучаснікаў, такіх, як «Партытура жыцця», «Дзевяць мінут», «Першыя 30 гадоў», «Мужнасць», «Сям'янаўскі гарадок», «Пастух», «Дні Івана Нікалаева», «Актрыса — мая прафесія», «Мне хацелася раскажаць».

Большасць гэтых фільмаў адначасткавыя. Наогул арыентацыя аб'яднання «Летаніс» на адначасткавыя, ёмістыя фільмы-партрэты заслужыла ўспяховага захавання. Аднак трэба заўважыць, што не заўсёды такія кароткаметражныя фільмы можна назваць паўнацэннымі творами. Не-не, ды і з'явіцца на экране гэтакі лірычны эцюд, знешне мудрагелістай замалёўка-пустышка, у якой замест аналізу падзеі або з'явы — пасіўная сузіральнасць, замест руху аўтарскай думкі ўглыб — блызнае слізганне па паверхні. Прыкладам таму можа быць фільм У. Стральцова «Першы партрэт» або фільм рэжысёра Ю. Лысятава «Паездка ў Кіршы».

Зараз ужо спрачаюцца не аб тым, ці патрэбны сцэнарыі у дакументальным кіно, ці не, пытанне зараз стайць так: які менавіта патрэбен сцэнарыі?

Неабходнасць пернапачатковага адбору і асэнсавання фактаў рэаліснасці неаспрэчна, як неаспрэчна той факт, што сцэнарыі у кінапубліцыстыцы — гэта перш за ўсё думка, яе рух і вобразнае раскрыццё.

Усё вышэйскае, які, як вядома, паспяхова працаваў у якасці аўтара і ў ігравым, і ў дакументаль-

БЕЛАРУСКАЕ КІНАМАСТАЦТВА, СТАН І ЗАДАЧЫ

ным кіно, пісаў, што «сцэнарная фраза павінна быць правярана з усіх бакоў: трэба ўсведаміць сабе яе месца ў агульнай кампазіцыі, усведаміць сабе сувязь і ўзаемаадносіны літаратурнай думкі і думкі кінапластычнай, бачнай і чулай».

На жаль, далёка не ўсе нашы аўтары прытрымліваюцца гэтага добрага правіла. «Сцэнарная фраза» ў большасці сцэнарыяў дакументальных фільмаў не правяраецца «з усіх бакоў» перш, чым канчаткова легчы на чысты аргуні паперы. Яна ўзнікае часта потым, на здымках, у час мантажу і таптроўкі. Лёс фільма ў такім выпадку залежыць ад рэжысёра, якому няма калі ўносіць у сцэнарыі карэктывы. Так пачынаецца адвольная інтэрпрэтацыя зададзенай тэмы.

Прыемна, што ў нашым дакументалістамі пастаянна працуе паэт Анатоль Вялюгін, па сцэнарных якога пастаўлены такія фільмы, як «Генерал Пушча», «Там за ракой — Дзяржынава», «Адзін дзень у маі», «Тайна Іванецкай пуншы», «Кветкі ў снежні», «Колькі працісцю гадоў».

Супрацоўнічаюць з намі пісьменнікі і журналісты Г. Колас, У. Машкоў, В. Марозаў, М. Вінагораў, Б. Бур'ян, Б. Казанаў, У. Мехаў, А. Адамовіч і многія іншыя, з якімі ахвотна працуюць рэжысёры і апэратары аб'яднання.

Трэба зрабіць так, каб такіх аўтараў, якія актыўна працуюць, добра ведаюць спецыфіку дакументальнага кінематографа, было больш. У гэтым, нам здаецца, ключ да вырашэння сцэнарнай праблемы.

Пытанне аб прафесіянальным майстэрстве стайць не толькі перад аўтарамі сцэнарыяў, але і перад тымі, хто ўвасабляе аўтарскія задумы на экране — перад рэжысёрамі, апэратарамі, гук-апэратарамі.

Некаторыя творчыя работнікі «Летанісу» вельмі мала кілаюцца аб гэтым баку справы. Яры прыклад гэтаму фільм «Расказ пра адну дзяўчыну» (рэжысёр В. Сукманаў, апэратар В. Арлоў). Знятыя і ўладзеныя ў мантажны рад кадры выкаваны не ў тым кіраванні, у якім напісаны і прычэпаны дыягнэстычны тэкст.

Тое ж можна сказаць і пра фільмы «Імкненне» (рэжысёр Л. Мартынюк, апэратар Ф. Осіпаў), «Жыццё пад ледам» (рэжысёр Э. Каліноўскі, апэратар Г. Лейбман), «Наш завод — наш дом» (рэжысёр В. Сямёнаў, апэратар С. Пятроўскі).

І ўсё ж, калі паглядзець на работу аб'яднання «Летаніс» аб'ектыўна, дык, нягледзячы на недахопы, можна сказаць, што дакументалісты спрабуюць з рознай ступенню таленту быць не толькі інфарматарамі, але і даследавальнікамі, што за апошнія чатыры гады ў нашай беларускай кінапубліцыстыцы адбыўся прыкметны зрух у разуменні вядлікіх і кардынальных праблем жыцця і чалавечых характараў.

На жаль, гэтага мы не можам сказаць аб нашай навукова-папулярнай кінематаграфіі. Апрача фільмаў «Здаўленне», які атрымаў на Усесаюзным кінафестывале ў Мінску дыплом за творчы пошук апэратара, і «Сапрапель», што адзначаны сярэбраным медалем за апэратарскую работу, у апошнія гады не было створана ні адной колькі-небудзь значнай карціны.

Праўда, адставанне ў галіне навукова-папулярнай і вучэбнай кінематаграфіі студыі кампенсуе вядлікая праграмай заказных фільмаў, многія з

якіх выконваюцца на даволі высокім мастацкім і тэхнічным узроўні, але гэта не павінна нас заспакоіваць.

Некалькі слоў пра кінаперыядыку.

У кінахроніцы свае пэўныя спецыфічныя задачы, галоўная з якіх, — апэратыўная інфармацыя гледача аб бягучых падзеях. Але гэта зусім не азначае, што для кіначасопіса даволі выканаць толькі адну гэтую ўмову. Сюжэты ў сёняшняй кінахроніцы, у якой у адносінах апэратыўнасці асвятлення бягучых падзей з'явіўся сур'ёзны канкурэнт — тэлебачанне, павінны быць яркімі, змястоўнымі.

На кінаапэратара ўскладаецца асабліва адказнасць. У рабоце ў яго, апрача высокага прафесіяналізму, патрабуецца журналісцкая пільнасць, аўтарскае ўменне.

Не апошняе месца адведзена і рэдактару, ад якога залежыць тэматычнае планаванне, ідэянасць і змястоўнасць сюжэтаў. На жаль, змесь і мастацкая якасць кіначасопісаў не заўсёды адпавядае высокім патрабаванням, якія прад'яўляюцца да сучаснай кінаперыядыкі.

V.

У адрозненне ад папярэдняга з'езда, на якім амаль зусім не закраналіся праблемы тэлебачання, мы цяпер не маем права не аддаць увагі гэтаму пытанню. У перыяд паміж з'ездамі мы прынялі ў саюз вялікую групу творчых работнікаў Мінскай студыі тэлебачання, стварылі спецыяльную секцыю тэлебачання. У кінастудыі «Беларусьфільм» таксама працуе вядлікі атрад кінематаграфістаў, якія перайшлі ў аб'яднанне тэлевізійных фільмаў.

Аб'яднанне тэлевізійных фільмаў пры кінастудыі «Беларусьфільм» было створана ў жніўні 1968 года. Некаторыя таварышы да гэтага часу задаюць пытанне: а навошта нам тэлевізійнае аб'яднанне? Ці не лепш перадаць яго тэлестудыі або даручыць заказы Цэнтральнага тэлебачання мастацкаму аб'яднанню? Нам думаецца, што такая пастаноўка пытання няправільная. Невыпадкова ж, што многія студыі краіны — «Масфільм», «Ленфільм», Кіеўская кінастудыя ім. Дзюжэні і іншыя — стварылі тэлеаб'яднанні. Відавочна, справа тут не толькі ў фінансавых меркаваннях, а і ў творчых. Мы маем магчымасць на кароткіх тэлевізійных фільмах правесці творчую моладзь і наогул папоўніць і пашырыць наш творчы рэзерв. Апрача таго, карысны і сам факт саборніцтва тэлевізійнага аб'яднання і тэлестудыі.

За два з палавінай гады свайго існавання тэлеаб'яднанне нашай студыі стварыла 12 мастацкіх тэлевізійных фільмаў, у тым ліку 3-серыйную карціну «Белая зямля» рэжысёра А. Карпава. Паспяхова завершана работа над першымі чатырма серыямі сям'ясерыйнага фільма «Руіны страляюць» па сцэнарыі І. Новікава і І. Чыгрынава (рэжысёр В. Чацверыкоў).

У большасці ж выпадкаў у тэлеаб'яднанні дэбютую моладзь. «Бераг прынцэсы Люські» — дыпломная работа В. Нікіфароўскага, «Драўляныя канікулы» — першы фільм В. Жарыкава. Апэратар Ю. Цвяткоў дэбютаваў як рэжысёр у фільме «Беларусь мая сінвокая».

1970 год быў таксама годам дэбюту: першую пастаноўку мастацкага фільма атрымала Д. Нікішкоўская — маецца на ўвазе фільм «Дзень ды ноч». І. Калоўскі зняў тэлевізійны фільм «Сачыненне». Апэратар А. Булінскі выступіў у ролі рэжысёра ў фільме «Домік на Волзе». — І дэбют яго, як нам думаецца, паспяховы.

Трэба прызнаць, што ўмовы вытворчасці фільмаў на тэлеаб'яднанні больш жорсткія: у два разы карацейшы тэрмін і менш асцяганняў. Вось чаму тут узрастае значэнне прафесіянальнай падрыхтаванасці творчых кадраў.

Непакоіць недастатковы рэдактарскі кантроль і вытворчая неарганізаванасць у працэсе стварэння тэлефільмаў. У якасці прыкладаў можна прывесці гісторыю фільма «Яшка» («Сачыненне») І. Калоўскага. Карціна не раз атрымлівала пралаганцы і закончана з перавыдаткам у 14 тысяч рублёў, хоць яна складаецца ўсяго з трох частак.

Значную трансфармацыю перацярпелі тэле-сцэнарыі ў фільмах «Дзень ды ноч» рэжысёра Д. Нікішкоўскага і «Вершы, не вершы» рэжысёраў А. Дудорава і Я. Васільева.

Сёлета перад аб'яднаннем паўстане нямаля творчых задач. Прадубіць работу над «Руінамі...» В. Чацверыкоў. Узляўся за экранізацыю «Запісак паліўнічага» Тургенева рэжысёр В. Тураў. Будучы пастаўлены таксама сучасныя кіна-стужкі: «Там, за ракой», «Машыніст», «Тыя, што ідуць за гарызонт». Будзе экранізавана п'еса «Факір на гадзінку». У сувязі з гэтым перад тэлеаб'яднаннем паўстае рад пытанняў: упарадкаванне вытворчага працэсу, увагі да ідэйна-мастацкага ўзроўню карцін. Напэўна, гэтыя ж праблемы хваляюць і творчых работнікаў Мінскай студыі тэлебачання. Тут таксама многа нявырашаных творчых праблем.

Трэба прызнаць, што да гэтага часу мы не надалілі паміж сабой цеснага творчага кантакту. Хоць у складзе Беларускага тэлебачання працуе невялікая група членаў нашага саюза, яны нібы адарваліся ад саюза: Вінавата ў гэтым праўленне, якое сваю ўвагу да тэлебачання звяло толькі да прыняцця некастай групы яго работнікаў у саюз. Яшчэ большая віна секцыі тэлебачання, якую ўзначальвае член прэзідыума Р. Глухоўскі.

Нам думаецца, што многім работам «Тэлефільма» не хапае сапраўднага прафесіяналізму і майстэрства. Адным словам, праблема якасці, павышэння прафесіянальнага майстэрства і, самае галоўнае, падрыхтоўка высокакачэсных сцэнарыяў на сучасным матэрыяле — вось тая пытанні, якія трэба вырашыць работнікам тэлебачання.

VI.

У вырашэнні вядлікіх задач, якія стаяць перад намі, важнае значэнне мае крытыка. Ніякае мастацтва не можа паспяхова развівацца без аба-

гульнення вопыту, аналізу прайткі сённяшняга дня, пастаноўкі праблем і асвятлення шляхоў руху наперад.

За апошнія гады ў рэспубліцы «крануўся лёд» з выданнем даследаванняў асобных праблем беларускага кіно. Сведчаннем гэтага з'яўляецца выхад у свет двухтомнай «Гісторыі беларускага кіно», падрыхтаванай калектывам супрацоўнікаў Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. У ёй прасочваюцца шляхі развіцця беларускага кіно на працягу 40-гадовай яго гісторыі.

Аўтары кнігі ў асноўным правільна тлумачаць цяжкасці, поспехі і недахопы нацыянальнай кінематографіі на розных этапах яе развіцця, адзначаюць непарыўную сувязь беларускага кіно з усім шматнацыянальным савецкім кінамастацтвам, аддаюць належнае тым з дзеячоў беларускага кіно, хто сваёй творчасцю ўнёс прыкметны ўклад у яго развіццё. Разам з тым, у выдадзеных кнігах ёсць шэраг пытанняў і праблем, якія аўтары толькі паставілі, але не вырашылі з глыбіней і пераканаўчасцю, уласцівай навуковым даследаванням. Гэтыя кнігі пазбеглі б многіх недакладнасцей, калі б перад публікацыяй яны былі абмеркаваны з творчымі работнікамі кінематографіі.

Аб вартасцях і недахопах першага аб'ёмнага даследавання па гісторыі беларускага кіно было дастаткова сур'ёзнай і прынцыповай гаворкі на старонках нашай прэсы. А яна неабходна як правільны арыенцір для новых даследаванняў.

Упушчэнні аўтараў «Гісторыі беларускага кіно» ў асвятленні кінадакументалістыкі ў пэўнай ступені далаўняюць артыкулы ў зборніках і часопісах, якія з'явіліся за апошнія гады, а таксама кніжка «Нарыс на экране», якую выпусціла выдавецтва Беларускага ўніверсітэта. І ўсё ж сур'ёзнага навуковага даследавання такіх важных відаў кінематографіі, як дакументальнае і навукова-папулярнае кіно, яшчэ няма. Што ж датычыць газетных публікацый, дык ім нярэдка не хапае строга аб'ектыўных крытэрыяў.

Абыходзячы мастацтвазнаўцы і крытыкі такую наспелую надзённую праблему, як тэлевізійныя фільмы. Пра іх пішуць вельмі рэдка і не на належным прафесійным узроўні. А ў рэспубліцы працуе ўжо два тэлевізійныя аб'яднанні, якія выпускаюць фільмы.

Сістэматычна асвятляе жыццё кінамастацтва рэспублікі газета «Літаратура і мастацтва». У поле яе зроку трапляюць многія з'явы нашага мастацтва: аналізуюцца новыя фільмы, публікуюцца творчыя партрэты кінамайстроў, праблемныя артыкулы. Аднак з-за яўнага суб'ектывізму, а часам і з-за няведання становішча спраў на студыі, мэты дасягаюць не ўсе гэтыя матэрыялы. У студзень бягучага года, напрыклад, газета ў трых сваіх нумарах апублікавала артыкул А. Гантмана і В. Нячай пад шматабацаючай назвай «Беларусьфільм» учора, сёння, заўтра. У артыкулах робіцца спроба расказаць пра многае з таго, чым жыў калектыв кінастудыі ў апошнія дзесяцігоддзі, якія цяжкасці ён перажываў, чым не задавоўваў гледачоў і грамадскасць. Але далей канстатацыі фактаў, якія ўжо вядомыя і не заўсёды аб'ектыўна ацэненыя, аўтары не ідуць. Глыбокі аналіз, роздум над прычынамі няўдач кінастудыі крытыкі падмянілі выкладаннем малацікавых для шырокага чытача пратаколаў пасяджэнняў і абмеркаванняў, вытрымак з рэцэнзій розных газет і сваіх беглых безапеляцыйных ацэнак. У гэтым пераліку недахопаў згубляецца тое станоўчае, чаго дасягнуў калектыв за апошнія гады. Ці многа карысці ад такой крытыкі? У рабоце дапамагаюць тры артыкулы і рэцэнзіі, аўтары якіх глыбока і аб'ектыўна, з добразначлівых пазіцый раскрываюць прычыны няўдач і шляхі іх ліквідацыі, не абыходзячы адначасова і тое станоўчае, што ёсць у многіх нашых фільмах.

Паколькі ў артыкуле, змешчаным у «ЛіМе», узнімаецца рад пытанняў (хоць адказы на іх і вывады вельмі спрэчныя і пераканаўчыя), мы лічым мэтазгодным сабрацца разам — творчым работнікам студыі, аўтарам артыкула, супрацоўнікам рэдакцыі і разабрацца, што ў артыкуле правільна — прыняццё для выпраўлення наяўных памылак, а што няправільна — адвергнуць.

Больш паблагліва становіцца газета «ЛіМ» да нашага дакументальнага кіно. Яе рэцэнзенты больш станоўча ацэньваюць амаль усе работы аб'яднання «Летапіс», а іншыя з іх нават перахваляюць.

Аўтар артыкула «У жанры дакументальнага» С. Міхайлава (артыкул апублікаваны ў другім нумары часопіса «Маладосць» за 1971 год) на сутнасці апраўдвае фармальныя пошукі за кошт няўвагі стваральнікаў некаторых фільмаў да галоўнага аб'екту паказу — людзей, іх думак, спраў. Крытык не ўступае ў спрэчку з рэжысёрам Ю. Лысцявым за тое, што ў фільме «Паездка ў Кірэшы» яго менш за ўсё цікавіць сама гераіня, што ў «Цэнтры яго ўвагі» — толькі падарожжа Вольгі Міхайлаўны ў свае родныя Кірэшы...»

Не, не захапленні і захвальванні, не апраўданне любых «навацый» нам патрэбны і не безагаворачнае адмаўленне таго, што зроблена, а аб'ектыўная і прафесійная ацэнка, доказы і пераканаўчы аналіз, які правільна арыентуе аўтараў сцэнарыяў, рэжысёраў і аператараў у іх творчай рабоце.

Асабліва адказнасць перад кіно ў маладзёжных газет. Бо кожны іх чытач — гэта адначасова і кінагледца. Тады чаму ж нашы маладзёжныя газеты «Знамя юности» і «Чырвоная змена» так рэдка звяртаюцца да важнейшага з мастацтваў пры размове са сваімі чытачамі? З'яўляюцца на іх старонках час ад часу матэрыялы пра кіно, але ім бракуе вострыні, кіназнаўчага прафесіяналізму.

Недастаткова багатая наша крытыка па жанрах. З яе прайткі зусім зніклі такія мабільныя жанры, як кінаагляд, палемічныя і дыскусійныя артыкулы. А рэцэнзіям нярэдка не хапае глыбіні, прафесійнага аналізу, доказнага разбору. У якасці рэцэнзентаў нярэдка прыцягваюцца мала-

кампетэнтныя ў кінамастацтве людзі, размова іх аб фільме ў асноўным зводзіцца да пераказу зместу з ацэнкамі па прынцыпе: «гэта ўдала, а гэта няўдала». Час ужо нашай крытыцы ад густавых ацэнак перайсці да аналізу, да творчай павучальнай для кінематографістаў і кінагледцоў размовы.

VII.

За перыяд паміж з'ездамі праўленне саюза ажыццявіла нямала цікавых, патрэбных і карысных творчых спраў, якія налілі канкрэтна практычны сэнс.

Трэба, напрыклад, станоўча ацаніць намаганні праўлення і кінастудыі па правядзенні перыядычных семінараў па кінадраматургіі, мэтай якіх было садзейнічаць палітычнаму падрыхтоўкі сцэнарыяў, аказанне практычнай дапамогі аўтарам у афармленні сваіх творчых задум і рабоце над сцэнарыямі.

За справядчым перыяд было праведзена тры семінары па мастацкай кінематографіі і два — па дакументальным кіно. Яны садзейнічалі прыцягненню новых пісьменніцкіх сіл у кіно, пашырэнню кола сцэнарыстаў, якія пішуць для студыі.

У выніку работы семінараў з'явілася некалькі мастацкіх фільмаў — у іх ліку «Іван Макаравіч» — і рад дакументальных стужак, якія апраўдваюць правядзенне падобных творчых мерапрыемстваў.

Трэба сказаць, што дзякуючы намаганням саюза, наша сувязь з дзеячамі агульнасаюзнай кінематографіі стала больш цеснай, плённай. Яна садзейнічае ідэйна-творчаму росту творчых работнікаў, удасканаленню іх прафесійнага майстэрства, узбагачае і прыносіць велізарную карысць. Неабходна, каб гэтая сувязь у далейшым яшчэ больш пашыралася, стала больш дэлавай і канкрэтнай.

Зразумела, усё гэта адзін з істотных бакоў дзейнасці нашага саюза, які, безумоўна, і патрэбны і карысны. Аднак, толькі да гэтага, відаць, не павінна зводзіцца разнастайная па сваім характары работа саюза. Тут трэба зрабіць напрок нашым творчым секцыям, якія найбольш захапляюцца культурна-асветнай дзейнасцю, займаюцца арганізацыяй лекцый, сустрэч, семінараў па гісторыі кіно, кінапрэмерам і да т. п. Усё гэта, паўтараем, важная работа, але ж галоўная задача творчага саюза заключаецца перш за ўсё ў тым, каб садзейнічаць ідэйна-мастацкаму росту нашага кінамастацтва.

Прызнаючы, што робіцца у нас нямала, мы ў той жа час павінны сур'ёзна разабрацца ў ролі нашага саюза, у яго ўплыве на творчы працэс стварэння фільмаў. Ніхто не вызваляе саюз ад адказнасці за тое, у якой якасці прадстае творчасць кожнага з нас перад мільянамі гледачоў.

Давайце прызнаем: ці часта мы на пасяджэннях прэзідыума або творчых секцыях ставілі на абмеркаванне канкрэтную работу таго ці іншага рэжысёра, аператара або мастака, спрабавалі аналізаваць яго творчасць, разабрацца ў яго поспехах або хібах, першыя яго творчага лёсу, рашалі, як яму дапамагчы?

За справядчым перыяд былі дадзены творчыя камандзіроўкі 27 членам саюза. Але якія яны рэалізуюцца, якія яны далі творчы плён? Ці ведаем мы, які жыццёвы матэрыял спазнаў кінематографіст, пасланы на будоўлю, прадпрыемства або ў калгас? Ці быў ён там увагуле і чым узбагаціўся?

Мы не можам быць абьяктыўны да пытанняў ідэйна-творчага выхавання і росту членаў нашага саюза, іх вучобы, пастаяннага павышэння майстэрства, бо гэтыя пытанні, у канчатковым выніку, непарыўна звязаны з якасцю нашай работы.

Адкуль жа ў асобных нашых таварышаў гэты спэцыялізм і зазаняцтва, павышаная задаволенасць сабой, самаупакоенасць, старонія пазіцыя ў пытаннях творчых і грамадскіх? Як часта мы сутыкаемся з фактамі, калі, напрыклад, на творчых сустрэчах з майстрамі і спецыялістамі кіно не бачыш работнікаў вядучых прафесій студыі, калі на абмеркаванні фільма не прыходзяць таварышы, працягваючы тым самым абьяктыўнасць да працы свайго сабрата і калегі.

Ці не здараецца часта так таму, што работа над той або іншай карцінай застаецца толькі справай тых, хто непасрэдна ёю заняты, а другіх яно не турбуе? І ці не здараецца наадварот, — калі мастак, якому даручана карціна, лічыць, што з гэтага часу ніхто не мае права ўмешвацца ў яго справу, што яму не патрэбны ні парада, ні дапамога таварышаў, што ён, маўляў, усё ведае і ўмее сам? Як часам дорага абыходзіцца такім практыка, калі памылка таварыша замоўчваецца з-за боязі сапасаваць адносіны, калі ганарлівасць не сустракае рашучага адпору. Калектывная адказнасць павінна стаць вядучым прынцыпам нашай работы. Стварэнне атмасферы агульнай заклапочанасці і адказнасці за стан нашых творчых спраў з'яўляецца адной з галоўных задач нашага саюза.

Роля і аўтарытэт Саюза кінематографістаў могуць вырасці, калі яго дзейнасць будзе больш цесна звязана з праблемамі кінавытворчасці, з штодзённым жыццём студыі.

Вось ужо амаль тры гады, як работнікі мастацкай, дакументальнай і навукова-папулярнай кінематографіі аб'ядналіся ў адной студыі. Да іх дадалася аб'яднанне тэлевізійных фільмаў. Ужо можна абагуліць практыку работы студыі ў новых умовах, разабрацца ў дасягненнях і праліках.

Мы не можам не сказаць аб адной важнай акалічнасці, якая недавальна ігнаруецца: сабраныя ў адно творчыя сілы, на жаль, працуюць раз'яднана, не жывуць інтарэсамі адзін аднаго, не аказваюць адзін аднаму пасільнай дапамогі. Дакументалісты мала, напрыклад, інфармаваны аб справах мастацкага аб'яднання, работнікі мастацкага фільма мала цікавіцца работай хранікераў і аб'яднання тэлевізійных фільмаў — і наадварот. А якой падмогай у барацьбе за якасць магла б стаць узаемападтрымка, глыбокая заці-

каўленасць у рабоце адзін аднаго... Дзеля ж гэтага, а не толькі з эканамічных меркаванняў праводзілася аб'яднанне студыі. Чаму ж на ўсю сілу не выкарыстоўваецца саюзам такі важны фактар у нашай творчай справе?

Зусім відавочна, што жывы працэс развіцця нашай кінематографіі — гэта фільмы, за якімі стаяць канкрэтныя творчыя індывідуальнасці і асобы. Калі мы хочам, каб у нас былі добрыя фільмы, трэба, каб іх рабілі добрыя рэжысёры, добрыя аператары, добрыя артысты, а дрэнныя каб іх не рабілі.

У гэтым, напэўна, заключана зерне ісціны, якое мы шукаем, спрабуючы зразумець, чаму зноў і зноў выходзіць на экран патоў шэрых, малавыразных слабых карцін, патоў, які час ужо спыніцца.

Дрэнная карціна — гэта перш за ўсё слабы сцэнарыі, які ў спешцы прыняты і запушчаны ў вытворчасць, гэта рэжысёр, якому рана было даручаць пастаноўку, гэта і кампраміс у падборы выканаўцаў на тую ці іншую ролю і многія іншыя кампрамісы, якія мы, на жаль, так цярпім.

Шмат ужо гаварылася аб праблеме сцэнарыя. І гэта невыпадкова. Фільм пачынаецца з літаратуры. І першым у цітрах стаіць імя сцэнарыста. І ўсё ж у сучасным кінематографіі рэжысёр, як і на пачатку кіно, па-ранейшаму вядучая фігура. І гэта зусім справядліва, таму што без рэжысёра няма фільма, якім бы ні быў добры сцэнарыі.

Побач са сцэнарнай праблемай рэжысёрская праблема на сённяшні дзень застаецца адной з найбольш складаных у беларускай кінематографіі. Без яе вырашэння не можа быць і гутарні аб далейшым нашым паспяховым руху наперад.

З якасцю рэжысуры цесна звязана і ацэнкае пытанне.

Колькі разоў гаварылі пра тое, што развіццё нацыянальнага кінамастацтва немагчыма без удзелу ў ім лепшых вопытных ацэраў беларускіх тэатраў. На жаль, у нашых фільмах мы іх бачым рэдка.

Зараз студыя прыняла нэрэг мер, наіраваўшы вучыцца на ацэрскай факультэт Усесаюзнага Інстытута кінематографіі вядучую групу беларускай моладзі.

Гаворачы пра культуру нашай работы, нельга змоўчаць аб пытаннях вытворча-тэхнічных. Кіно ж — гэта не толькі мастацтва, але і складаны вытворчы працэс. Але чамусьці ад пастаяннага эканамічнага і арганізацыйнага ўдасканалвання, якое мы наглядзем у народнай гаспадарцы краіны, у кінематографіі ўсё змяняецца занадта марудна або наогул амаль нічога не змяняецца. Мы маем на ўвазе і тэхніку: кінакамеры, оптику, плёнкі, мікрафоны і г. д.

Здаўна ідзе ў нас размова пра такі званне «сярэдняе звяно»: аб асістэнтах і памочніках рэжысёра і аператара, грымёраў, адміністратараў, рэжысёрскага, касцюмёраў і цэлым шэрагу іншых прафесій, без якіх фільм стварыць нельга. На вольнай студыі іх падрыхтоўка праводзіцца самаўзна.

Мы прывыклі перакладаць віну за малы поспех у гледачоў таго ці іншага фільма на дрэнную работу пратату, нівеліроўку рэкламы, адсутнасць клопатаў пра рух фільма да гледача і г. д. Сапраўды, мы можам прад'явіць прэтэнзіі да работнікаў пратату, у дзейнасці якіх няма недахопаў, але ці не правільней будзе ў першую чаргу прад'явіць прэтэнзіі сабе і сур'ёзна задумацца над тым, чаму глядач не заўсёды ходзіць на нашыя фільмы?

Сённяшні глядач асабліва чуйны да праўды і хлусні, нецярлівы да шэрасці, няспеласці і славанасці думак, штампам і невыразнасці кінамоў. Больш глыбока, смела, разумна — гэты заклік тычыцца ўсіх кампанентаў кінематографіі: сцэнарыя, рэжысуры, выяўленчага раішэння.

Нельга не закрануць пытанні аб нацыянальнай спецыфіцы і выразнасці нашага кінамастацтва. Глыбока няправільна было б фетышызаваць без разбору ўсюкую праяву нацыянальнай своеасаблівасці, схіляюцца перад ёю, як перад чымсьці адвечным і назаўсёды застылым. І вядома ж нельга зводзіць нацыянальную форму фільма толькі да чыста знешніх атрыбутаў: касцюмаў, розных этнаграфічных дэталей або ўвядзення ў карціну песні на беларускай мове. Гутарка ідзе не аб тым, што ляжыць на паверхні, а пра глыбокае даследаванне нацыянальнага характару, а значыцца душы народа. Гутарка ідзе аб неабходнасці больш цеснай сувязі нашага кінамастацтва з нацыянальнай культурай, адлюстраванні на экране вобразаў беларускай класікі і сучаснай літаратуры, больш шырокім прыцягненні да стварэння фільмаў беларускіх пісьменнікаў, кампазітараў і ацэраў. Рэальнае адлюстраванне ў мастацтве тых ці іншых своеасаблівых нацыянальных рысаў у характары народа ёсць умова праўдзівых паказу жыцця, аб чым нельга забываць, думаючы аб стане і перспектывах развіцця беларускага кінамастацтва.

Будучыня нашай кінематографіі ў прытоку новых маладых сіл. Кожны год уліваюцца ў наш калектыв новыя рэжысёры, аператары, мастакі і іншыя маладыя спецыялісты, што скончылі кінематографічныя навуковыя ўстановы. Абнаўленне творчага калектыву — натуральны, заканамерны працэс.

Каму, як не маладым, перш за ўсё думаць пра сённяшні і заўтрашні дзень кінематографіі?

Партыя заклікае нас працягваць творчую патрабавальнасць у рабоце, быць заўсёды на ўзроўні новых ідэйных і эстэтычных запатрабаванняў народа, увасабляць на экране маральныя ідэалы нашага грамадства, неспынна павышаць сваё мастацкае майстэрства.

Напярэдадні XXIV з'езда КПСС беларускія кінематографісты з яшчэ большай адказнасцю ўведамляюць свой абавязак перад партыяй і народам і выказваюць сваю рашучасць дзейсна ўдзельнічаць сваёй патрыячнай творчасцю ў вялікай барацьбе за камунізм.

МІНУТЫ, ДНІ, ГАДЫ...

**Заслужанаму артысту БССР
М. ЦУРБАКОВУ — 60 гадоў**

клубах маскоўскіх прадпрыемстваў. Працаваў з намі Захава, Шчунін, Мансурава, Гаруноў, Антакольскі і іншыя выдатныя рэжысёры і акцёры...

Мабыць, кожны тэатрал разумеє, як гэта важна — на пачатку артыстычнага шляху сустрэць добрабычлівых і патрабавальных настаўнікаў, мець перад сабой жывы прыклад служэння мастацтву апантаных творчасцю людзей, такіх, як славуці Е. Міровіч і вучні Яўр. Вахтангава. Нешта ў хлопцу з «Гомсельмаша» заставалася ад трамаўскіх звычаяў і манеры ігры, а штосьці істотнае ўзбагачала яго ўжо ва ўмовах маладзёжнага тэатра, які ўбіраў у сябе тэорыю і практычны вопыт «дарослай» сцэны, прынцыпы МХАТа і сістэмы Станіслаўскага. Што Мікалай Іосіфавіч умеє вы-

чыцца, могуць засведчыць яго сённяшнія партнёры па сцэне: акцёр надзвычай арганічны, чулы да аўтарскага слова і рэжысёрскага «бачання», ён і ў самых адказных выступленнях у ролі У. І. Леніна, і ў эпізодах дае прыклад таго, што такое «жыццё чалавечага духу», як гэта разумеў Станіслаўскі. І ніколі не цешыць сябе надзеяй і ўпэўненасцю, быццам сёння дасягнуў мэты і яму далей няма чаго рабіць. Паглыбленне, паглыбленне... Так назваў бы я яго метады працы і ў ролетыцыйны перыяд, і ў спектаклях.

Так было і тады, у Горкім і ў Маскве.

Жылі ў юначым сэрцы любоў да той краіны, дзе рос, дзе праходзіла юнацтва і куды праз некалькі гадоў вярнуўся Мікалай Іосіфавіч. Яго запрасілі ў Беларускае тэатр юнага гледача, які ў тую пару ўзначальваў Е. Міровіч. Потым былі тэатры ў Пінску і Магілёве.

З самага пачатку службы ў нашым Гомельскім абласным тэатры Цурбакоў — вядучы артыст трупы. Яго аўтарытэт грунтуецца на сапраўдным творчым капіталі.

Ролі для нас, акцёраў — гэта этап жыцця. Калі не коніцца з іх, дык такія з рэпертуару Цурбакова, як незабыўны Несцерня або Пустарэвіч, Пытляваны («Плюска жаваранкі») або Пётр Громаў («Угрум-раіка»), Карп Маеўскі («Глыбокая плынь») ці Хлопаў («Рэвізор»), варты лічыцца ўпыхамі творчай біяграфіі. Магу сказаць, як партнёр па сцэне, што заўсёды з добрым пачуццём зайздасці адчуваю, як натуральна ў выкананні ролі Цурбаковым з'яўляюцца патрэбныя ў гэтым спектаклі гэтага драматурга самыя данадныя фарбы — «горнаўскія», «шэкспіраўскія», «астроўскія», «Паўлінцы» ж ён быў вельмі «купалаўскім» Пустарэвічам, а ў Пытляваным — «ірапівоўскім».

У трох спектаклях намагае тэатра

Мікалай Іосіфавіч выступаў у ролі У. І. Леніна — «Крамлёўскі куранты», «Імем рэвалюцыі», «Кветкі жыцця»... Нам, яго калегам, радасна назіраць з якой творчай самааддачай ставіцца артыст да такой адназначнай работы, імкнецца шліфаваць знойдземае, паглыбляе рысы, ужо адкрытыя ім у адпаведнасці са сваёй артыстычнай індывідуальнасцю, шукае гармонію ўнутранага і знешняга малюнку...

Жыццё Мікалая Іосіфавіча — у тэатры, і яго захваленні таксама звязаны з ім. Артыст шмат часу аддае жывапісу, скульптуры. Ён аформіў каля дзесяці спектакляў на прафесійнай сцэне: «Узнятая цаліна», «На бойкім месцы» і іншыя. Мікалай Іосіфавіч добра ведае і любіць глядачы розных гарадоў Беларусі. Ён першым у нашай гомельскай трупе быў удасгоены высокага звання заслужанага артыста рэспублікі, двойчы выбіраўся дэпутатам Гомельскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных, за вялікую шэфскую работу сярод воінаў Савецкай Арміі адзначан загадам міністра абароны СССР і ўзнагароджан значком выдатніка ваенна-шэфскай работы. Ведаюць яго і ў калгасах, куды ён часта выязджае не толькі з трупаў, але і як лектар, кансультант мастацкай самадзейнасці.

Цяпер, калі Мікалаю Іосіфавічу спаўняецца 60 гадоў, ён поўны сіл і творчай энергіі. Мы ўпэўнены, што яшчэ не раз сустрэнемся з героямі Цурбакова — шматграннымі, цікавымі людзьмі, партрэты якіх так шчодра і выразна лепіць артыст. А мы, акцёры Гомельскага тэатра, хочам пажадаць нашаму юбіляру шмат шчаслівых, доўгіх гадоў, дзёрзкіх парыванняў і ўласцівага яму творчага неспакою!

Пётр ФІЛІПАУ,
заслужаны артыст БССР.

**Аляксандру ЛАЗНЯВОМУ —
60 гадоў**

Споўнілася 60 гадоў рускаму пісьменніку Аляксандру Лазнявому. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

*«Паважаны Аляксандр Мікітавіч!
Горача віншаванне Вас з 60-годдзем з дня нараджэння»*

Перш чым стаць літаратарам, Вы прайшлі значны і складаны жыццёвы шлях — разам з энтузіястамі першых пачынаючых прымалі ўдзел у будаўніцтве Харкаўскага трактарнага завода, славаці Машынікі.

У час Вялікай Айчыннай вайны Вы — камандзір узвода, а потым — ваенны журналіст.

Ваши вершы ўпершыню пачыліся ў 1948 г. ў зборніку ўральскіх паэтаў «Утро в горах» (Челябінск). З таго часу Вы вядзеце з чытачом актыўную паэтычную размову.

Многія Ваши вершы сталі песнямі, якія прайшлі выпрабаванне часам, не страцілі і сёння сваёй каштоўнасці.

Чытачы ведуюць Вас і як празаіка. Аповесць «Дорога — в горы», «Чукотские сказки» сведчаць аб добрых магчымасцях у новым для Вас жанры літаратуры.

Жадаем Вам новых творчых поспехаў, добрага здароўя, шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага цёплага віншавання.

ЖЫВАПІС намнога панаўняе нашы часам неўсвядомленыя ўяўленні аб магчымасці прыгажосці, багаці чалавечай душы і прыроды.

Разглядаючы ніхтэрую карціну, тэма якой, скажам, вясновы ранак, хмурны асенні дзень або злата спелага збожжа, мы раптам нанова разумеєм, што жыццё прыгожае не толькі ва ўзвышаных і герачных справах, а і ў будзённым. І тады пасля сустрэчы з мастацтвам, набыўшы гэтае цудоўнае пачуццё абнаўлення, хочацца больш шчыльна ўгледзецца ў тое, што акружае, паўз што раней праходзіў абыхава.

З такімі думкамі я пачаў юбілейную выстаўку твораў І. Карасёва, адкрытую ў выставачнай зале Саюза мастакоў Беларусі.

Кожны час нараджае свое толькі яму ўласцівае ўяўленне аб прыродзе. Нашым мастакам таксама ўласцівы свой погляд на навакольную рэчаіснасць. Іх пейзажы маюць рысы, незнаёмыя пейзажу мінулага, па-свойму, выказваюць «чалавечую сутнасць прыроды».

Таму любіў да простага і будзённага прыроды, зраўняваючы частку жыцця людзей, як вобраз роднай краіны, І. Карасёў трактуе паэтычна, эмацыянальна і маляўніча непасрэдна, жадаючы знайсці выразнасць у самой натуре і яе стане.

Здавалася б, што за сэнс глядзець на напісаных маслам беластвольных бярозкі, жытнёвыя палі, квітнеючыя вербы ці водную гладзь ракі, калі можаш сесці ў электрычку, паехаць куды-небудзь у Вязынку, Сялецкыні, Гурнавічы ці на Бярэзіну і ўбачыць усё гэта паяве. Але справа ў тым, што І. Карасёў не толькі разказвае пра бярозку і вольху, пра цішыню лесу і песню жаваранка, ён разказвае пра ўсё тая пачуццё, якія ахоўлівалі яго, мастака. Глядач думае, што, пазіраючы на вясновыя палеткі з расквітнутымі саўгаснымі домікамі («Вясно-

выя палеткі»), на цудоўныя купаўскія мясціны («Салаўіная пара») ці рачную гладзь ракі з крутымі абрывамамі («Бярэзіна»), ён проста назірае іх. Але гэта не толькі так: глядач вучыцца па-новаму бачыць, па-новаму любіць усё гэта, ён вучыцца новым для сябе адносінам да роднай прыроды.

Лепшыя пейзажы І. Карасёва з надзвычай прос-

няватай смугой удалечыні, дадзены ў адным стане, у адзінства святла і паветра. Карціна таму такія эмацыянальная, што яна будзеца не столькі на «спазнанні» прадметаў і аднак іх стану, колькі на адчуванні і перажыванні гэтага стану — вільготнасці, лёгкасці.

Рух, які перадаецца пераходамі колеру, параў-

бота па паветры прывязва да больш светлай палітры, да яе ачышчэння ад цяжкіх і брудных тонаў, характэрных для жывапісу 40—50 гадоў. У гэтым авалоданні танальным жывапісам мастак арганічна выкарыстоўвае ўрок, узятая ім з жывапісу Левітана, С. Герасімава, Бялінцава-Бірулі. Рамадзіна.

Талант пейзажыста мае

ЁН ПІША ЦІШЫНЮ

Выстаўка, прысвечаная 60-годдзю І. КАРАСЁВА

тымі сюжэтамі ўспрымаюцца як само жыццё толькі ў канцэнтраванай сутнасці, у нейкай квінтэсенцы яго. Больш за ўсё пейзажыст любіць вясну. У вясне заўсёды тоіцца надзея — на добрае лета, на ўраджай, на шчасце, на цяпло, на ўдачу.

Мастака асабліва хваляе матыў апошняга снегу («Першая зялёнасць», «Павяла вясной», «Снег растае», «Апошні снег», «Сакавіцкі дзень»). Відаць, яго цікавіць той асаблівы пераходны стан прыроды, калі нават паветра, напоўненае зыходзячым ад зямлі вільготным дыханнем, знаходзіцца ў лёгкім унутраным руху. Гэты пераходны стан раніць вясновай прыроды вабіць мастака эмацыянальнасцю свайго непасрэднага лірызму.

Вось пейзаж «Блакітная вясна». Ласкава грэе вясновае сонца, а ад расталага снегу павявае сырой прахалодай. Усё ззяе на сонцы — блакітнеба, зеляніна лісця, блакітныя цені на снезе. Тонкія ствалі дрэў у цэнтры карціны цягнуцца ўверх і празрыстасцю галінаў эмацыянальна лёгкасць пейзажу. Здаецца, усё ў ім рухаецца — і верхавіні дрэў, і кавалкі талага снегу, і слугаты цені. Гэты лёгкі рытм, жывое трапятанне жыцця перадаюць абуджэнне прыроды, ледзь бачнае, чунае. І снег, і адталае зям-

нацямі цёплых і халодных тонаў, характэрны і для такіх пейзажаў, як: «Майскі дзень», «Ранак», «Вясновы вечар», «Асенні вечар». У іх матыў пералому дня вырашаецца як лірычная тэма ў верхах, як светлы акорд у мелодыі.

У І. Карасёва шмат «пейзажаў настрою», якія перадаюць не толькі перажыванні, але і лірычны роздум («Сакавіцкі дзень», «Бярэзіна», «Салаўіная пара» і інш.). У гэтых работах адсутнічае жанравы трактоўка пейзажу, характэрная для класічных пейзажаў Саўрасава, Паленава. Яе І. Карасёў замяняе ў лепшых работах уласна пейзажнай эмацыянальнасцю. Так, эмацыянальны тон карціны «Вольха расцвітае», яе лірычнае гучанне, ягледзячы на магчыма, залішнюю дэталізацыю, дробнасць форм, вызначаецца непасрэднасцю выразу «настрою» свежлага вясновага дня. Ён ствараецца ўсім маляўнічым строём карціны з яе тонка перададзенымі зменамі ў асветленні прыроды і задняга планаў, пераходамі тонаў.

Працяглая работа на натуре навучыла Карасёва сакрэтам пленэрнага жывапісу. Адзінства натуральнага асветлення, відаць, панштурнула яго на аб'яднанне колераў у агульнай танальнасці, ра-

свае грані. Чым больш мастак працуе, тым ярчэй яны зліваюцца. У І. Карасёва ёсць свае прыхільнасці, сімпатыі, якія ён не ўтойвае, аддаючы перавагу вясне і восені, хаця піша, праўда, радзей, і іншыя поры года.

Мне здаецца, што, ствараючы свае карціны, І. Карасёў не толькі падкрэслівае цішыню і лірычны інтым прыгажосці Беларусі, яе палеткаў, пералескаў і лугоў. У лепшых яго пейзажах, наскрозь беларускіх, прыгожых і выразных, ёсць зерне, якое ўжо сёння можа вырасці ў больш абатурены манументальны вобраз.

Не ўсё аднолькава ўдалося І. Карасёву ў гэтай невялікай, старанна распрацаванай эспазіцыі. Як і ва ўсёй мастацкай яго пачынаць з удалымі працамі мы бачым і менш удалыя. Так, некалькі сумнай атрымалася карціна «Вечар», напісаная ў даволі манатоннай цямянай гаме. Некаторыя пейзажы, хоць і цікавыя па матывах, так і не сталі карцінамі.

Але цалкам выстаўка, адабраная строга і прадумана, атрымалася. Мастак нібы памаладзёў. Ад карціны да карціны, з году ў год яго жывапіс робіцца больш свежым, жыццерадасным, інтэнсіўным, складаным і яркім па тоне.

Барыс КРЭПАК.

Тамара Раевская

Тамара Вишнеўская

ШАСЦІТЫЯЧНАЯ зала Палаца спорту запоўнена гледачамі. Звычайная з'ява, калі тут выступаюць палуплярныя гастролёры з іншых гарадоў або з-за рубяжа. Але на гэтай эстрадзе яшчэ ніколі не збіраўся такі цудоўны «букет» з лепшых нумароў беларускага эстраднага мастацтва. Гэта і «Песняры», якіх глядач паспеў палюбіць, і канцэртна-эстрадны аркестр Беларускага тэлебачання і радыё, і вядомыя далёка за межамі нашай рэспублікі артысты В. Вульчыч, Э. Міцуль, Т. Раевская, Н. Багуслаўская, В. Сінайска, Г. Рыжкова.

Прадстаўленне адкрыў «канцэртна-эстрадны аркестр Беларускага тэлебачання і радыё». Ён выканаў п'есу Я. Грышмана «Беларускі сувенир». Гарачымі апладысмантамі слухачы ўзнагародзілі заслужанага артыста БССР Э. Міцуля, дыпламантна Усесаюзнага фестывалю савецкай песні Н. Багуслаўскую.

Самымі юнымі артыстамі на канцэрце былі выпускніцы Мінскага харэаграфічнага вучылішча, якія грачылі публіцы майстроў спорту гімнастаў В. Ржавускага і П. Чарапанова.

Выбухі смеху і гарачыя апладысменты суправаджалі гумарыстычнае апавяданне Н. Гілевіча «Як я стаў балетчыкам» у выкананні заслужанай артысткі БССР Г. Рыжковай.

Эдуард Міцуль

«Песняры»

ХАЙ НАШЫ СУСТРЭЧЫ НАМ БУДУЦЬ, ЯК СВЯТА... ВЯЛІКІ КАНЦЭРТ БЕЛАРУСКАЙ ЭСТРАДЫ

Танцавальныя мініяцюры «Лявоніха» і «Паўлінка» па матывах аднайменнай п'есы Я. Купалы (аранжыроўка «Лявоніхі» і музыка «Паўлінкі» Л. Мелера) уваскрэсілі лепшыя традыцыі Беларускага фальклору.

Кульмінацыяй пераходзілі было выступленне «Песняроў», лаўра-

атаў IV Усесаюзнага конкурсу артыстаў эстрады. Гэты ансамбль вабіць слухачоў арыгінальнымі спявамі танцавальных рытмаў з задушэўнай сардэчнасцю мелодый.

З Т. Раевскай мы знаёмы па перадачах Беларускага тэлебачання і радыё. Песні, выкананыя артысткай, вызначаюцца глыбінёй і шчырасцю пераныванняў, задушэўнасцю і драматызмам.

Удзел канцэртна-эстраднага аркестра Беларускага тэлебачання і радыё надаў фестывальнаму маштабнасць усёму прадстаўленню. Аркестр нібы сцэнтаваў асобныя выступленні салістаў. У гэтым немалая заслуга яго мастацкага кіраўніка і галоўнага дырыжора Б. Райскага.

У заключэнне выступіў заслужаны артыст БССР В. Вульчыч. Прагучала новая песня І. Лучанка «Верасы», якая атрымала першае хрышчэнне на фестывалі — у далёкай зааіянскай краіне — Чылі.

І вось адгучалі песні, жарты, смех. У апошні раз на сцэну выходзіць усе ўдзельнікі канцэрта, каб развітацца і падзякаваць гледачам за цёплы прыём.

Бывайце здаровы,
Жывіце багата,
Хай нашы сустрэчы
Нам будуць, як свята.

Данат ЯКАНЮК.

РАЗНАСТАЙНАСЦЬ І ШЫРЫНЯ

Да 75-годдзя з дня нараджэння
Майсея КУЛЬБАКА

У гэтыя дні споўнілася 675 год Майсею Кульбаку — вядомаму яўрэйскаму паэту, празаіку, драматургу. Я ведаў Кульбака, калі яму не было сарака, — тады ён пайшоў з жыцця.

У літаратуры Кульбак больш за ўсё адмаўляў бяскрыла-натуралістычнае корпанне, пісанне шэрым па шэры, без думкі, таленту і фантазіі. Я памятаю яго ў адной з рэдакцый: працягнутая далонь узважвае таўнічаны том пасрэднага белетрыста, і гэты маўклівы жэст, жэст-рэцензія і ацэнка гаворыць: «Пры тваёй беднасці нашто табе, небарака, гэтыя габарыты. І што ты мне скажаш тако, што б не было сумным і плоскім?»

Сам Кульбак у сваёй творчасці імкнуўся да формы рэзкай і нечаканай, часам парадасальнай, але такой, якая б несла багатую ва інтэлектуальны змест чалавечую думку і значнае сваім драматызмам, сваёй шырынёй істотнае пачуццё. Кульбак любіў Гогаля, Гейнэ, Стэрна, І. па сутнасці, па натуре ніколі не будучы вучнем, шмат чаму ў іх навучыўся.

Вельмі не проста сілалася жыццё Майсея Кульбака: маленства, ранняя маладосць і гады традыцыйна-рэлігійнага выхавання ў Смаргоні; эвакуацыя ў Расію; рэвалюцыйны

Мінск; восем год, пражытыя ў буржуазнай Літве і Берліне; парэшце, вяртанне ў 1928 годзе ў Мінск, да сваіх, да блізкіх... Не найўнаблагаграфічна, «паводзе анкетны», а вобразна, іматэрыяльна, нярэдка ўмоўна выявіў Кульбак-паэт усе свае кандэраванні, свае грамадска-этычныя пошукі праўды.

І заўсёды, амаль што на кожным павароце гэтых пошукаў, нават тады, калі настроі «воўчай» непрыкаянасці і гаркаты бралі, здавалася, верх над пазатам, ён нязменна знаходзіў для сябе выйсце ў стылі жыцця народнага, у яго прэстых матывах, як правіла і найчасцей афарбаваных у беларусай колерах. «Дай мне сваёй вады гаючай! Аеру твайго, чабору твайго прашу!» — гэта выдыхнулася на чужыне, у свеце ўласнага і дуішнага мяшчанства «дабрачынасцяў». Тады ж пісалася і паэма «Кавалесіа» — апафеоз месцічковага каваля, яго «агністай» працы, яго душэўнай дужасці і кахання. І баіскачая нізка «Беларусь» — пра дзеда, бацьку і бацькавых шаснаццаць сыноў, што гоняць пльты па Вілі і «цугам — адзін за адным, быццам іх прашчурны», выйшлі касць на Пятра і сцішыліся на хвіліну, каб паслухаць, як «солідка няе канарэйка», — так

яны называюць дразда...

Мы ведаем Кульбака перш-наперш як аўтара створанай ужо ў Мінску на пачатку 30-х гадоў своеасаблівай «іранічнай эпапеі» — рамана «Зельманцы», пра тое, як дакывае свой век стары патрыярхальны быт. І лірыка-сатырычнай паэмы «Дзісенскі Чайльд Гарольд», пра Германію 20-х гадоў. І рэалістычнай драмы «Разбойнік Бойтра».

Гэта паліты рэзыя твораў як на тэме, так і на сродках іх асэнсавання — Кульбак ніколі не ўжываў шаблону. Аднак злучае гэтыя розныя творы набыты пісьменнікам у апошнія гады яго творчасці акрэсленасць і канкрэтнасць гістарычнага зрок, пэўнасць сацыяльнай пазіцыі, якая, між іншым, дазволіла Кульбаку ў даўніх сваіх «нямецкіх уражаннях, у пранізаным фарамі і нажамі зброю берлінскай ночы, у непадлітка разгледзець злавесную постаць фашызму і кінуць яму ў твар злыя і з'едлівыя, як у Гейнэ, словы непрымірнай знявісці і агіды.

Рыгор БЯРОЗКІН.

ВОЛЬНАСЦЬ І БРАЦТВА, ГЕНЕРАЛ!..

[Заканчэнне. Пачатак на 10-й стар.]

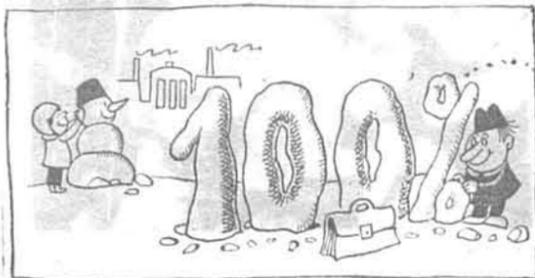
сям'ёй Антоній Урублеўскі. Не па той вуліцы, што названа імем яго сына, а ў другім канцы мястэчка. Туды вядзе з плошчы другая вуліца, якая зараз называецца Камуністычнай, а тады называлася Дворнай, бо вяла ў панскі двор. У Двары, дзе зараз размяшчаецца мястэчка калгас, яшчэ захаваны палац, захаваліся рэшткі сядзібы, што ад графа Тысенгаўза перайшла потым да князя Сапергі, а ад апошняга — да панюў Чацвярцінскіх... Недзе тут, думаю, у якім-небудзь флігелі, якога ўжо няма, і жыў скарбнік Урублеўскі. Потым я доўга шукаю яго магілу на так званых парафіяльных могілках. Потым іду на Жалудзінку, дзе знаходжу сляды колішніх млыноў — магчыма, тых самых, на якія бегаў некалі глядзець са сваім братам Стасікам юны Валерый... Потым гавару пра Урублеўскага з работнікамі гарадской бібліятэкі, з настаўнікам, са старшынёй калгаса, сустракаюся вечарам са школьнікамі і разказваю ім пра іх вялікага земляка. Лепшай тэмай для такой сустрэчы і не знойдзеш... З усімі, з кім я сустрапаюся, мы робімся «братамі ва Урублеўскім». Я думаю, што прабуду ў Жалудзінку два-тры дні, а прабыўшы як тыдзень, і зусім не спяшаўся яго пакідаць, і выконваў сабе такое пачуццё, нібы і насківаю вельмі важную, патрэбную не толькі мне самому, але і людзям, не толькі майму сёння, але і нашаму мінуламу, місію.

На зваротным шляху з звяртаўся, натуральна, у думках да свайго героя. «Мой генерал, — гаварыў я яму, — я наведваў тваю радзіму, я хадзіў па тваіх слядах, пакланіўся твайму дзяцінству і аддаў даніну панява праху твайго бацькі. І я яшчэ лепш зразу меў веліч твайго жыццёвага подзвігу, яшчэ больш адчуў значэнне памяці пра цябе. Як гэта вы віталіся ў дні Парыжскай камуны? Вітанне і роўнасць? Брацтва і роўнасць? Дзволь і мне так звярнуцца да цябе: «Вітанне і брацтва, мой генерал! Вольнасць і брацтва!»

ПОСТ-СКРЫПТУМ. Блукаючы па вулічках Жалудка, я зразу меў: гэты гарадок павінен быць вядомым, сюды павінен пралягчы турысцкі маршрут. Але школьнага му-

зейчына для гэтага недастаткова, памяць Валерыя Урублеўскага павінна быць увекавечана належным чынам: тут павінен быць помнік, музей і г. д. Я гаварыў пра гэта і ў школе, і са старшынёй пасляшкола Швета Ірынай Мішкевіч, і з сакратаром Шчучынскага райкома партыі Іванам Сільвановічам. На дзяў я атрымаў ад яго з райкома п'есам, у якім павадаў мяне: «У сувязі з гістарычнай датай, 100-годдзем з дня перамогі пралетарскай рэвалюцыі ў Парыжы, райком партыі і райвыканком хадаінічаюць перад Крэнцэўскім і абвешчана наступным чынам: памяць віднага рэвалюцыйнага дзеяча пралетарскай рэвалюцыі ў Парыжы, генерала Парыжскай камуны Валерыя Урублеўскага, Мяркуецца ўстанавіць яго бюст у г. п. Жалудок і прысвоіць Жалудокскай сярэдняй школе імя Валерыя Урублеўскага...»

Такому пісьму можна толькі парадвацца, што ё, зрэшты, і зрабіў. Але я хацеў бы дадаць у сувязі з ім яшчэ некалькі слоў. Беларускі народ можа ганарыцца Валерыем Урублеўскім і можа лічыць яго сваім сынам з такім жа правам, з кім гэта робіць суседні польскі народ. Бо Урублеўскі не толькі нарадзіўся на беларускай зямлі і не толькі правёў тут свае дзіцячыя гады. Як вядома, ён тут пачынаў і сваю службу пасля сканчэння Цепарбургскага Ліснага інстытута. Тут ён атрымаў сваё першае баявое хрышчэнне, змагаючыся «за нашу і вашу вольнасць» побач з Калюшкім. Ён ведаў добра беларускую мову, і не толькі ведаў я ён гаварыць на ёй, але і пісаў на ёй як аўтар «Мужыцкай праўды». Будучы ў эміграцыі, ён пастаянна падтрымліваў сувязь з радзімай. Захавалася запіска Урублеўскага да яго цёткі Эміліі Урублеўскай, якую ён напісаў у Лондане восенню 1871 года і ў якой просіць перадаць яго новы адрас маці, што жыла, як вядома, у вёсцы Явар недалёка ад Слоніма. Звязваўся ён з Беларуссю і Літвой пры дапамозе другіх эмігрантаў. За мяжой ён сустрапаўся з гродзенцам Лаўровым, з магіляўчанінам Судзілоўскім і, магчыма, бачыўся з Трусавым... Словам, першая любоў яго сэрца належала Беларусі. І мы павінны выказаць належным чынам свой гонар за яго і сваю лашану да яго памяці. І памяць гэтая павінна быць адлюстравана шэрока ў нашых дзяржаўных музеях, у нашых гістарычных працах і, дадам, у нашых апавеснях і паэмах... Але аб гэтым я ўжо гаварыў.

У кожнага сваё на ўме...

Мал. А. ЗАУЛАВА.

ДАУНІ СЯБРА галоўнага рэдактара прынес апавяданне: Шэрае, доўгае.

Рэдактар прачытаў апавяданне і перадаў у адзел літаратуры. Там яго пачыталі, пакрывіліся, але аўтару не вярнулі. Літадзел вырашыў вынесці твор на абмеркаванне і калектыўна выказацца, што яго нельга друкаваць.

рукі апавяданне, кінуў вокам на некалькі старонак машынапісу і лёгка, неяк бадзёра, з душэўнай цеплынёй загаварыў:

— Чытаў, чытаў і я апавяданне... У ім ёсць нешта такое, што варта...

Яму ў тон сказаў намеснік:

— Калі ўдумацца добра, сапраўды нешта ёсць такое, што можна было б...

Рэдактар літадзела пачырванеў, глянуў на галоўнага, на намесніка і зусім другім голасам вымавіў:

— Безумоўна, ёсць у ім нешта такое, што варта было б...

Старшы літработнік утаропіўся на свайго непасрэднага начальніка, таксама пачырванеў і выказаўся:

— Сапраўды ў творы нешта ёсць такое, каб яго...

Літработнік, здаецца, і не пачырванеў. Ён смела адрэзаў:

— Я думаю, што твор варта таго, каб яго ў друк...

Галоўны рэдактар лёгка ўздыхнуў, неяк загадкава сам сабе ўсміхнуўся і падбіў бакі:

— Значыць, калі усе за, будзем друкаваць.

Твор надрукавалі. На чарговай лятучцы абмяркоўвалі нумар часопіса з гэтым апавяданнем. Кожны, каму трапілася яно на вочы, крыху блатэжыўся. Але пра яго ніхто не сказаў ні слова.

Змітро БЯСПАЛЫ

КАЛЕКТЫЎНАЕ

АБМЕРКАВАННЕ

Першае слова трымаў рэдактар літадзела. Сказаў ён вельмі каратка:

— Нечага ў гэтым творы не хапае...

Адрэзаў ж пасля яго падаў голас старшы літработнік:

— У творы не хапае нечага такога...

Пасля слова ўзяў літработнік:

— Сапраўды ў творы не хапае нечага такога, каб...

Рэдактар іх не перабіваў. Выслукаўшы ўвесь літадзел, ён узяў у

ЛАКАМАТЫС скоратка поезда ўжо стаяў пад парай, калі да дзяжурнага на станцыі падшоў мужчына і ляпінуў яго па плячы.

— Маё прозвішча Швафэль, — сказаў ён, — я хацеў бы толькі запытаць, ці не запозніцца поезд.

— А чаму ён можа запозніцца?

— Ну, ці мала што можа здарыцца!

— Глупства! Што можа здарыцца?

Дзяжурны здзіўлена ўтаропіўся на гэра Швафэля.

— Можа ў топцы лакаматыва няма агню?

— Агонь там ёсць.

— А вы туды зазіралі?

А. ФРОЛІХ

СУПЕРСКЕПТЫК

— Не, я не зазіраў. — Вось бачыце, — пераможна ўсклікнуў Швафэль, — відавочна, поезд усё ж адыдзе пазней.

— Поезд адыдзе дакладна па раскладзе! — упарта паўтарыў дзяжурны.

— Слухайце, — запрэчыў Швафэль, — вы ж самі казалі, што не зазіралі ў топку, значыць, вы таксама не можаце сказаць пэўна, ёсць там агонь ці няма.

— Для нагляду за топкай і катлом існуе цэлая брыгада!

— А можа яны не зазіралі ў топку?

— Ну, гэта ўжо занадта! — закрычаў дзяжурны. — Яны зазіралі. Акрамя таго, з трубы ідзе дым. Значыць, у топцы агонь ёсць!

— А можа, гэта дым яшчэ ўчарашні? — выказаў меркаванне Швафэль.

— Не-е-е! Гэта сённяшні!

— Але можа здарыцца што-небудзь другое, і поезд не адыдзе своєчасова.

У дзяжурнага на лобе выступіў пот.

ЯН КІ ВА В'ЕТНАМЕ

КЕМЛІВАСЦЬ АСА

— Пан напкойнік, кажуць, што ў ДРВ з нашых збітых самалётаў робяць розныя сувеніры...

— Што вы прапануеце?

— Забараніць пастаўку ў ДРВ стратэгічнай сыравіны.

БЕЗ АГЛЯДКІ

Сержант падбывае да капітана:

— На нас напалі в'етконгаўцы!

— Колькі іх?

— Прабачце, не было калі азірнуцца, каб пералічыць.

«БАЯВЫ» НАСТРОЙ

— В'етконгаўцы пайшлі ў атаку! — дакладвае сержант камандзіру.

— А які ў салдат настрой?

— Здазімся, але не адступім.

НЕ ТОЙ ЭФЕКТ

— Сэр, трэба адмяніць загад аб выдачы віскі перад боем.

— Чаму? Гэта ж надае смеласці!

— Наадварот: у салдат пачынае дваіцца ў вачах, і яны ўцякаюць ад праціўніка.

Пераклад з французскай П. САКОВІЧА.

— Што павінна здарыцца? — прастагнаў ён.

— Што, чорт вазьмі?!.

— Ну, напрыклад, у топцы няправільна гарыць агонь! У мяне дома ў печы таксама часам гарыць дрэнна, дык я падліваю туды бензін...

Вочы дзяжурнага раптам загарэліся вар'яцым агнём.

— О божа! — закрычаў ён, — я прапусціў час адпраўлення. Скоры павінен быў адысці яшчэ пяць мінут назад.

— Вось бачыце, — задаловена канстатаваў Швафэль, — я ж казаў, ці мала што можа здарыцца...

З нямецкай пераклад М. НАВІЦКІ.

Іван БАРКОУ

ФРАЗЫ

Ён быў прынцыповым кіраўніком да таго часу, пакуль хто-небудзь з яго саслужыўцаў не прапаноўваў пайсці абмыць яго прынцыповасць.

Ён баяўся ўсяго: нават прызнацца ў сваёй бязлітасці.

Плывец жыў з каменем за пазухай і не пайшоў на дно.

Плагіятар хоць і быў добрасумленны, а прозвішча аўтара не паставіў.

Бюракрата аднойчы напалохалі: занялі крэсла.

Уладзімір САФРОНАУ

СУЦЕШЫ

Байка

Слон наступіў касому на вуха. Той заенчыў. Слон тады і кажа:

— Ну чаго ты, дурань, плачаш? Ці табе на скрыпцы іграць?

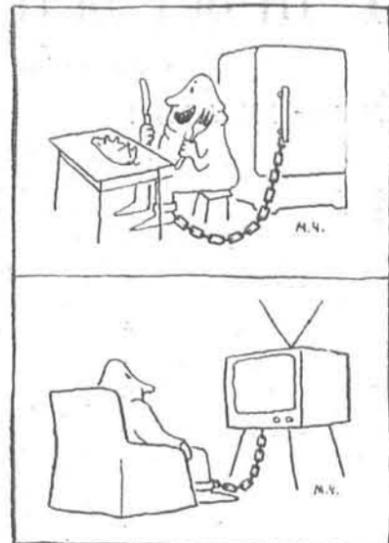
Ул. ШАПІРА

МІКРАДУМКІ

Праглынуўшы труса, удаў на два тыдні станаўіцца вегетарыянцам.

Зіма была халоднай, і ён, каб сагрэцца, спаліў за сабой усе масты.

Мал. М. ЧАРНЯУСКАГА.

Работва XX стагоддзя.

М.Ч.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры—33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі—33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі—33-24-62, аддзела публіцыстыкі—33-24-62, аддзела культуры—33-21-53, выдавецтва—32-22-19, бухгалтэрыі—32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАВРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.